

www.azyb.az
www.ayb.az

- İntiqam Yaşar :
özüylə söhbəti və şeirləri
- “Günahsız Abdulla”,
62 dəqiqəlik şedevr
və 42 il
- Məmməd Məmmədlinin “Yer”i
- 1+1+1
- Sözünl belindən gələn adam
- Dərgidə kitab :
Əsəd Cahangirin essesi

*"Mən həmişə cənnəti kitabxana kimi
təsəvvür etmişəm."*

Xorxe Luis Borxes

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ
№ 05 (67¼) iyun 2026

BU SAYIMIZDA

ULDUZ № 05 (674) iyun 2026

Təsisçilər:

Azərbaycan Yazıçılar
Birliyi və "Ulduz"
jurnalının kollektivi

Baş redaktor:

QULU AĞSƏS

Redaksiya heyəti:

Təranə Vahid (Baş redaktor
müavini), Hicran Hüseynova
(şöbə redaktoru), Dayandur
Sevgin (şöbə redaktoru),
Taleh Mansur (şöbə
redaktoru), Anar Amin,
Allahşükür Ağa, Baloğlu
Cəlil (Başqırdistan), Cavid
Zeynallı, Elxan Yurdoğlu,
Elmar Vüqarlı, Elşən Əzim,
Elxan Elatlı, Ələmdar
Cabbarlı, Əyyub Qiyas,
Furqan, Fuad Cəfərli, Gülnar
Ümid, Günay Səma Şirvan
(Voronej), Həyat Şəmi, Hafiz
Hacxanlı, Xəyal Rza,
Xaqani Qayıblı (Estoniya),
Qılman İman, Nuranə Nur,
Nargis, Nilufər Şıxlı
(Moskva), Məhsəti Musa,
Orxan Cüvarlı, Rəsmiyyə
Sabir, Səhər Əhməd,
Seyfəddin Altaylı (Türkiyə),
Saodat Muxammadova
(Özbəkistan), Nazim
Muradov (Şimali Kipr Türk
Respublikası), Şəfa Vəli,
Ulucay Akif.

Bədii redaktor:

Ədalət Həsən

Ünvanı:

AZ1000, Bakı, Xaqani küçəsi
53

ulduzdergisi1967@gmail.com

www.ayb.az

Telefon: (+99412)498-72-43

Çapa imzalanıb: 17.06.2026.

"Ulduz" jurnalı

redaksiyasında yığılıb,
səhifələnilib.

"ASPOLİQRAF LTD"

MMC-də çap olunub.

Sifariş №14, Tiraj: 300.

Qiyməti: 2 man.

1967-ci ildən çıxır.

Şəhadətnamə №238

İntiqam Yaşar

3

Özüylə söhbəti və şeirləri

Təranə Vahid

7

"Günahsız Abdulla"

Məmməd Məmmədli

11

Yer

Ceyhun Ötkəm

17

Əzizim ağaclar...

Furqan

19

Taktika

Günay Ümid

23

Uzaqlarda
bir qadın

Mübariz Cəfərli

27

Başsızlar

İradə Aytel

34

Ayaqlama torpağı!

Əlisəfdər Hüseynov

37

F = -F

Cavid Qasimov

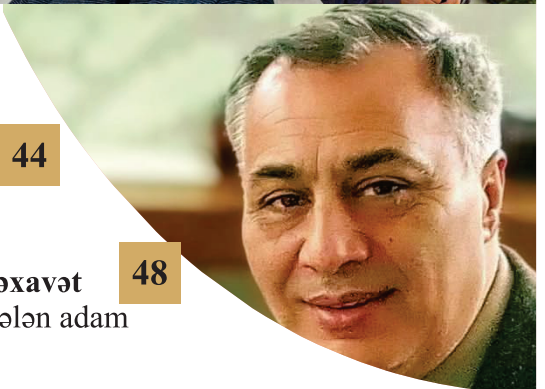
44

Qladiatorun duası

Seyran Səxavət

48

Sözün belindən gələn adam

50 Mobil Aslanlı Huntürk
Tribuna

58 Elşad Barat
Şəhidlər

61 Zəminə Məmmədova
7 məktub, 1 həqiqət

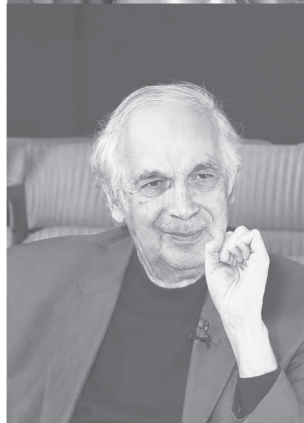
68 1+1+1

71 Mətanət Ulu Şirvanlı
Nənəmin qəbri

75 Akif Azalp
Maradona yaşantısı

77 Nargilə Yusifqızı
Sənin sevgin

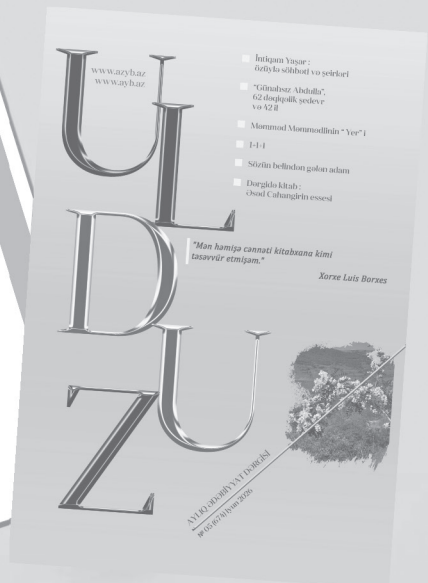

78 Sübhan Vüqaroğlu
Şair otağı

80 Fuad Biləsuvarlı
Allaha dua

82 Dərgidə kitab

"AZƏRMƏTBUATYAYIMI" AÇIQ SƏHMDAR CƏMİYYƏTİ

"Ulduz" jurnalına abunə
olmaq üçün respublikanın
bütün şəhər və rayon
"Mətbuatyayımı" şöbələrinə
müraciət etməyiniz kifayətdir.

"QAYA" MƏTBUAT YAYIMI

"Ulduz" jurnalına abunə
olmaq üçün respublikanın
bütün şəhər və rayon
"QAYA" mətbuat yayımı
şöbələrinə müraciət
etməyiniz kifayətdir.

Jurnalın
satış qiyməti – 2.00 man.
abunə qiyməti – 2.00 man.

Bakı şəhərində abunə yazılmaq istəyənlər:

441-19-91
440-16-26

566 – 77 – 80

Özüylə söhbəti...

İNTİQAM YAŞAR

Zaman çox sürətlə gedir. Baxıram ki, “Ulduz” jurnalının “Özüylə söhbəti və şeirləri” rubrikasında nə az, nə çox-düz 5 il əvvəl qonaq olmuşam. Bu 5 illiyə dönüb baxanda adam istər-istəməz dünyada baş verənləri, öz dünyasında, çevrəsində olan nikbin və bədbin dəyişiklikləri göz önünə gətirir. Bir qisminə sevinirsən, bir qismi də səni təəssüfləndirir. İti gedən zamanın fonunda, nə yazıq ki, çox şeylər “sadəcə” sürətlə surətə çevrilir. Bir tərəfdən də, yaşa dolduqca dünyaya baxışın, dünyanın sənə baxışı xeyli dəyişir...

Həyatın gerçəklikləri ilə yanbayan addımlayan həssasiyyət dolu tərəfi ədəbiyyat adamlarına bir az daha çətin bir həyat vəd edir. Ürəyinin istədiyi ilə həyat gerçəklikləri nəinki yaxın, əksinə, təzadlı bir mənzərə ilə üzbəüz qoyur adamı. Mənəvi amillərin ön planda olduğu, insanı və insanlığı ayaqüstə saxladığı zamanlar öz yerini daha qəddar, daha mexaniki ab-hava ilə silahlanmış zamanlara verir.

Dünya demişkən, bu anlayış da hər kəs üçün çox fərqlidir. Ədəbiyyat adamları üçün isə, bəlkə də, deyərdim, daha çətin, daha həssas, daha başqa...

Ədəbiyyatın dünya içində bir dünya olduğunu idrak edənlərə görə isə bunun izahı geniş miqyasda olur. 5 illik zaman kəsi-

yindən ki söz açmaqla söhbətə başladım, onu da deməliyəm ki, zaman keçdikcə insan, ədəbiyyat, mətn, sənət və bunların qarşısında iri hərflərlə gözümlüzə batan XAOS anlayışı məni bir ədəbiyyat adamı olaraq narahat edəcək dərəcədə düşündürür. Sürət əsrinin müsbət tərəfləri ilə yanaşı, insan oğlunun mənəviyyat ərazisini daraltması amili çox vahiməlidir. İllərin fonunda ədəbiyyatın, sözün kölgələnməsi ilə cəmiyyətin bir çox dəhşət saçan tərəfləri ön plana çıxır. Detallara varıb hamıya məlum həqiqətlərlə bu yazının ruhunu zədələmək fikrim yoxdur, amma yenə də sözə pənah!

Doğrudur, bu mətn özüylə söhbət qədər, həm də hamıyla söhbət oldu. Amma bu maraqlı rubrika yenə də ideya olaraq illərlə öz fərqliliyini saxlayıb. Həyat elə başdan-başa intertekstual yapı ilə qurulub. Çox şey həyatda onsuz da bir-birinin içində gizləniб. İnsan bəzən ətrafa demək istədiklərini, soruşmaq istədiklərini özünə deyir, özündən soruşur. Buna görə də, özünlə söhbət, həm də hamı ilə söhbətdir...

...və şeirləri

ADAM

Şeirdən də bezər adam,
Sözdən də yorular adam.
Bir gün elə sol köksündən
Yıxılar, qırılar adam.

Yol ayırar adla-sanla,
Di gəl, bunu bacar, anla.
Özü verdiyi nişanla
Köksündən vurular adam.

Gündə yüz çubuq uzanar,
Başına çoxu dolanar.
Könlü bulaqtək bulanar,
Ağlayar, durular adam.

Üzü çat-yer üstü kimi,
Soyuq kimi, isti kimi.
Bir gün də ağ tüstü kimi
Göylərdə burular adam.

TORPAQLARIN VƏTƏN OLAN TƏRƏFİ

Torpaqların
vətən olan tərəfi
qan azlığından
əziyyət çəkir həmişə.
Odur ki,
qanını torpağa verir övladlar
son cümləsinəcən...
Nə yaxşı ki,
bütün qan qrupları torpağa düşür.
Təqsiz vətənin üstünü örtməksə
buluda düşür,
ağaca düşür,
yarpağa düşür...
Yoxsa...

Ömür sual yağışıdır,
Cavablar düşüb qurağa.
Üzülməli nə var burda?!
Biz də çəkildik sınağa.
Atmağa bir daş da yoxdur,

Ataq ki, soyusun ürək.
Bir nəfəslik çimir alsın,
Bir azca uyusun ürək.

Bu bəxti kim atdan salıb,
Ölümtək çöküb üstünə?
Bəlkə, bəxtimiz üşüyüb,
Ölümü çəkib üstünə?

MONO "DİALOQ"

Getdilər, qəfildən yığılıb getdilər,
Bir mən qaldım, bir də bomboz yer üzü.
Kimisə gözləmək haqqımı da apardılar,
Kiməsə söz demək haqqımı da.
O gündən sözlüyü divardan asdım,
Susdum...
Qoca döyüşçü tufəngini divardan asdığı
kimi.
Susduğu kimi...
Bəzən ata bilmədiklərin göz dağı olur,
Bəzən çata bilmədiklərin.
Eh, qoca şair, daha sözlə işin yoxdu,
Bir baxırsan, ilgim kimi keçmişin kabusu,
Bir baxırsan, yenə aldandın,
yaddan çıxdı, keçmişin yoxdu.
Gələcək də körpüdür, əvvələ uzantı kimi,
Bəs indi, bəs bu gün?
Bəzən ölüm kimi, bəzən yaşantı kimi...

Bir gün aylırsan ki, ən yaxın bildiyin
ən uzaqdakı adamdı,
Əlin çatmır qapısını döyməyə...
Səsi aradakı məsafələrdən çilik-çilik dolur
nəfəsinə.
Gözlərin səndən xəbərsiz yol çəkir
gəlişinə.
O isə yubanar, yubanar, yubanar...
Zamansa yubanmaz.
Çapar dördnala, dayanmaz...

Dəli kimi sevməyə can atdıq, atmalıydıq,
Bu yolda ən birinci atılası can idi.
Bizdən öncə sevənlər, ayrılanlar çox idi,
Həm hamı razı idi, həm hamı peşman idi.

Gözlərimiz öyrənib keçmiş üçün yol çəkə,
İçimizdə hər şeyin həsrəti, hıçqırığı.
Bunca ağrıdan sonra nə qaldı əlimizdə,
Bir az keçmişin izi, bir az ümid qırığı.

İndi də gecikirik gözəl olacaqlara,
Bizdən asılı olmayan min səbəbə əsirik.
Onsuz da ki, doymuşuq, könülsüzük süfrədə,
İki udum göz yaşı, bir az ümid kəsirik.

Hamıdan ömrünü gizlədən adam
Açdı qollarını taybatay günəşə tərəf.
İçində bütün yoxlara “varımsan” – dedi,
Ruhunu doğrayan iti səslərə yenildi.
Bilmədi gözündə intihar edən keçmişin
edam ipi kimin hörükləridir.
Küləklər yenə yem axtaran sərcələri
aldadır,
Suya danışılan yuxular buludlara qovuşdu,
Arzuların mənzili uzaq, arzular hələ də
yoldadır.
Hə, o adam, o adam!
Haradadır, görəsən?
Görən oldumu?
Dedilər, yetişib keçmişinə.
Sərcələr ovuclarındakı dənə yığılıb...

Təbrizə boylanıram –
Bakının Azadlıq küçəsindən Təbrizə
boylanıram,
Günəş buludlarla çarpışır.
Bir qızcığaz görürəm əlində bayraq var,
Sevincindən anasının barmaqlarını gizlədir
ovuclarında...
Meh ağacları tərpətdikcə oyanır şəhər...
Saat meydanında əqrəblər ürək-dirək
verir bir-birinə...
Şəhriyrlə Behrəngini görürəm...
Küçələri deyirəm...
Qol-qola üz tutublar Araza tərəf...
Bakının Azadlıq küçəsindən Təbrizə
boylanıram,
Buludlar əriyir, buludlar yox olur...
Məmləkət günəşi qalib görür!

Ürəyimdən çıxarılan qanlı ox bərabəri
doğmasan,
Ovcumla acı həqiqətə pərdəyəm, rahat ol.
Baxışlarımin ayaq səmindən
dixsinməsin getdiyin yollar,
Gözlərim susmağı da öyrənib
“A” hərfini öyrənərkən.
Məndən sənə ziyan gəlməz bütün arzu
şəkillərində,
Məndən sənə ziyan gəlməz, məni də
özümdən qoru.

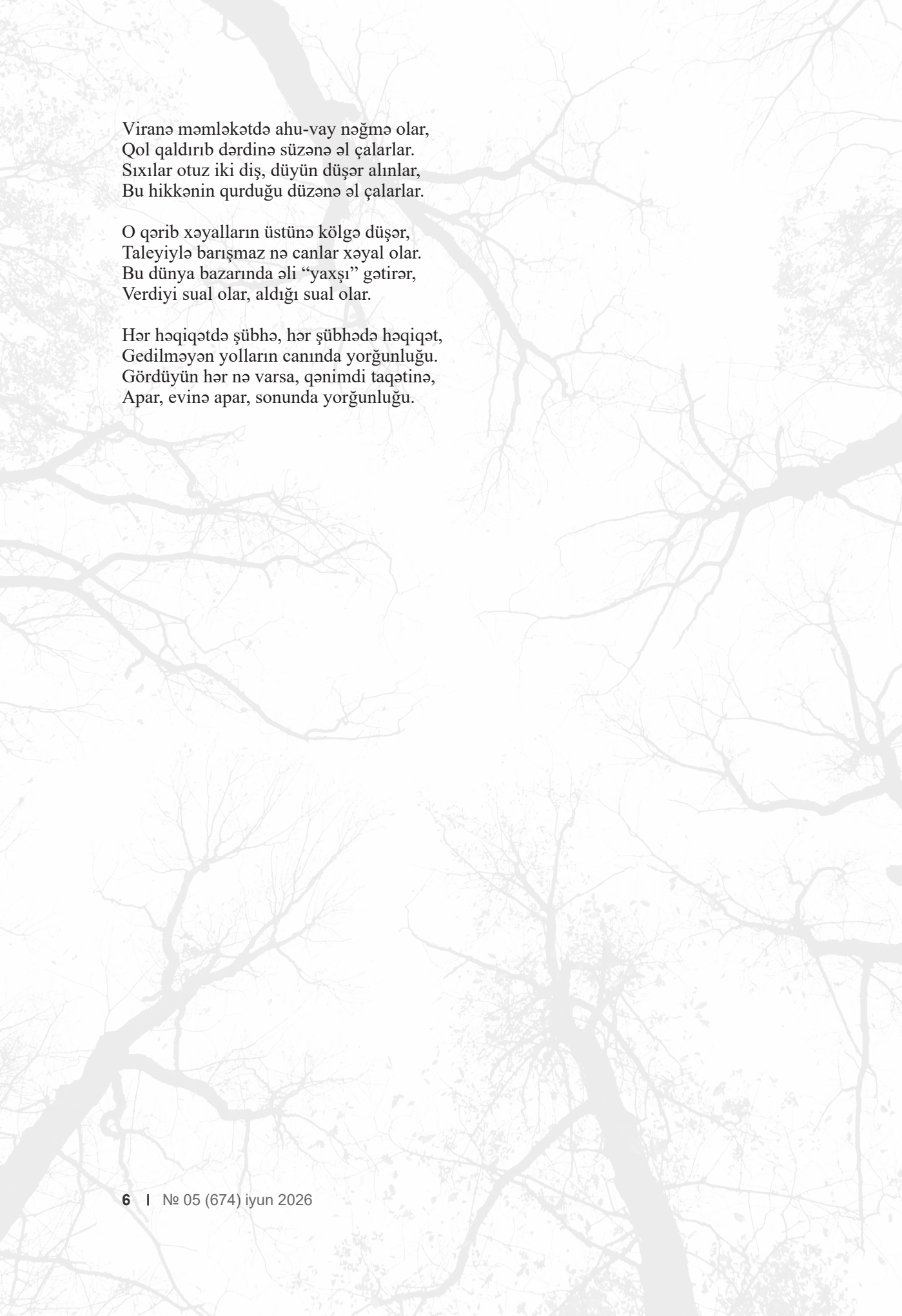
Kimdən söz düşsə də, səndən düşməsin,
Bir də qayıtmayım adın tərəfə.
Tövbəni boynumdan dua asmışam,
Yön çevirmərəm o qadın tərəfə.

Qismət bir oyundu zər yiyəsinə,
Bəxtini çağırmaq lal üçün dua.
İllərin tikani üstə sürünmək,
Ömür sürmək imiş, mənimçün guya.

Nəfəs yorğunuyam ömür içində,
Ayağım buxovda, əlim qəfəsdə.
Gözümü açalı, belə görmüşəm,
Yaşam qəfəsdədir, ölüm qəfəsdə.

Küçələr əl açıb adam dilənir,
Küçələr gözümdə səfil-sərgərdan.
Zamanla unutduğum ağrıları da
yadıma salır yoxluğun.
Gözlərimdə rəngi solmuş min həqiqət var,
min bir yalan.
Özümdən elə qisas alıram ki,
ömrümə gecikmiş adam.
Bunu nə sən bacarardın, nə bir başqası.
Həqiqətə tərəf addım atıb yıxılmaq -
Sənə bir addım da yaxınlaşmaqdır.
Mən dizlərimdəki yaralar qədərəm,
Yıxılmaq gözümü qorxutmaz...

Qanadı bağlı quşlar lənətləyər göyləri,
Tanrı həqiqətləri pıçıldar dənizlərə.
Hərə bir pərdə tikər qaranlıq düşən kimi,
Səhərə hazır olar çəkmək üçün üzlərə.

Viranə məmləkətdə ahu-vay nəğmə olar,
Qol qaldırıb dərdinə süzənə əl çalarlar.
Sıxılar otuz iki diş, düyün düşər alınlar,
Bu hikkənin qurduğu düzənə əl çalarlar.

O qərib xəyalların üstünə kölgə düşər,
Taleyiylə barışmaz nə canlar xəyal olar.
Bu dünya bazarında əli “yaxşı” gətirər,
Verdiyi sual olar, aldığı sual olar.

Hər həqiqətdə şübhə, hər şübhədə həqiqət,
Gedilməyən yolların canında yorğunluğu.
Gördüyün hər nə varsa, qənimdi taqətinə,
Apar, evinə apar, sonunda yorğunluğu.

“GÜNAHSIZ ABDULLA”, 62 DƏQİQƏLİK ŞEDEVİR VƏ 42 İL

“Bu tamaşa bir teleağı idi bütün dünyanın günahsız bəndələrindən ötrü...”

Aydın Talıbzadə

...1984-cü il... Mart ayının sonuncu səhəri... Ucqar dağ kəndində çiskinli havadır. Adamların ovqatı onsuz da dünəndən korlanıb, “Günahsız Abdulla”ya baxandan...

Uzaq Borçalı mahalının Sarvan qəzasında iynənin ucu boyda günahı olmayan Abdullaya haqsızlıq olunub. Adam gözgörəti şərə düşüb. Bütün KƏND Abdullanın müsibətindən danışıır...

İllər sonra bu tamaşaya təkrar-təkrar baxıb məğzini anladıqca, bu təkrarsız teletamaşanın uğurunun səbəbini, köklərini aradıqca tanınmış teatrşünas Aydın Talıbzadənin “Ustad və ayna” kitabından ““Günahsız Abdulla”nın qapalı orbiti”nə boylanıram. Mənə elə gəlir ki, heç kim bu tamaşanı Aydın Talıbzadə qədər uğurlu təhlil etməyib, qaranlıqdakı gizlinlərin üstünə belə gur işıq salmayıb, günah və günahsızlığı sənətsünaslıq süzgəcindən belə məharətlə keçirməyib. Nəhayətdə, bu tamaşanın tərifini verib: “Azərbaycan teleteatrı üçün 62 dəqiqəlik ŞEDEVİR”.

Şedevir hələm-hələm yaranmır, bu sənət əsərinin təməlini gürcü yazıçısı Mixail Cavaxaşvili qoyub. Unikal rejissor Ramiz Həsənoğlu bu əsəri oxuyandan sonra istedadlı insanları ətrafına toplayaraq kefi istəyən bir teletamaşa hazırlayıb. Nəticədə, bu tamaşa 42 ildir, insanları gizlində və aşkarda göz yaşına boğur...

İllər sonra şair, tərcüməçi, dramaturq Dilsuz Mustafayev “Günahsız Abdulla”-nı belə xatırlayır:

“Bu əsərin müəllifi gürcü ədəbiyyatının klassiki Mixail Cavaxişvilidir. Cavaxişvilinin, demək olar ki, bütün əsərlərində azərbaycanlı obrazı var.

Mən televiziya işləyən vaxtlarda Ramiz Həsənoğlu təklif elədi ki, “Günahsız Abdulla” povesti əsasında ssenari yazım. Bu teletamaşa Ramiz Həsənoğlu ilə bizim ilk işimiz olsa da, sözün düzü, uğurlu alındı. Teletamaşanın musiqisini bəstəkar Cavanşir Quliyev yazdı.

Abdulla rolunu Mikayıl Mirzə oynayırdı və mənə elə gəlir ki, onun heç bir oyununu “Günahsız Abdulla”dakı qədər uğurlu alınmayıb. Çünki Mikayıl Mirzənin xarakteri ilə o obrazın xarakterində üst-üstə düşən məqamlar vardı.

“Günahsız Abdulla”da Mikayıl Mirzədən daha çox, Ramizin hərəkətləri yadımda qalıb. Necə həyəcan keçirirdi, necə aşağı-yuxarı gedib-gəlirdi, necə əli ilə üzünü tuturdu. Kaş o məqamları gizli kamera ilə çəkib saxlamaq mümkün olaydı. Mən Ramizi sakit adam kimi tanıyırdım. İş prosesində gördüm ki, o öz hisslərinə hakim ola bilmir, hisslərinin əsiri olur. Mən o məqamları görmüşəm, o məqamlar mənim üçün maraqlıdır”.

Bəstəkar Cavanşir Quliyev:

“Əslində, o zaman biz böyük bir iş görəcəyimizi düşünmürdük. Ramiz televiziyanın rejissoru idi, bu tamaşa da onun planlı işlərindən biri idi. Bu teletamaşadan əvvəl “Topal Teymur” teletamaşasında birlikdə işləmişdik, ikinci işimiz “Günahsız Abdul-

la” oldu. O illərdə mənim teatr aləmində çoxlu rejissor, aktyor dostlarım vardı. Hər-dən qədimi meydan teatrı barədə danışır-dılar. “Günahsız Abdulla”nın meydan teatrı üslubunda tamaşaya qoyulması mənə daha maraqlı göründü.

İllər ötür, xatirimdə qalan odur ki, bu teletamaşada çox həvəslə işlədik. Lazım olan-dan da artıq həvəs göstərirdik. Nəticədə, çox duyğulu tamaşa alındı. Düşünürəm ki, nə yaxşı, o vaxt Ramiz bu tamaşanı hazırla-dı. Yoxsa Mikayıl Mirzədən nə qalacaqdı?

Teletamaşanın baş qəhrəmanı Mikayıl idi. Abdulla rolunu çox gözəl oynayırdı, sanki bu rol ona biçilmişdi.

Dediym kimi, teletamaşada meydan teatrının ünsürləri vardı, hər şey tamaşaçı-nın gözünün qabağında baş verirdi. Səhnə dəyişəndə belə, gözünün qabağında dəyi-şirdi. Onun televiziya təbiiqini ilk dəfə Ramiz həyata keçirdi. Və o zamankı mütəxəssislərin dediklərinə görə, teletama-şa uğurlu alınmışdı. Alınmasaydı, 42 ildən sonra biz o tamaşa barədə danışmazdıq ki...

O ki qaldı musiqiyə, tamaşaçılar yəqin ki, diqqət ediblər tamaşanın musiqisində bir dənə də olsun musiqi aləti yoxdur. Hamısı insan səsləridir. Rejissorla belə qərara gəl-dik ki, tamaşanın musiqisini yalnız insan səsləri ilə həll eləyək. Əslində, dünyanın ən gözəl musiqisi elə insan səsidir. Çünki insan səsinin rəngləri çoxdur. Bu hikmətin bir daha şahidi olduq və əmin olduq ki, insan səsiylə, hətta tamaşanın da musiqisini qur-maq olar.

Tamaşada Abdullaya yerə-göyə sığma-yan haqsızlıq edilir. Onu ifadə etmək üçün çox duyğusal, emosional musiqi lazım idi. Tamaşada xor, duet, solo oxumaqlar var.

Musiqini çəkilişlərdən əvvəl yazdıq, çünki elə səhnələr var idi ki, musiqinin fo-nunda çəkilməli idi. Azərbaycan televiziya-sının xorunu sərəncamımıza verdilər. Brilliant Dadaşova o zaman yeni-yeni oxumağa başlayırdı və onu hələ heç kim tanımırdı. Tamaşaya tanınmayan səs lazımdır, əgər belə olmasa, tamaşanın sirri itir, rejissorun məqsədi puç olur.

Tamaşadakı mahnılardan bir neçəsini Brilliant oxudu, kişi səsləri ilə olan mahnı-

ları məcbur olub özüm oxudum. Çünki mü-ğənni kimi məni kimsə tanımırdı. O üzdən musiqiləri çəkilişdən əvvəl bəstələdim, len-tə alındı və ondan sonra çəkilişlər başladı.

Hər dəfə bu tamaşaya baxanda, ruslar demiş, deyirəm “neujeli” bu tamaşanı biz hazırlamışıq (Gülür). Əcəba, bu bizimmi işimizdir? İnsan gənc olanda çox enerjili olur, çox müsbət hisslərlə irəli baxdığından əlindən çıxan işlər də elə işıqlı, həyatsevər, enerjili olur”.

Rejissor, Xalq artisti Ramiz Həsənoğlu:

“Tamaşanın ideyası, deməzdim, birdən-birə yarandı. 1981-ci ildə Riqada teletamaşa-lar festivalı keçirilirdi. Mən də ora bir tama-şa aparmışdım. Bu festivalda Gürcüstandan gələn Tomaz Qodezişvili ilə tanış oldum. Onlar festivala Cavaxişvilinin “Uçqun” ro-manı əsasında səhnələşdirilmiş gözəl bir ta-maşa gətirmişdilər.

Festivalın bağlanması Riqə televiziya-sında çəkilişlər oldu, hərə bir fikir söylədi, mən də təklif elədim ki, qarşılıqlı təcrübə mübadiləsi olsun, məsələn, gürcü əsərini bizim rejissor tamaşaya qoysun, onlar bizim əsəri tamaşaya qoysunlar. O görüşdən sonra Tomaz məsləhət gördü ki, Cavaxişvilinin “Günahsız Abdulla” əsərini oxuyum.

Bakıya dönəndən sonra bu povesti tapıb oxudum. Məqsədimiz bu idi ki, mən bu əsəri Gürcüstan televiziyasında, gürcü aktyor-ları ilə hazırlayım, gürcü rejissoru da gəlib bizim televiziya dramaturqlarımızdan bi-rinin əsərini tamaşaya qoysun. Təəssüf ki, bu arzumuz həyata keçmədi, amma televizi-yanın o vaxtkı rəhbəri Elşad Quliyev razılıq verdi ki, bu tamaşanın çəkilişlərinə başla-yaq.

Dilsuza təklif elədim ki, bu əsəri tərcümə eləsin. Tərcümə elədi və finalı dəyişdi. Fi-nal belə idi ki, Abdulla məhbəsdən qaçıb Mustafanı öldürür. Bunu tuturlar, təzədən mühakimə eləyirlər və sonda bəraət qazanır.

Dilsuza dedim ki, gəl bunu öldürək. Belə də oldu, yadımdadır ki, tamaşa yaxşı mənə-da çox böyük səs-küyə səbəb oldu”.

Həşiyə: İllər sonra teatrşünas Aydın Ta-lıbzadə tamaşa barədə belə yazacaqdı: “Ra-miz Həsənoğlu yaradıcılığında öz güclü

energetikasına görə ikinci belə tamaşa yoxdur”.

– Mənim bioqrafiyamda o tamaşa çox möhkəm yer tutur. İllər keçir, o tamaşalar tarixə çevrilir, tamaşadakı insanların çoxu artıq həyatda yoxdu. Həyatda olanlara da Allah cansağlığı versin, yaşa dolublar. Mən o illəri nostalji hisslərlə xatırlayıram...

Tamaşanın musiqisi barədə isə onu deyə bilərəm ki, Cavanşirlə danışdıq ki, bu hadisə Azərbaycandan bir az kənarda, ancaq azərbaycanlıların məskunlaşdığı bölgədə baş verdiyindən bayatılardan, holavarlardan gələn bəzi xallarla yanaşı, gürcü elementlərindən də istifadə edək. Cavanşir bunları ustalıqla tamaşaya tətbiq elədi və çox gözəl nəticə alındı.

Çox qəribədir ki, Dilsuz şair olsa da, bu tamaşaya şeir yox, bayatılar seçdi. Və o bayatılar da, mənə elə gəlir ki, çox uğurlu seçilmişdi.

Aktyor seçmək də həmişə mənə çətin olub. Mən aktyor ailəsindənəm. Bilirəm o aktyorlar nələr çəkir. Aktyor seçimində səhv etdiyim məqamlar da olub, bu səhvlərimə görə Allah məni bağışlasın.

O tamaşadan bir il əvvəl Mikayıl “Topal Teymur”da Şair Kirmani rolunu vermişdim. Fikirləşirdim ki, Abdulla rolunda kim olsun, kim olsun, kim olsun, baxıb görürdüm ki, o piramidanın başında Mikayıl Mirzə dayanır. Heç bir tərəddüd eləmədən rolu Mikayıl verdim.

Mənim iş prinsipim belədir ki, çox dəqiq operatorla, aktyorla, rəssamla işimi qururam. Və hamı bilir ki, mən nə istəyirəm. Xüsusi ilə, aktyorlar. Mikayıl isə bir qədər fərqli idi. Mən onun fəhminə inanırdım. Üstəlik, bu tamaşanı meydan teatri əsasında qururdum, meydan teatrinin prinsiplərindən biri də odur ki, aktyora bir az sərbəstlik, meydan vermək lazımdır və Mikayıl bunu məndən xahiş elədi. Mən də ona meydan verdim...”

“Günahsız Abdulla” Aktyor – Mikayıl Mirzə

2004-cü ildə Xalq artisti Mikayıl Mirzə Aydın Talıbzadənin “Ustad və ayna” kitabının təqdimatında ona uğur gətirən bu teletamaşa, Ramiz Həsənoğlunun yaradıcılığı ba-

rədə çoxdan ürəyində gəzdirdiyi sözləri deməyə fürsət tapacaq, bu tarixi çıxışı lentin yaddaşına köçüb əbədləşəcəkdə:

“...Tale elə gətirdi ki, Ramiz mənə Abdulla rolunu təklif elədi. Gördüm ki, dəhşət bir roldur. Kiçik bir əsərdi, amma burda yerin, göyün günahları var. Ramizə dedim ki, mənə meydan ver. Dedi, sənə meydan verəcəm. Ona görə də, bu tamaşanı Ramiz meydan ruhunda qurdu. Bu tamaşa Azərbaycan televiziyasında yeni bir mərhələ idi. Bu, Azərbaycan teatrinin modeli idi. “Günahsız Abdulla” Azərbaycan teatri tarixində yaranmış möcüzə tamaşalardan biri idi. Yaradıcısı Ramiz idi...”

...Sonda mən özümü boğmurdum, Aydın çox gözəl deyib kitabda, əslində, günahlarımı boğurdum. Mən Mustafanı boğduğum kəndiri əlimdə gətirmişdim. Və orda variantlar var idi, özümü nə cür boğum. Birinci dublda kəndir əlimdədir necə ki, şərf mənim əlimdə oyuncaq idi, indi əlimdə kəndir idi, bir də gördüm kəndir dolanıb ey mənim boynuma. Artıq mən boğulmuşam Ramiz sənətində, Ramiz kəndirində...”

“Günahsız Abdulla”dan danışarkən teletamaşanın operatoru Eldar Məmmədovun, rəssam Rəfael Əlizadənin, eləcə də tamaşada iştirak edən Sofa Bəsirzadənin, Hamlet Qurbanovun, Ramiz Məlikovun, Səidə Quliyevanın adını çəkməli, hər bir aktyorun tamaşanın uğurunda payı olduğunu xatırlamalıyıq.

İllər boyu – 42 ildə “Günahsız Abdulla” unudulmadı və deyəsən, qarşıdakı illərdə də unudulmayacaq. Lentin yaddaşından hələ də Mikayıl Mirzənin səsi gəlir: “...Eşq olsun sənə, pulda qal, Ramiz!!!”

Məmməd MƏMMƏDLİ

YER

“SpaceX” Mars planetinə göndəriləcək bütün missiyaları ləğv edib. İlon Maskın bu qərarı ABŞ vətəndaşlarından çox, mütəxəssisləri məyus edib. Belə ki, ölkənin aparıcı astrofizika alimləri Marsdan imtina səbəbini heç cürə anlaya bilmirlər. Küçələrdə etiraz aksiyaları günü-gündən artır. Sakinlər əllərində “Back to the Mars Matter” plakatları ilə öz etirazlarını bildirirlər. Daha bir qrup gənc “Mars şokoladı ilə başımızı aldatmayın” şüarı ilə divarları yazıq-yazıq edərək ictimaiyyətin diqqətini çəkməyə çalışırlar. Səkilərdə, yollarda, dükanların qarşısında “Mars”, “Snickers”, “Milky Way” şokoladları ayaq altında tapdalanır. Bunun qarşılığında İlon Mask heç də narahat görünmür.

Ohayo ştatına ezam olunmuş xüsusi müxbirimiz Eypril Onil yeni filmlərin təqdimatına toplaşan Hollivud ulduzları arasında İlon Maskı görüb. “Sentrum” hotelindən canlı bağlantı yaratmağa çalışsaq:

– Eypril, buyurun.

(Müxbir əlində mikrofon, fonda isə İlon kino ulduzları arasında rəqs edir).

– ...Son zamanlar İlon Maskın verdiyi açıqlamalar ümidverici səslənir. Belə ki, “SpaceX”in yaradıcısı uçuşların nə zaman

bərpa olunacağı sualına “Zaman nisbidir, məndən yox, Eynşteyndən soruşun” kimi qeyri-adekvat cavablar verir. Bəzən isə o, media ilə ünsiyyətdən tamamilə yayınır. Biz indi “Sentrum” hotelində təşkil olunan ziyafətdəyik. Ümid edirik, rəqs meydançasını ələ alan İlon bizimlə səmimi olacaq və hansısa bir dəqiq məlumatı bölüşəcək.

– Cənab İlon, siz “Mars Incorporated” şirkətinə zərbə vurmaq üçün bunu edirsiniz, yoxsa? Amma məsələyə ciddi yanaşsaq... Yəni doğurdan, biz heç zaman Marsa gedə bilməyəcəyik?

İlon Mask baxışlarını yuxarı, bir qədər də sola çəkərək beş saniyəlik fikrə gedir, sonra üzünü müsahibinə tutur:

– Mən sizə bir söz demək istəyirəm. Amerika film sənayesi son onillikdə inanılmaz dərəcədə fərqli kontent yaradıb. Əlbəttə, bu, insanların məhsuludur. Amma biz süni intellektin köməyi ilə kinonu elə bir səviyyəyə qaldıracağıq ki, orada qəhrəmanlar siz olacaqsınız. Filmin çəkilişləri artıq başlayıb. Odur ki, sizə premyeranı gözləməyi tövsiyə edərdim.

Eypril Onil üzünü kameraya tutaraq: “Görəsən, premyera sözünün arxasında nə

gizlənilir? Ümid edirik, söhbətin film-dən getmədiyini yaxın zamanlarda hamımız biləcəyik. Hələlik bu qə-dər. Söz yenidən sizdədir”.

Mayor Hümbətov televizo-ru söndürüb zalda əyləşən qara kostyumluları bir-bir gözdən keçirdi:

– Nə düşünürsüz, cənablar? Adam, doğrudan, Marsa getmək istəmir. Kim öldü, kim qaldı, şirkətə maraqlı deyil. Yəqin, başa düşürsüz də, premyera məsələsi diqqəti yayındırmaq üçündür.

– “SpaceX” pul xərcləmək istə-mir? Yoxsa... – çiyinlərinin üstünə kəpəyi tökülmüş El-İlan maraqlandı. Digərləri ortada gedən söhbətə qulaq asırdı.

Mayor Hümbətov kreslosuna yayxanaraq:

– Bu vaxta qədər Marsa robotlar uçurdu, indi isə insan göndəriblər. Məncə, ora getməyin heç bir nəticə verməyəcəyini anladıqları üçün xərç-ləri kəsiblər, – dedi.

– Bəlkə, qorxurlar? Yadıңызdadırsa, bundan əvvəlki missiyada gəminin yaxınlığında bir UNO fırlanırdı. Yol boyu obyekt gəmidən əl çəkirdi. Buna baxmayaraq, robotlardan ibarət heyət təhlükəsiz eniş etdi.

– Ola bilsin, hansısa bir xəbərdar-lıq alıblar, “buralar sizlik deyil”, yaxud da buna bənzər başqa bir şey.

– Sizlik deyil, nə mənada?

– Bax elə mən də sizin kimi bu suala cavab tapmaq istəyirəm, – deyib əlində tutduğu qələmin düyməsini tez-tez sıxıb buraxdı: “çık-çık-çık”.

El-İlan barmaqlarını saçlarında gəzdirdikcə tüklərinin dibindən tökülən kəpək dənələri qar kimi qara pencəyinin üstünə ələnirdi.

– Biz özümüz uçaq necə, mümkündür?

Mayor Hümbətov “AzərSpa-ce”-in hazırladığı “Dan ulduzu” kosmik gəmisinin maketinə baxdı; düz qarşısında idi.

– Vəziyyət Marsın səthinə enib, sonra da geri qayıtmağı tələb edir. İlon Maskda olan texnologiya bizdə yoxdur. Bundan başqa, bizim o qədər yanacağımız har-dandı?!

– Bəs, bizim “SpaceX”-lə əla-qələrimiz necədir? Xahiş etsək, onlar falkonlardan birini bizə icarəyə verər? Necə bilirsiniz, bəlkə, maraqlanaq?

– Güman ki, pulun müqabilində razılaşırlar, amma əvvəlcə ora gedə biləcək qəhrəmanı tapmaq lazımdı.

Qara kostyumlu çiyindəki kəpəyi əli ilə təmizləyərək:

– Bəs, ekipaj iki nəfərdən ibarət olsa necə? – deyə soruşdu.

– Yox, ikinci adama ehtiyac yoxdur.

– Mən adam nəzərdə tutmuram. Siçan ola bilər, ağzı yağa bulaşmış siçan, yaxud da suilanı, it. Başqa sözlə, bioloji varlıq.

Qara kostyumlular təəccüblə bir-birlə-rinin üzünə baxdılar.

– Siçan nəyimizə gərək?

– Biz həqiqəti öyrənməyə çalışırıq, elə deyilmi? Bilmək lazımdır ki, bu məsələ tək insanla bağlı olan şeydir, yoxsa bütün canlılara şamil olunur?

– Fikrinizlə razıyam.

– Özü də bu məsələni elə bir adam çözməlidir ki, elmdən anlayışı olsun.

Mayor qələmi barmaqlarının arasında fırladıb ayağa qalxdı. Tapşırıq aydın idi. Daha heç bir suala ehtiyac qalmamışdı.

– Cənablar, hələlik bu qədər. Fikirlə-şin, ağılnıza bir ideya gəlsə, deyin. Amma unutmayın ki, vaxtımız məh-duddur, qısa zamanda bir qərara gəl-məliyik.

Mütəxəssislər arasında El-Yalan kod adında boz kostyumlu da əyləş-mişdi. Zaldakılar bir-bir otaqdan çıxanda mayor Hümbətov boz kostyum-lunu saxladı:

– El-Yalan, siz qalın.

Növbəti gün El-Yalan Elmlər Akademiyasının qarşısındakı skam-yada oturub əlindəki planşetdə dos-yeləri vərəqləyirdi. Bir-bir Bey-nəlxalq Kosmik Stansiyada tapşırıqda

olanların tərcümeyi-halını oxuyurdu. Bir nəfər göstəricilərə tam uyğun idi. Özü də əsl alim. Ona da məhz beləsi lazım idi ki, vəziyyəti elmi tərəfdən analiz edə bilsin. Diqqətlə kapitan Musabəyovun dosyesini oxumağa başladı.

Musabəyov həmin vaxt divanda oturub televizorda bir-bir kanalları çevirirdi. Axşam süfrəsi açmış arvadı buğlanan aşıla dolu iri bulud əlində təzəcə otağa girmişdi ki, mobil telefonuna zəng gəldi. Kişi ağır-ağır yerindən qalxıb, “mən götürərəm əziyyət çəkmə” deyərək əlini telefona atdı. Gözünü ekranda tanımadığı nömrəyə zilləyib fikirli-fikirli düyməsin basdı.

Xəttin o biri ucunda ciddi, bir qədər də cır səslə danışan şəxs özünü təqdim etmədən birbaşa mətləbə keçdi:

– Kapitan Musabəyov, adıma deyə bil-mərəm, amma hardan zəng vurduğumu təxmin edə bilərsiniz. Yoldaş kapitan, siz məni xatırlamalısınız. Beynəlxalq Kosmik Stansiyada baş verən bir məsələni müzakirə etmək istəyirəm. Zəhmət deyilsə, işlədiyiniz müəssisənin qarşısındakı parka gəlin.

Kapitan Musabəyov dərhal vəziyyəti anladı. Ona “kapitan” deyə müraciət etmişdilsə, demək, köhnə iş yerindəndi. Yenə kosmik uçuşlar, aylarla Yerin başına dolanmaq. Çoxdandır, bu peşənin daşını atmışdı, daha ayağını yerdən üzmək istəmirdi. Elmi dərəcə alandan sonra yerdə qalan həyatını yeni işinə və ailəsinə həsr etmək istəyirdi. Bununla belə, başa düşürdü ki, yaxasından yapışdılsa, əl çəkməyə-cəklər.

– Nə vaxt, saat neçədə?

– Elə indi gəlin, gecikməyin!

Musabəyov narazı-narazı mobil telefonu masanın üstünə fırlatdı, qara “sportivni”-sini soyundu və tələm-tələsik şalvarını əyninə keçirdi. Sonra mavi zolaqlı köynək, üstündən də pencək. Hazır.

– İmkan verməzlər də! Otur ye, televizora bax, bir azdan qayıdıram.

Qapıdan çıxanda yoldaşı səslədi:

– Telefonun qaldı...

Gecə vaxtı, müəmmalı bir zəngdən sonra tanımadığın insanla görüşmək qaranlıq-

da kanalizasiya lyukuna düşmək kimi bir şeydi. Quyunun nə dərəcədə dərin olduğunu təxmin etmək mümkün deyil.

Ekranda kontaktlara baxa-baxa pilləkənləri enən Musabəyov özünü sığortalamaqdan ötrü köhnə tanışlardan birinə zəng vurmaq istədi, ancaq nə düşündü, dayandı. Fikirləşdi ki, orbital uçuşlar barədə kiminləsə məsləhətləşmək elə də yaxşı fikir deyil. O, çalışdığı idarənin məxfi qurumlarla əlaqəli olduğunu düşünüb əvvəlcə vəziyyəti öyrənməyi münasib bildi.

Binadan çıxanda tünd kostyumlu bir nəfərin ona doğru addımladığını hiss edib dayandı. Başa düşdü ki, nəzarətdədir.

– Musabəyov, uzağa getməyə ehtiyac yoxdur, maşın burdadır, – deyib əlinin işarəsi ilə ona yolu göstərdi.

Onlar həyətin başındakı “Şevrolet”ə olan qırx addımlıq məsafəni kəlmə kəsmədən qət etdilər.

Yol boyu naməlum adam maşını ağzına su alıbmiş kimi idarə edirdi. Musabəyov da arabir oğrun-oğrun adamın kostyumuna baxıb fikrə gedirdi: “Bu, məndən nə istəyir, görəsən? Harda səhv etmişəm, nəyi düz eləməmişəm ki, məni sorğu-suala tuturlar? Bəlkə, işləri düşüb mənə? Hə, yəqin, onlara lazımam. Amma pencəyi tam qara deyil, işıq düşəndə rəngi daha çox boza çalır”.

Şəhər qırağında ucqar bir göydələn. Burada nə zaman olduğunu xatırlamırdı. Binanı da, deyəsən, yeni inşa etmişdilər.

Maşından düşüb girişə doğru addımladılar. Boz kostyumlu heç nə soruşmadığı üçün Musabəyov da artıq suallar vermirdi. Amma əsas sualın cavabını elə girişdəki lövhənin üzərində qızılı hərflərlə həkk olunmuş qurumun adında tapdı: “Orbital Qüvvələr Komandanlığı”. Altında isə “Departament-2” yazılmışdı. “Bu adam tapşırığı icra edəndi. Böyüklərinin biri ilə məni görüşdürmək istəyir”, – deyə düşündü.

Liftlə 5-ci mərtəbəyə qalxdılar, sonra dəhlizdən sağa burulub uzunsov və alaqranlıq bir otağa daxil oldular. Konfrans zalı idi. Musabəyov dərhal 180 dərəcəlik baxış-

larla məkanı beyninə yazdı. Yuxarıda nəzarət kamerası, sol tərəfdə şüşəbənd, qarşıda masanın üzərində kosmik gəmi maketi, sağda isə təlimat cədvəlləri. Elə Musabəyovun düşündüyü kimi oldu, içəridə onu gözləyən vardı. Mülki geyimdə, üzü yenidən tərəş olunmuş bir şəxs Musabəyovu görən kimi, “buyurun, çəkinməyin, yoldaş kapitan”, – deyib ortalıqdakı müəmmalı ab-havanı dağıtmaq məqsədilə ən yaxındakı oturacağı qabağına çəkdi, özü isə əvvəlki yerinə qayıtdı:

– Öyləşin, yoldaş kapitan.

Musabəyov ürəyində fikirləşdi: “Elə bil məktəb partası arxasında oturub. Qollarını da birinci sinif şagirdləri kimi masada qoşalaşdırıb, mövzuya necə giriş verəcəyini fikirləşir”.

– Mənim adım... siz məni mayor Hübətov çağırın. Bu yoldaş isə köhnə əməkdaşlarımızdandı. O, sizi tanıyır, birlikdə layihələrdə iştirak etmisiz.

Boz kostyumlu mayora dəstək verirmiş kimi onun sözlərini təsdiqlədi:

– Bəli, bəli, biz 15 il əvvəl Beynəlxalq Kosmik Stansiyada birgə olmuşuq.

Boz kostyumlunun nitqi həmin saniyə Musabəyovun yaddaşını təzələdi:

– Bayaq mənə zəng vuran siz idiniz. Səsinizdən tanıdım. Amma Beynəlxalq Kosmik Stansiyada siz deyildiz.

– Bəs kim idi? – mayor Hübətov soruşdu.

– Çox pinti, həftələrlə bədəni su görməyən qərribə bir tip idi. Saçları həmişə yağlı olardı. Təəssüf ki, adını unutmuşam.

– Stansiyada nə işlər görürdüz?

Musabəyov danışdıqca mayor onun üz cizgilərinə, əl hərəkətlərinə göz qoyurdu.

– Yadımdadır, o zamanlar Yer in maqnetik sahəsi üzərində elmi araşdırmalar aparırdım.

– Cənab kapitan, yaxşı pula nə deyərsiz?

– Mayor əsas mətləbə keçdi. – Bir təklifimiz var sizə. Marsa missiya hazırlanır, xilasetmə əməliyyatıdır. Ora uçub sıradan çıxmış robotları Yerə çatdırmaq lazımdı. Bizə kömək etməyə razılıq versəniz, yüksək məbləğdə mükafat alacaqsınız.

Musabəyov qolundakı saatın elektron si-ferblatına baxıb dərinə köks ötürdü. Rəqəmlər 22:15-i göstərirdi.

– Gecə vaxtı elə buna görə məni evimdən dartıb gətirmisiz?

Əlində qələm oynadan mayor Hübətov gülümsəyərək dedi:

– Bəli.

– Robotlara nolub ki? Onları Yerə gətirmək elə vacibdir?

– Təfərrüatlara siz razılıq verəndən sonra varırıq. Amma unutmayın, razılıqdan sonra geri çəkilmək olmaz! Əks halda həbs olunacaqsız.

Musabəyov köhnə peşəsindən uzaqlaşsa da, gündəmdə olan kosmik xəbərləri izləyirdi:

– Təsədüfən “SpaceX”lə bağlı deyil ki?

Mayor Hübətov onun sualına təbəsümlə cavab verdi. Musabəyov başını yellədi:

– Yaxşı, mən sizə ancaq bir neçə gündən sonra cavab verə bilərəm.

– Mümkünsə, bizə sabah deyın. Vaxt məhduddur.

Musabəyovu gətirdikləri kimi maşınla da evinə ötürdülər. O, içəri keçər-keçməz pencəyini soyunub tirtap çarpayısına uzandı. Ertəsi gün səhər arvadına bir söz demədən hazırlaşib işinə getdi.

Musabəyov Elmi Tədqiqatlar İnstitutunda aparıcı mütəxəssislərdən idi. Elektromaqnetizm sahəsində ideyaların tətbiqinə görə ona “Eynşteyn Musabəyov” deyirdilər. Kefinin kök vaxtı arvadı da onu “Eynşteyn müəllim”, – deyər çağırırdı.

– Eynşteyn müəllim, aşağıda bir nəfər sizi gözləyir, – iş yoldaşlarından forslu-fasonlu bir xanım gülümsəyərək dedi.

Dünənki gecə Musabəyovun yaddaşından silinmişdi, işdəki ab-hava o qatma-qarışıq məsələni tamamilə unutdurmuşdu ona. Amma binadan çıxan kimi, lent, elə bil geyiyə fırlandı.

– Hə, sizsiz?

Əlində planşet tutmuş boz kostyumlu adam amirana şəkildə “qısa söhbətimiz var, gedək” – deyib Musabəyovu tələsdirdi. On-

lar dünənki “Şevrolet”ə minib, dünənki yerə getdilər...

Gündüz vaxtı Badamdar qəsəbəsi ilə də vahiməli görünmürdü. Bir də, Musabəyov məsələdən qismən xəbərdar olduğu üçün narahat deyildi. Boz kostyumlu binanın qarşısında dayandı və onlar maşından düşdülər.

Söhbət mayor Hübətovun otağında davam etdi:

– Nə qərara gəldiniz?

– Əgər missiya dediyiniz kimi, robotları yerə çatdırmaqdan ibarətdirsə, mən razı.

– Bir sualım var. Dini görüşləriniz bizə maraqlı gəlir. Allaha inanırsınız?

Musabəyov şablon cavab verdi:

– Bir elm adamı kimi mən ilahi qüvvələrə inanmıram və hər şeyin səbəbini yalnız elmdə axtarıram. Amma nə üçün soruşursunuz? Sizi başa düşmədim.

– Ona görə soruşdum ki, maraqlıdır. Görəsən, bir müsəlman özünü Yerdən kənarda necə hiss edə bilər? Amma deyirsiniz ki, ateistsiniz.

– Bəli.

– Yenə də fikrinizi öyrənmək istərdim. Bir müsəlman Yerdən kənarda özünü necə hiss edir?

– Əgər onun üçün qiblə vacib deyilsə, yaxşı, Yerdəki kimi hiss edir.

Mayor Hübətov əli ilə çənəsini ovuşduraraq fikrə getdi: “Bir ateistin verdiyi cavab ilə belə olmalıdır”. Sonra isə ciddi-ciddi mətləbə keçdi:

– Siz Qəmli və bıqlı ilə birlikdə uçacaqsınız.

– Lap yaxşı. Üç nəfərlik heyətlə.

– Qəmli və bıqlı siçanın adıdır. Yanınızda bir siçan olacaq.

Kapitan Musabəyovun dodağı qaçdı:

– Bəs o biri siçan harda olacaq?

Gözlənilməz sual mayor Hübətovun da içəridən qarnını qıdıqladı:

– Yanınızda.

– Cənab mayor, siz mənimlə zarafat edirsiniz?

– Yox, bura zarafat yeri deyil. Qəmli və bıqlı iki deyil, bir siçanın adıdır.

– Əcəb ad qoymusunuz siçana. Niyə məhz siçan, adam bəs eləmir ki? – soruşanda ilə dediyi sözə də tutuldu: “Hm... din, ateizm,

siçan. Görəsən, o mənə niyə belə suallar verir?” ildırım sürətilə ağlından keçirdi.

Mayor Hübətov baş barmağı ilə qələmini daha sərt şəkildə çıkkıldatmağa başladı: “çık-çık-çık-çık...”

– Siz mənə vəziyyəti izah edə bilərsiniz? Gəmi ilə əlaqə kəsilib? Yoxsa...

– Xeyr, əlaqə kəsilməyib.

– Yaxşı. Gəmidə neçə robot var?

Kapitan Musabəyov sözləri ilə bil onun ağzından kəlbətinlə çəkib çıxarırdı.

– İki robot və... – deyib tez də fikrini reaktə etdi, – iki robot.

– Hiss etdim... robotdan başqa da orda kimsə var.

– Nə yalan deyim, missiyada iki robot və Əfqanıstandan bir astronaut iştirak edirdi.

– Əfqanıstan?!

– Bəli. Ola bilsin, Tanrıya inamı güclü olduğu üçün onu bu layihəyə cəlb ediblər. Siz, əslində, onu xilas etmək üçün burdasız.

– O, sağdır?

– Necə deyim sizə. Həm hə, həm də yox.

Musabəyov hər vəchlə onu tapşırıqla yükləməyə çalışan mayorun düz gözünün içinə baxdı:

– Siz mənə deyə bilərsiniz orda nə baş verir?

– Həmin astronaut hiperyuxu altında Marsa göndərilmişdi. Obrazlı dildə desək, məsafəni qısaltmaq üçün o, yatıb-durmamış idi. Amma ayılıanda səhhətində problemlər yarandı.

– Hansı problemlər?

– Bilirsiniz, izah etməyə bir az çətinlik çəkirəm, necə deyim?

– Elə olduğu kimi deyin.

Kapitan Musabəyov diqqətlə mayorun sözünün ardını gətirməsini gözlədi.

– Həmin o əfqan ekranda bir qədər şəffaf görünür.

– Nə mənada şəffaf?

– Şəffaf da, şəffaf.

Musabəyov bir qədər fikrə getdi.

– Siz onun şəffaflığını necə təyin etdiniz? Dalğada interferensiya var, yoxsa siqnal kəsilir?

– Xeyr, siqnal kəsilir. Yanındakı robotlar ekranda aydın təsvir olunur, amma o adam sanki ruhdur, ona baxanda arxasındakı şeylər görünür. Tez-tez də qışqırır. Hiss

olunur ki, əziyyət çəkir.

– Ünsiyyət var?

– Xeyr.

– Bilmək olar bu məlumatlar sizdə hardandı?

– Nə gizlədim, bizim “SpaceX”lə əlaqələrimiz var. Belə qərar qəbul olunub ki, bu-dəfəki ekspedisiyada biz iştirak edəcəyik. Biz, yəni siz. Biz tərəfimizdən təşəbbüs göstəririk. Onlar öz raketlərini bizə verməyə hazırdır. Bu, həm də elminiz üçün vacibdir. Bilirsiniz?..

Mayorun nitqində həyəcan hiss olunurdu. Musabəyov onun üzünə baxa-baxa düşüncələrə daldı.

– İndi bu fenomenin izahını vermək çətindir.

– Siz planetdəki vəziyyəti araşdırıb təcili o adamı Yerə çatdırmalısınız. Üstünüzdə bütün lazımı avadanlıqlar olacaq.

Gərginlikdən ağzı quruyan Musabəyov qollarını masaya uzadıb baxışlarını boşluğa zillədi: “Robotlar cansızdı, cansızdısı, demək, insanla bağlıdır... Bəlkə, din, yoxsa... yoxsa nə? Sərhəd. Hə, Yerin üst qabığı! Son təbəqə...”

Musabəyov quyunun dibinə endiyini indi başa düşdü.

– Siz mənə öz vəziyyətimi götür-qoy etməyə vaxt verə bilərsiniz?

– Əlbəttə, rahat olun.

– Su versəniz, pis olmaz.

Mayor Hübətov üzünü köməkçisinə tutdu:

– El-Yalan, bizə su gətir, – ardınca da əlavə etdi, – qazlı olsun.

– El-Yalan?!

Otaqdakıların üzünə gülüş qondu.

Çox keçmədi El-Yalan əlində bir şüşə su ilə otağa qayıtdı və nəzakətlə onu Musabəyovun qarşısına qoydu.

– Yeri gəlmişkən, sizin dosyenizi oxuyanda heç bir kod adınıza rast gəlmədim. – Mayor Hübətov davam etdi.

Musabəyov masanın altında şüşənin qağını astaca açaraq qazını boşaltdı, sonra suyu stəkana süzüb birnəfəsə başına çəkdi, dedi:

– Dosyada qeyd olunmayıb. Siz mənim kod adımı heç yerdə tapa bilmərsiz.

– Sırr deyilsə, kod adınız nədir? – mayor Hübətov maraqlandı.

Musabəyov astadan dedi:

– El-Real.

– Çox gözəl, ümid edirik, Marsın sirrini açma biləcəksiniz.

Musabəyov dərinə nəfəs aldı və son sözünü dedi:

– Mayor Hübətov, mən Marsa getməkdən imtina edirəm.

Mayor üçün cavab gözlənilməz və sərt oldu. O, içindəki qəzəbini boğaraq dedi:

– Təəssüf edirəm, sizi həbsə almaq məcburiyyətindəyik.

– Yaxşısı, məni həbs edin.

Mayor Hübətov masanın altındakı qırmızı düyməni sıxdı. Bir dəqiqədən sonra içəri iki qoluzorlu girdi.

– Aparın kapitan Musabəyovu, atın zir-zəmiyə! – deyib üzünü məhbusa tutdu. – Əlvida, Eynşteyn müəllim. İnciməyin, mən də hamı kimi tapşırıqları icra edirəm.

Kapitan Musabəyovu apardılar, mayor Hübətov isə asta bir tərpənişlə pəncərəyə yaxınlaşıb üfəqdə közərən günəşin son şəfəqlərinə tamaşa etməyə başladı. Dəniz heç zaman olmadığı kimi qızılı rəngə boyanmışdı. Gözünün qabağında yanmış kürənin ölümünə şahidlik edən mayor fikirli-fikirli üzünü çevirib yerinə qayıtdı. Şüşədə yarımçıq qalmış suya baxa-baxa əli ilə masanın altındakı qırmızı düyməni sıxdı. Çox keçmədi, köməkçi içəri daxil oldu.

– El-Yalan, buraxın onu...

Ceyhun ÖTKƏM

qəfildən
soyuq əllərin boynuma dəymədi –
üşüdüm, eynəkli qız...
üşüdüm...
tap görüm,
mən bu boyda acını neylədim?!
yaşadım, eynəkli qız...
yaşadım...
mən-yaşadım desəm də,
məni təkcə sən başa düşdün...

sən başa düşdün, eynəkli qız...
amma sən də səhv başa düşdün,
səhv başa düşdün, eynəkli qız...

çıxar eynəyini –
gözün yolda dörd olmasın...
gedən ömürdürsə-azalan yaşımdır...
bunu sənə
məktəbdə öyrətmədilər, eynəkli qız:
ömür-ən zalım feildir,
bir gün hamıdan əbədi getməkdir...
mən buna bir ipucu tapmışdım,

tapmışdım, eynəkli qız:
gördüm ki, ipin ucu ilməkdir...

bilməkdir, eynəkli qız...
vacib olan bunu bilməkdir,
bizi ayaqda tutan –
yıxmağa çalışanlardır...

bunu ilk dəfə sənə danışiram,
danışiram, eynəkli qız...
uşaqkən yıxıldığım çəkil ağacından
çəlik düzəltmişəm –
tutunmağa çalışıram,
çalışıram, eynəkli qız...

Əzizim ağaclar, canım ağaclar,
Mən ki qırmamışam budağınızı.
Qışın soyuğunda yalnız görsəniz,
Mənə bağışlayın yarpağınızı...

Mən də bu eldənəm, qərib deyiləm,
Dəvəm can üstədir, ərəb deyiləm.

Analar, dilimə gəlib, deyirəm:
Nə tez böyütdünüz uşağınızı?

Uduzduq dünyanın bu səs-küyündə
Sevdalar tapdanır toyda, düyündə...
Kimin barmağı var bəxt üzüyündə?!
Biriniz qatlayın barmağınızı!

indi tək şirin şey xatirələrdi,
papiros zəhərdi, araq acıdı.
mıxlanıb əllərim bir xoş duaya
qollarım sümükdən dar ağacıdı.

səninçün yandısı bu can, bu bədən,
düşünərdin gərək “odun” demədən.
kişilər üçün ağlayır dən-dən,
kişilər odun yox, nar ağacıdı.

sən mənim gövdəmi elə dəlmisən...
indi bu halıma məəttəlmisən?
ömrümün qışında niyə gəlmisən?
qışda hər bir ağac qar ağacıdı.

zaman xıtır-xıtır kəsir əlacı,
bir gün görərsən, ay başımın tacı:
bir qoca gətirib bir əl ağacı...
əsa ən sonuncu bar ağacıdı...

səni sevmək –
həqiqətlə rəngləməkdi bütün yalanları...
salamlamaqdı bütün tanrıları,
inanmaqdi bütün mövhumatlara...
dua etməkdi içindən gəldiyi kimi,
oxuya bilməkdi ağılına gələn mahnını...

uçarkən Sena çayı üzərindən
toxuna bilməkdi Notr-Damın qülləsinə,
Korkovado dağına,
Məsihin heykəlinə...

səni sevmək-qara kağıza mömin,
ağ kağıza rahib şəkli çəkməkdi...

kağızlardan təyyarə düzəldib
atmaqdi Everest zirvəsindən...
düşüb Qanq çayında üzüməkdi
balıqları...

səni sevmək-Padarçöl düzündə,
yulğun topasının kölgəsində
oyanmaqdi yuxudan...
çörəyinin son tikəsini
şəfqətlə verməkdi çoban itinə...

TAKTİKA

Mürsəl stadiona yaxınlaşanda hamı təəs-süflənir. “Gəlir” – deyir uşaqlar, – “məşqçimiz gəlir”.

Bunu lağ ilə deyirlər. Mürsəl bir gün gəlməsə, sevinəcəklər. Rahat oyunlarını oynayacaqlar. Amma Mürsəl hər gün gəlir. Saat beşi keçdimi, günəşin istisi azca azaldımı, Mürsəl köhnə idman ayaqqabılarını geyinib çıxır küçəyə. Bir o yana, bir bu yana baxıb yola düzəlir. Düz kəndin o biri başına – stadionla tərəf. Asta addımlarla getsə, yarım saata, iti addımlarla getsə, on beş-iyirmi dəqiqəyə stadiona çatır. Hər kəs Mürsəlin hara getdiyini yaxşı bilir.

Mürsəl stadiona çatanda uşaqlar da təzə-təzə yığışırlar. Yuxarı siniflərin uşaqlarıdır. Doqquzda, onda, on birdə oxuyurlar. Aralarında əsgərliyə gedib-gələnlər, tələbə olub yay təttilində kəndə gələnlər də olur. Mürsəl üçün fərqi yoxdu. Kim yaxşı oynaya

bilirsə, qoy o oynasın. İstəyir, lap beşdə oxusun.

– Hə, ya Allah, başlayın görək! – hər kəsə ümumi salam verəndən sonra Mürsəl ərk ilə deyir.

Sonra görür ki, uşaqlar hələ kimisə gözləyirlər, topu istəyir.

– At görək, ə, topu bura.

Ələcsiz qalıb topu Mürsələ tərəf atırlar. Mürsəl topu dörd-beş dəfə çiləyəndən sonra geri qaytarır.

– Yaxşı topdu, – deyir və əlavə edir, – hə, nəyi gözləyirsiniz? Başlayın da.

Mürsəlin yaşı qırıxdan çoxdu. Evlənməyib. Bundan sonra da evlənəsi deyil. Vaxtında qız üçün getmədikləri qapı qalmadı. Heç kim qızını Mürsələ vermədi. İş yox, sənəti yox. Camaat qızını çöldən tapmayıb ki, çölə ata. Mürsələ qız vermək onu çölə atmaq kimidi. Otuzu keçəndən sonra da Mürsəlin anası öldü. Daha kimdi Mürsələ qız istəyən? Mürsəlin evlənməyi getdi. Balaca qardaşı Müslüm çoxdan evlənmişdi. Anası sağ olanda.

O vaxtdan bəri Mürsəl vaxtını öldürür. Gah atasından pul alır, gah qardaşından. Siqareti əskik olmur. Bir boğazıdı, bir də özü. Sağ olsunlar, Mürsəli dolandırırılar. Atası öləndən sonra bilmir qardaşı onun da-lından təpik vuracaq, ya yox. Ona Allah kə-rimdi.

Hələ dərslər bağlanmamışdan uşaqların futbol oynadığı günlər başlayır. Hər axşam-üstü stadiona yığışırlar. Bölüşüb oynayırlar. Öz aralarında çempionat qururlar. Bəzən başqa kəndlərdən gələn uşaqlarla oynayırlar. Bəzən isə özləri başqa kəndlərə gedirlər futbol oynamaq üçün. Gedəndə Mürsəli də aparırlar. Daha doğrusu, Mürsəl hər dəfə bir yol tapıb uşaqlarla getməyi bacarır.

Mürsəl üçün futbol insanlıq tarixində edilmiş ən gözəl icaddı. Arada fikirləşir ki, futbol olmayanda, görəsən, kişilər nə işlə məşğul olublar, nəyi müzakirə ediblər? Ona görə də öz evləri kəndin o başında, stadion isə, kəndin bu başında olmasına baxmayaraq, hər gün gəlir stadiona. Bəxti gətirəndə rastına maşın çıxır, maşınla gəlir. Onda hamıdan tez gəlib çatır. Gözləyir ki, uşaqlar yığışınsınlar.

Amma Mürsəlin pis cəhəti onun çox danışmağıdı. Oyun gedə-gedə Mürsəl də stadionun kənarında o yan-bu yana gəzişir. Bir dəqiqə dinc dayanmır. Gəzir, əsəbiləşir, danışır, deyir, qışqırır, yeri gələndə ərklə yüngülvari söyür də. Uşaqlar qırx yaşı adlamış bu deyingən adamı ciddiyyə alsalar, gərək Mürsəl hər gün döyülə. Yaxşı ki, onun sözlərini eşidən yoxdu. Az qala, onun söyüşləri məlhəm kimidi. Mürsəl əsəbiləşəndə, kimisə yüngülvari danlayanda və yaxud söyəndə gülürlər. Mürsəlin dedikləri tez unudulur.

– Ə, insafın olsun, Elşən, – deyər uca səslə qışqırır qıraqdan, – adını da hücumçu qoymusan, o nə təhər vurmaqdı, vurursan, ə?!

Bu sözlər Elşənin heç vecinə də deyil.

– Ə, düz oynayın, ə, – qışqırır, – belə futbol olmur. Bir az canlı oynayın. Yemək yeməmisiz?

Mürsəl o başa gedir, bu başa qayıdır. Özünü televizorda gördüyü narazı baş

məşqçilərə oxşadır. Uşaqların üstünə qışqıranda da əl-qolunu gülməli şəkildə yellədir.

– Ə, dörd-dörd-iki oynayın, – deyib guya uşaqlara taktika verəndə də barmaqları ilə rəqəmləri göstərir. Amma stadionda hər komandada doqquz oyunçu var, heç biri də ona fikir vermir.

Bir il sonra, yay tətilində kəndə gələndə danışdılar ki, bir gün kəndin yaxşı futbol oynayan uşaqları yoldaşlıq oyunu üçün qonşu kəndə gedibmişlər. Gedəcəklərini Mürsələ deməyiblər. Heç olmasa bir gün onun səsinə eşitmədən oynamaq istəyiblər. Mürsəl yenə saat beşi keçəndən sonra köhnə idman ayaqqabılarını geyinib, gəlib stadion. Amma stadiondakı səssizlik onu təəcübləndirib. Elə o vaxt stadionun arxasında ki qəbristanqda atasının məzarını otdan təmizləyən Maqsud müəllimi görüb soruşub:

– A Maqsud müəllim, sən bilməmiş ol-mazsan, bu uşaqlar hardadırlar?

Maqsud müəllim deyib ki, “elə indicə Akifin “RAF”-ına doluşub yuxarı kəndə getdilər futbola”.

Mürsəl heç nə demədən bir yastı daş tapıb, oturub üstündə. Fikirləşib ki, heyif, uşaqlar mənsiz uduzacaqlar. İndi kim onlara taktika verəcək?!

Yuxarı kəndə piyada gedə də bilərmiş, əslində. İki-üç kilometr yoldu. Bəlkə, rastına bir maşın da çıxar. Amma sonra fikrindən daşınıb.

“Qoy cəzalarını çəksinlər” – deyər keçirib ağılından.

Həmin gün kəndimizin uşaqları yuxarı kəndin uşaqlarını 8-3 hesabı ilə udublar. Bu, Mürsəlin gözləmədiyi bir nəticə olub və bu hadisədən sonra onun futbola bağlılığı bir az azalıb.

İndi Mürsəldən soruşsan ki, ay Mürsəl, futbola baxırsanmı yenə? Cavab verir ki, “ə, baxıram e, amma futbolun ləzzəti qaldı keçmişdə. Ronaldinyonun, Zidanın, braziliyalı Ronaldonun vaxtında. İndiki futbol futbol deyil ha. Qumardı”.

Əslində, hardasa, düz deyir, amma bu sözləri gərək Mürsəl yox, başqa adam deyəydi. Mürsəl deyir deyə, hamını gülmək tutur.

PROTEZ DIŞLƏR

Yəqin, ata-oğuldular. Qabaqda gedən maşına əl elədilər, saxlamadı. Mənə də əl edirlər. İkisi birdən. Saxlayıb, salam verirəm. Qonşu kəndin adamlarıdır. Soruşuram ki, “hara gedirsiniz?” Atanın dili söz tutmur, kəkələyir. Ayaqüstə də güclə dayanır. Heyi yoxdu. Oğlu deyir, “rayona gedirik, apara bilərsiniz?” Cavab verirəm ki, “apararam, oturun, elə mən də rayona gedirəm”. Ata bir də soruşur ki, “rayona apararsanmı?” Cavabı oğlu verir: “Otur, – deyir, – ay ata, aparır rayona”. Qabaq qapını açır, atasına kömək edir ki, otursun. Zalımın oğlu nə qədər içib-sə, özündə deyil. Oturan kimi, spirtin iyi vurur. Oğul arxada oturur. Olar hardasa on iki-on üç yaşı. Saçları dağınıqdı. Üzünün dərisi gündə qaralıb. Güzgüdən göz qoyuram. Qara köynək var əynində. Üz ifadəsindən o dəqiqə hiss olunur ki, kefi yoxdu. Bəlkə də, utanır. Bir az gedəndən sonra:

– Niyə gedirsiniz rayona? – soruşuram.

Ata artıq yuxu bışırır. Başı sol çiyinə düşüb. Sualıma oğul cavab verir:

– Atamı aparıram.

– Atan niyə bu vəziyyətdə rayona gedir ki? Ayaqüstə dura bilmir.

Bəlkə də, heç nə soruşmasam, yaxşıdı. Amma maraqlıdı da. İçmisən, yıxıl yat, hara gedirsən bu fasonda? Deməli, vacibdi getmək, yoxsa getməzlər.

– Atam protez dişlərini bu gün rayonda itirib. Onu axtarmağa gedirik.

“Can bala”, – fikirləşirəm ürəyimdə, – sənə nə yaşın var ki, atanı daşıyırsan indidən?” Atanın dünya-aləm vecinə deyil. Astadan xoruldayır. Maşın çala-çökəyə düşdükcə o da yerində yellənir.

– Heç olmasa bilirsiniz ki, harda itirib?

– Hə, – deyir oğul, – günorta bir kafədə yeyib-içiblər, deyəsən, elə o kafədə düşüb. Ora gedirik.

– Birdən orda olmasa neyləyəcəksiz? – soruşuram. Şər deməsən, xeyir gəlməz.

– Bilmirəm.

Bir az susmağa qərar verirəm. Sakitlik yaranır. Təxminən on iki-on üç il əvvəl çəkilməmiş asfalt dağılıb pis günə düşüb. Elə bil maşın sürmürəm, telefonda hansısa oyunu oynayıram, çalaya düşsəm, uduzacam. Halbuki bu asfalt təzə çəkiləndə kənddən rayon mərkəzinə iyirmi dəqiqəyə çatmaq olurdu. İndi otuz beş-qırx dəqiqə çəkir.

– Atan həmişə belə çox içir? – dinc dəyana bilməyib soruşuram.

– Tez-tez.

– Hər dəfə piyan olanda nəyinisə itirir?

– Yox, – deyir oğul.

Gözüm güzgüdə, oğula baxdığım yerdə maşın iri bir çalaya düşür. Ata yuxudan ayılır. Ayılan kimi də deyir ki, “axırıncı dəfə olsun, bir də içməyəcəm”. Dediklərini güclə başa düşürəm. Yenə oğula baxıram. Oğul bu cümləyə əhəmiyyət vermir. Hər halda, hər dəfə içib bu kökə düşəndə eyni sözləri deyir. “Bir də içməyəcəm”. Amma içir.

Ata yenə yuxulayır. Yenə başı sol çiyinə düşüb.

Oğul narahat oturub. Arxaya söykənmir. Narahatlığı imkan vermir ki, arxaya söykənsin.

– Ürəyini sıxma, – deyirəm, – tapılacaq, inşallah.

Dinmədiyini görüb onun nıgaranlığını, narahatlığını azaltmaq üçün əlavə edirəm:

– Mənim də rayonda beş-on dəqiqəlik bir işim var, işimi görüm, elə mənimlə qayıdarsız dala.

Yenə dillənmir.

Gedirik. Ata xoruldayır.

Oğul narahatdı.

Öz-özümə fikirləşirəm ki, bir adamın protez dişləri necə itə bilər? Ağzından çıxıb dişlərin yerə düşə, xəbərin olmaya. Bəlkə də, özü çıxarıb qoyub harasa, sonra da unudub.

Sərt döngələrin birində yuxulu ata üstümə aşır. Başı sükana dəyəndə ayılır. Oğul üstümə aşmış atasını dikəltmək üçün mənə kömək edir. Bir əlimlə sükanı tutmuşam, bir əlimlə atanı.

Ata əvvəlki vəziyyətinə qaytarılır.

– Adın nədi? – soruşuram oğuldan.

– İlkin.

– Neçədə oxuyursan?
– Yeddiddə.
– Yaxşı oxuyursan?
– Belə də. Yox. Başıma girmir. Oxuya bilmirəm.

– Bəs nə olmaq istəyirsən?
– Polis.
– Niyə polis?
– Bilmirəm. Xoşum gəlir.
– Atan nə işləyir bəs?
– İşləmir. Mal-qaramız var. Bir az da qoyun-quzumuz. Elə onlara baxır.

– Həə, – deyirəm, – o getdiyimiz kafenin adı nədi? Rayonun harasındadı?

Güzgüdən gözlərimə baxır. Bilmir. Atasını silkələyib soruşur:

– Ata, kafenin adı nədi?
– Hııı, – zırıldayır atası.
– Kafenin adı nədi?
– “Dostluq”, – güc-bəla ilə deyir.
– Hə, tanıyıram oranı, – deyirəm.

Bilmirəm oğula necə təskinlik verim. Hansı sözlərimlə onu bir az rahatladım. Allah bilir, ürəyində nələr çəkir. Qorxur, hər halda. Birdən dişlər tapılmasa, nə olacaq? Kafedə deyilsə, harda axtarmaq lazım olacaq? Özümü onun yerinə qoyuram. Çətindi. Heç kim onun yerində olmaq istəməz.

Rayona çatırıq. Birbaş həmin kafenin önünə sürürəm maşını.

– Çatdıq, – deyirəm.

Oğul maşından düşüb qabaq qapını açır.

– Oyatma, – deyirəm. – Gəl özümüz girib soruşaq.

Oğul qapını bağlayıb arxamca gəlir. Kafeyə daxil oluruq. Kafenin sahibinə oxşar görkəmdə olan kişinin yanına gəlirik.

– Dayı, salam, – deyirəm.

– Əleyküm-salam, – deyib üzümə baxır.

– Dayı, – deyirəm, – bu gün burda müştərilərinizdən kiminsə dişləri qalmayıb ki? Protez dişlər.

Dayı gülümsəyib deyir:

– Həə, qalıb. – Sonra açıq qapıdan içəri uca səslə haylayır: – Cavad, gətir o dişləri bura.

Aırıq bir oğlan salfet kağızına bükülmüş dişləri gətirir.

– Baxın görək bunlardı? – dayı bükülü salfet kağızını açıb bizə göstərir.

– Hə, – deyirəm, – bunlardı.

– Alın onda.

– Çox sağ olun, dayı, – deyirəm.

– Sən Allah, kimin protezidi bu? – soruşur dayı.

– Yiyəsi maşında yatıb. İstəyirsiz, gəlin, baxın.

Dayı arxamızca gəlir. Qabaq oturmaqda yatmış kişini görüb pıqqıldayır:

– Məzən olsun, ay Rövşən, – deyib gülür və gedir.

– Atanın adı Rövşəndi? – soruşuram oğuldan.

– Yox, – deyir.

Onda Rövşən hər kimdisə, protez dişlərin itməyinin səbəbkarıdır. Ağlıma başqa heç nə gəlmir.

– Gəl kömək elə atanı oyadaq, keçirək arxaya. Rahat yatsın. Sən də qabaqda otur.

– Yaxşı, – deyir və birtəhər dediyimizi edirik.

Oğul oturur qabaqda.

– Kiçik bir işim var, – deyirəm, – gedək, onu həll edim, sonra qayıdaq evə.

– Yaxşı.

Oğulun çiyindənən böyük bir dağ götürülüb elə bil. Bayaqqı narahatlığı yoxa çıxıb. Sevinirəm. İşimi tez həll edirəm və kəndə tərəf yola düşürük.

– Dişləri neylədin? – deyər soruşuram.

– Cibimdədi.

– Ehtiyatlı ol, sındırarsan.

Cibindən protezi çıxarıb əlində saxlayır. Protezi elə tutub, sanki atasının əlindən tutub.

Günay ÜMİD

QORXMA, ÖLƏN DEYİLSƏN

Yenə soyuqlamısan,
Təklildəndir, biləsən.
Ürəyimi üstünə
Örtməmişən, deyəsən.

Beləcə, xatirələr
Qarabasmaya dönüb.
Gözlərinin nurunda
Gör neçə arzu sönüb?

Sən də elə bilmisən,
Gün keçib, gecə düşüb.
Pəncərədən aşağı
Gözündən küçə düşüb.

Bu da elə dərddi ki,
Qoymaz rahat öləsən.
Mən də belə sağaldım
Sənsizlikdən, biləsən.

Əlimi kürəyimə
Vuraraq "qorxma" – dedim.

"Mən sənin yanında yam,
Özünü sıxma" – dedim.

Səndən sonra öyrəndim
Özümlə danışmağı.
Səndən sonra öyrəndim
Hər şeylə barışmağı.

Pəncərəmdəki quşlar
Öyrəşdi dənsizliyə.
Əvvəl sənə uduzдум,
Sonra da sənsizliyə.

İnsan gec-tez öyrəşir
Ölürək yaşamağa,
Özünü bir yük kimi
Çiynində daşımağa.

Hələ bunun ümidi,
Hələ bunun ahı var.
Özünə məğlub olan
O qədər sabahı var...

Qorxma, ölən deyilsən,
Gedənə heç nə olmaz.
Bu ağrılar-acılar
Gələn payıza qalmaz.

Bir gün bu da keçəcək –
Dərdi baltək udmuşam.
Özümü tapan gündən
Səni də unutmuşam.

İndi sən də mənimtək
Təsəlliyyə ağla, yat.
Qəlbinə soyuq olur
Qapısını bağla, yat...

PAYIZIN SON ŞEİRİ

Mənə nə var, birdənəm,
Payızı da üşütdüm...
Ürəyimin rəfindən
Xatirəni düşürtdüm.

Daha o gündən sonra
Gözümə gün qaçmadı.
Nə xoşbəxtlik, nə sevinc
Bu qapını açmadı.

Mənə nə var, təqvimin
Yarpaqları düşəndən
Sənə oruc tutmuşam –
Ocaqda dərd bişəndən.

Daha o gündən sonra
Heç nə əvvəlki deyil.
Ötən ildən qalan dərd
Hələ təzədi bu il.

Mənə nə var, dözərəm,
Bircə ömür keçsəydi...
Pəncərədə ev tikən
Quşlar uçub getsəydi...

Susmuşam, eşidirsən?
Çətin dərdə əyləm.
Məndən narahat olma,
Onsuz, rahat deyiləm.

Mənə nə var, susaram
Qulağın batanacan.
Heç nə düzələn deyil
Özümü tapanacan.

Bir də bu evə bahar
Gələn deyil, birdənəm.
Bu qış da sərt keçəcək,
Qalsam, çətin isinəm.

Mənə nə var, ömürdü,
Onsuz, bir gün bitəcək.
Həsrətin ayaq izi
Qarın altda itəcək...

Bu ömrün ortasında
Yazdan qışa keçirdi.
İndi yaxşı bilirəm,
Gözləmək də ümidli.

ÜRƏYİMİN İNADI

Gəl, bu qədər üzülmə,
Gözündə yaşa dönüm.
Olmayanda olmur e,
Olmur, başına dönüm.

Axı sən də bilirdin,
Ürəyim çox zərifdi.
Mən ki tez unudanam,
Yaddaşım çox zəifdi.

Bircə ürəyim məni
Eşitmir sən gedəndən.
Bilirəm, darıxırsan
Mən səni tərk edəndən.

Ürəyimi başa sal,
Yığsın gözünü yoldan.
De ki, sevmirəm daha,
Sənsiz ölən deyiləm.
Yolunu gözləməsin,
De ki, dönən deyiləm.

Ürəyimi başa sal,
Daha xatirələrdən
Səni bir də sormasın –
Ümidinin yolunda
Ayağını yormasın.

Ürəyimi başa sal,
De ki, eşitməz səni –
Xatirələr, xəyallar –
Səsin batınca çıxır...

Daha bizdən o yana
Nə yol qalıb, nə cığır.

Ürəyimi başa sal,
Kölgə salmasın daha
Şeirlərin sətrinə.
Yaşaya bilmədiyim
Xoşbəxtliyin xətrinə
Ürəyimi başa sal...

Vallah, məni eşitmir
Kiçik təsəllilərdən
Mərhəmət diləyəndən.
Özümü səndən asıb
İntihar eləyəndən
Dilə tuta bilmirəm.
Səni atdığım kimi
Onu ata bilmirəm.

Ürəyimi başa sal,
Bilsin, dönməyəcəksən.
Mən hər gecə səbrimi
Dözümümə əkirəm,
Ahlarımı çarmıxa
Köksüm üstə çəkirəm...
Yaşamaq olmur belə.
Dərdin İSA qolları
Mərhəmət gəzir hələ...

Bilirəm, darıxırsan
Mən səni tərk edəndən.
Bircə ürəyim məni
Eşitmir sən gedəndən.

Gəl bu qədər üzülmə,
Gözündə yaşa dönüm.
Olmayanda olmur e,
Olmur, başına dönüm.

UZAQLARDA BİR QADIN VAR

Uzaqlarda bir qadın var:
Bəlkə, bir gecə o yanda...
Bəlkə, bir küçə o yanda...

Min il böyükdü yaşından...
Gecənin qara çadrası
Sürüşüb düşməz başından.
Uzaqlarda bir qadın var:

Atasından görmədiyi
Xoşbəxtliyin bədbəxtidi...

Uzaqlarda bir qadın var,
Qismətinin qırıqları
Alın yazısına dolub.
Yumruğunun səcdə yeri
Divarların köksü olub.

Ata sevgisi görməyən
Qızların güvən duyğusu
Qaranlığa düşkün olar,
Kişilərə küskün olar...

Uzaqlarda bir qadın var,
Nə qəlbinin sıxıntısı,
Nə ümidin qırıntısı
Dərdini soyuda bilməz.
Yetim qalan nəvazişin
Heç kimsə ovuda bilməz.

Uzaqlarda bir qadın var,
Yağan yağışın altında
Boğar, göz yaşını boğar...
Elə güclü qadınları
Ən zəif kişilər doğar...

AÇILMAYAN ÇƏTİR

Qapını kimdi döyən?
Mən ki evdə deyiləm.
Dərdlərin sinəsində
Sərgərdanam, veyiləm...

Şeirlərə köçmüşəm
Hüzuru, rahatlığı
Məndən aldığın gündən,
Özünü bu qapıdan
Yola saldığın gündən.

Sən gedəndən bu payız
Göz yaşına sığındı.
İslandı şeirlərim,
Ahım dərdə qızındı.

Gözümün qucağında
Damlı seli gətirdi.
Bu yağışda təsəlli
Açılmayan çətirdi...
Deyirlər, sərt gələcək

Önümüzdəki bu qış,
Nə qədər ki gec deyil,
Qayıt, kəsməmiş yağış.

Daha imdad ummasın
Şeirlərin sətiri.
Nə qədər ki gec deyil,
Qayıt, aç bu çətiri...

Bu gün də xəyalını
Film kimi izlədim.

Qum saatı süzüldü,
Ömürdən nə qaldı ki?
Can qurban etdiyim kəs
Ömrü yola saldı ki...

YOLUXMA

Xəstəyəm, söyləyirlər,
Halıma karıxmışam.
Amma heç kim bilmir ki,
Mən sənə yoluxmuşam.

Gəlib halıma baxsan,
Ömrün başın qatardım.
Sən də mənə yoluxsan,
Bəlkə, şəfa tapardım.

Nəfəsinin buxarı
Mənim təmiz havamdır.
Elə sənə qucağın
Mənim isti yuvamdır.

Gəl, otur baş ucumda,
Yeni nağıllar danış.
Uydur yalanlarını,
Doğrularıma qarış.

De, günlərin birində
Həsrət saçını hörməz.
Başısağı gözən
Göy üzün görə bilməz.

Eh, bu əclaf xəstəlik,
Ağlı yox, qəlbi seçdi.
Dərdlərimi bilənlər
Gülüb halıma, keçdi.

Bomboş təsəllilərdən
Dərd oduna qəlb bişdi.
Heç nə də dəyişmədi,
Əşyalar yer dəyişir.

Bu gecə də yatmadım,
Göz yaşımı gizlədim.

Mübariz CƏFƏRLİ

BAŞSIZLAR

Tarakanlara

Yaxşı deyiblər ki, “qapını bağlı saxla, qonşunu oğru bilmə”. Mən bu deyimi dəyişdirmişəm bir az: “Mətbəxini təmiz saxla, tarakanlarda günah görmə”. Düzdü, adətən, tarakanlar isti yerlərə meyillidi, ancaq yemək tapmasa, gəldiyi yeri tərk eləyib gedəcək...

Beş-on il qabaq sınıqçı Kazımın yasına balaca qardaşı gəlmişdi şəhərdən. Demə, kişinin, rəhmətlik Kazımın qardaşını deyirəm, paytaxtda yaxşı adı-sanı varmış, tanınmış həşərat, böcək alimi... Gülmə, gülmə, məclisdə adamlar seyrələndə gəlib otururdu mənim yanımda, dozanqurdudan, çayırtkədən, tarakandan elə maraqlı şeylər danışır ki, heyrətdən əlim ağzımda qalırdı. Nədənsə mən binadan iyrenirəm tarakandan. Ələlxüsus, sarımtıl tarakandan... Kənd adamıyam da, ilan, qurbağa, min cür həşərat vecimə deyil, fəqət, təsadüfən tarakan bədənimə

dəydi, tüklərim biz-biz olur, ətim ürpəşir. Ancaq Kazımın qardaşının dediyinə görə, tarakanların da öz aləmləri, neçə min növü varmış. Təxminən, üç yüz milyon il qabaq yaranıbmiş yer üzündə tarakanlar. Kazımın qardaşı belə deyəndə mən güldüm: “Alimlər onu necə sübut eləyiblər?” O da qaşlarını çatıb armudu stəkandakı çaydan bir qurtum aldı: “Molla, heç nə elə-belə deyilmir, indiyəcən tarakanlardan yüzlərlə kitab yazılıb”. “Elədi, – razılaşdım, – hər şeyin öz xiridarı var”. Söhbət qızıxdı, Kazımın qardaşı qayıtdı ki, “bilirsənmi, a molla, tarakanlar çox dözümlüdü, indiyəcən atom sınaqları keçirilən yerlərdə bitdən-sirkəyəcən hər şey məhv olub gedir, tarakanlardan başqa... Tarakanlar nüvə silahının yaratdığı dağıdıcı şüalanmanı vecinə almayıb rahatca yaşayır. Həm də tarakanlar başsız bir neçə həftə yaşaya bilir, çünki tarakanlar qarınlarının yanındakı boşluqla nəfəs alır”. Mən zarafata saldım: “Elə nəfsi ağlına üstün

gələn adamlar da tarakan kimi ömür sürürlər”. Bu dəfə o, köksünü ötürüb razılaşıdı, pıçıltya keçib suçlu kimi özünə haqq qazandırdı: “Haqlısan, indi vəzifə adamları da qarnı ilə düşünür, qarnı ilə nəfəs alır, qarnı üçün yaşayır, amma mənim elələri ilə alış-verişim yoxdu, elm adamıyam mən, akademiya işləyirəm, sakitcə başımı aşağı salıb öz işimlə məşğulam, dolanışığım da... – sözünə ara verdi. – Yumşaq desəm, çətindi”. Yəqin, yazıq elə zənn eləmişdi ki, onu nəzərdə tuturam. “Darıxma, – dedim, – dünyanın malı dünyada qalır, heç kəs özü ilə heç nə aparmır, yığılan da hər zaman yadlara qismət olur, yığılan yadındı, buna başqa söhbət ola bilməz, məxluqun yığdığını yaxınları yox, qismətinə yazılan xərcləyir”. Gördüm, həmsöhbətimin kefi pozulub – onsuz da, qardaşının ölümü yaman yer eləmişdi ona – haçansa, hardasa eşitdiyim bir lətifə danışdım. Tarakanlardan...

Deyirlər, birinin evində o qədər tarakan varmış ki, adam başını itiribmiş, nə illah eləyirmişsə, bu iyrənc həşəratların axırına çıxıb bilmirmiş. Nəhayət, gecənin bir aləmi yuxudan oyanıb qışqırır: “Tarakanlar!. Başçınızı yanıma göndərin, sözüm var”. Tarakanların başçısı gələndə ev sahibi deyir: “İllərdi mənim evimdə rahat yaşayırsız, amma qonşunun tarakanları mənə saymazlıq eləyir, göz yumursuz, günü sabah gedin qonşudakı tarakanlarla müharibəyə, onları cəzalandırın, qırın, kökünü kəsin”. Ev sahibinin fikri bu imiş ki, beləcə, tarakanlar bir-birini qırar, o da bu həşəratlardan qurtular. Ancaq ertəsi görür ki, müharibəyə gedən tarakanlar azalmaq əvəzinə artıb, əvvəlkindən də çoxdu. Ev sahibi təəccüblə tarakanların başçısından soruşur: “Belə niyə, bu nətəhər olur?”. Tarakanların başçısı qürrələnir: “Qırdığımızı qırdıq, sağ qalanları da əsir götürdük”. Bunu danışdım, Kazımın qardaşının qırışığı açıldı, qımışdı.

Sən görmüştün Kazımın qardaşını? Yox?! Hardan görəsən, sən adam arasına çıxıb, xeyrə-şərə gedən deyilsən axı... Xətrinə dəyməseydi, “gedən” əvəzinə “yarıyan” deyərdim. İş tapanda işləyirsən, tapmayanda həyatindəki itlərlə, pişiklərlə başını gırləyirsən. Cavan olsan da, kərpickəsən

kişi kimi adamlardan qaçırsan, təkliyi, tənhalığı xoşlayırsan.

Ancaq yaxşı, abırlı adam idi rəhmətlik Kazımın qardaşı. Mənə verdiyi yas pulunun da yarısını qaytardım özünə. Götürmürdü yazıq utandığından, güclə basdım cibinə ki, “sözümə qulaq as, hələ çox xərcin çıxacaq sənin, mən bu kəndin ağsaqqalıyam, yeri behişt olsun, sənin rəhmətlik qardaşınla da salam-əleyküm var idi, pulu götürməsən, mən də inciyərəm, sənin qardaşının ruhu da”.

Fəqət qardaşı öləndən, deyəsən, day yolu düşmür bu tərəflərə. Hər halda, kəndə gəlsəydi, mən xəbər tutardım. Nə olar, neynək, ölübsə, Allah rəhmət eləsin, sağdısı, işi avand olsun, elə diriyə də rəhmət düşür...

QƏVVAS

Balıqlara

...Deyirsən, bəzən təsadüfən, bəzən də bilə-bilə yiyəsiz heyvanları incitdiyimə görə əzab çəkirəm, çünki bu adi incitmək deyil, köməksiz heyvanlar öldürdü gözümün qabağında...

Sənin sözlərini adda-budda yadına salım: yeniyetmə vaxtı çayda iki balaca balıq tutmusan, balıqları ovcunda sıxıb öldürəndən sonra suya atmısan. Bax, burası anlaşılmazdı; madam tutduqlarını təzədən çaya atıb həyat bəxş eləmək istəyirdin, niyə öldürürdün? Sonra da gün batanacan suyun üzündə qalan balıqlara baxıb pərişan olurdun? Yəqin, ağılın kəsməyib, yoxsa belə iş tutmazdın. Bir də ki, qəm yemə, cəmi bəşər xirtdəyəcən günah içindədi, sən o zaman uşaq olmusan, sənin günahın da bəzilərinin elədiklərinin yanında elə, həqiqətən, uşaq oyunudu. Düz deyirsən, bu təsəlli sənə haqq vermir ki, özünə aydan arı, sudan duru kimi baxasan, amma bəribaşdan içini yeməyə də lüzum yoxdu, ən sərfəlisi belə düşünməkdə ki, deməli, o balıqların yazısı da elə yazılıbmış, oracanmış... İraq-irraq, dəryaya atılmış müqəddəsi qarnında hifz eləyən balığı ovcunda sıxıb axırına çıxmamısan ki, bir ömür içini didib-parçalayasan, nə keçmişə çox aludə ol, nə gələcəyin dərddini çək, çalış, bacar bu gününü rahat yaşa. Sonrasına Allah kərimdi...

Nə bilmək olar, bəlkə, xudavəndi-ələm məxluqatı qurtula bilməyəcəyi bələdan qurtarmaq, hifz eləmək üçün öldürür? Bəlkə, sən o balıqları öldürməsəydin, başqası tutacaqdı, öldürmək bir yana, tavaya atıb qızardacaqdı, həzmi-rabedən keçirəcəkdi... Gülmə, gülmə, düzünü deyirəm, bir var, ölüb canını qurtarasan, bir də var, əsl zırıltın öləndən sonra başlaya; qızardılarsan, yeyilərsən və ilaxır... Kim istəyər ki, onu qızardıb yesinlər, şişə çəksinlər, bişirsinlər?

Görürsən, bütün günahlara haqq qazandırmam mümkünə, dərinə getsən, özünə ziyan verəcəksən, bir də görəcəksən ki, dəli olub düşmüşsən çöllərə... Elə mən özüm, həyəti, bağ-bağatı şumlayanda, sulayanda, elə gəzməyə çıxıb aram-aram yeriyəndə bilmədən o qəddər qarışqanı, cücünü tapdalaşmışam ki... Ayağımın altında o qədər canlı qalıb ki... Sənin kimi fikirləşsək, gərək yaşamayaq, yeriməyək, qanadlanıb uçaq, ya da ki, buludların üstündə gəzək... Ərz eləyirsən ki, “mənim dostum-düşmənim yoxdu, adamlardan zəhləm gedir, onlardan qaçıram, mənimki heyvanlardı, qanadlılar, dördayaqlılar, cücülər, digər canlılar...” Bəs, ata-anana, qohum-qardaşına necə baxardın? Başını aşağı salma, nolar uşaq evində böyüyəndə, bəlkə, hardasa yaşayır, sağdı sənin valideynlərin? Bu dünyada ən ağlasığmaz şeyə belə hökmlə: “Ola bilməz!” – deməyin özü ağılsızlıqdı. Lap belə ata-anan olmasın, səni bir böyüdən, ağlayanda başına sığal çəkən olub, ya yox? Demə ki, qapazaltı olmusan bu vaxtacan, dünya xali deyil, tək-tənha, heç kəsin köməyi olmadan özünə pis-yaxşı gün-güzəranı nətəhər düzəldərdin? Yıxılan-

da sənə əl uzadan, ayağa qaldıran olub, həlbət ki... Yoxsa, sayılıb-seçilən “svarşik” də ola bilməzdin. Açıb-ağartmaq da yaxşı düşmür, elə mən özüm də az əl tutmamışam sənə, nolar, halal xoşun olsun, əl tutmaq Əlidən qalıb, yaxın qonşu uzaq qohumdan irəlidi, deyiblər... Hər nə isə, birlirsən də, bizim dildə nə deyirlər, sənin sənətinin adına? Hə, hə, qaymaqçı... Tfu, lənət şeytana, çaşdırdın məni də, qaymaqçı yox e, qaymaqçı... Məxluq sənin başına and içir, hamı istəyir ki, sən yola verəsən həyət-bacasındakı işləri, çünki əllərin qızıldı, sənin bir-birinə qaynaqladığın dəmir-dümür məhşərəcən ayrılmaz, sənin yerinə kim olsaydı, evinin sütunu da əllərinə bənzəyərdi, sənə tənbəlsən, bir gün işləyəndə bir həftə əlini ağdan-

qaraya vurmursan, papağını günə yandırırısan, qazandığını da verirsən o zəhrimar arağa, içib başlayırsan toz-torpaq içində ağnamağa, yaxanı cırıb göz yaşı axıtmağa ki, “ay camaat, məni dara çəksəz də azdı, mən haçansa, it ilində iki balaca balığı ov-cumda sıxıb öldürmüşəm, mən, nə bilim, pişik balasının quyruğunu tapdalaşmışam, yiyəsiz itə təpik vurmuşam, qanıma sorub atamı yandıran ağcaqanadı şapalaqlamışam”. Zəhrimardan içib hakim gözündə gördüyün ikiayaqlı məxluqun imkanı olsa, nəinki balığı, toyuq-cücəni, bütün dünyanı “hop” eləyib birudquma yeyər, üstündən rahatca su da içər, adamlar beş-üç manata görə bir-birini şaqqalayır, sən də düşmüşsən ortaya ki, sahibsiz it-pişiklər belə gəldi, balıqlar belə getdi... Belə rəhimlisənsə, yemə də mal-heyvan, qoyun-quzu, toyuq-cücə ətinə, elə yavan çörəklə, düyü ilə, göy-göyərtilə, meyvə-tərəvəzlə başını girlə, gününü

keçirt... Keçirdə bilməzsən axı, ay xətəkar, arağın yanında ət, balıq olmadısa, day nə ləzzəti?

Yaxşı yadıma düşdü, sən kim kimi sənətkarın bu birgözlü daxmaya sığışmağı el-camaatdan ayıb deyil bəs nədi, özünə gün-güzəran düzəlt dedim, arvad əvəzinə it-pişiyyəi doldurdun həyət-bacana, qazandığını arağa verdin, it-pişiyyəin qarnını doyuzdurdun, xətrinə dəyməsin, indi bu evdən, həqiqətən, it iyi gəlir, hansı ağı başında olan qız-gəlin yaxın durar sənə, ay evi tikilmiş? Demirəm a, pis iş görürsən, yiyəsiz heyvanları doyuzdurmaq, onlara kömək eləmək savabdı, dünya yumrudu, axirət qalsın bir qırağa, elədiklərinin bəhrəsini hökmən elə üzü bəridə görəcəksən, buna zərəcə şək-küşbhən olmasın, amma hər şeyin bir həddi var, ifrat həmişə, hər yerdə qüsurdur, əstəğfürullah, biz yaradandan çox bilə bilmərik ki... Lazım gələndə, məqamı yetişəndə göydəki kişi yoluna qoyur hər şeyi... İstər heyvanlar olsun, istər sıx meşədəki kiçik bir yarpaq...

“Hamını bəzər, özü lüt gəzər”, – deyiblər sən kim kimi əhli-keflərə, itdən-pişikdən nə fayda, sən özünə gün ağla, həyət-bacanı təmiz saxla, yaxşı ev-eşik tik, içib küçələrdə yatıb qalmağı yığışdır, yaşın keçir, bir də ayılıb görəcəksən ki, ömür gedib, əzrail də qılincını qaldıraraq dayanıb sənə başının üstündə ki, düş qabağıma, vaxt-vədə tamamıdır... Onda neyniyəcəksən, ay yazıq?.. Kim ağlayacaq sənnən ötrü?.. Mehrini sahipsiz heyvanlara salmağına bir söz demirəm, and olsun oxuduğum “Quran”a. Deyirlər, o dünyada o heyvanlar dil açıb şəhadət verəcək adamlar haqqında ki, bəs, bəndələr yox yerdən bizi incidib, axı Allah bizi onlara tapşırırdı, ikiyayaqlılar isə tapşırılana, əmanət olunana doğrudan-doğruya it zülmü verdilər. Sözsüz, haqq üçünə desəm, bu əməlin savabdı, fəqət bədən də Allah əmanətidi axı, öz evin cəhənnəm, nədən bədənə zülm eləyib ruhunun evini üfunət yuvasına döndərirsən?

Eh, hırıldama, mənim nə vecimə, can sən, cəhənnəm Tanrının, di gəl, yenə sənə nəsihət eləyirəm, ta o vaxtacan səndən əl çəkməyəcəm ki, sən o araq zəhrimardan əl

çəkib din-imana gələsən, evlənilib arvad-uşaq sahibi olasan... Mən də sənə düz yol göstərməsəm, kim göstərəcək? Ayıl, ayıl, silkələn, keçmişinin üstündən qələm çək, özünə gəl...

Hə, arvad-uşaq dedim, qəfil ağıma gəldi, arvad almaqdan ötrü heç uzağa getməyin də gərək deyil... Mənim kiçik qızım sənə gözünün qabağında böyüyüb, bizə gediş-gəlişin olmasa da, yəqin, hiss eləmişən ki, necə dürrüst, başısağrı uşaqdı. Başqa cür ola da bilməzdi, çünki o qız mənim kimi din-iman adamının tərbiyəsini görüb. Ancaq neynəmək olar, ər sarıdan bəxti gətirmədi, yoldaşı naxələf çıxdı, narkoman çıxdı qarabaxt balamın... Əri dostumun oğlu idi deyə, səsimi çıxartmırdım, qızımın da əvvəldən meyli yox idi ona, di gəl, mənim sözümlü çevirə bilməmişdi. Eşitmişən də, axırda oğlan, yəni mənim keçmiş kürəkənim tamam ağını çıxartdı, bişərəf evimdən oğurluq eləyib var-yoxumu, pulumu-qızılıma apardı. Ondan sonra gördüm ki, cida çuvaldan çoxdan çıxıb, qızımı gətirdim evə, oğlan da indi türmədədi... Belə-belə işlər, ay bala, heç kəs bilmir ki, xeyir hardadı, şər harda... Xeyir dalınca gedirsən, şərə düşürsən, şər başının üstünü alanda bir də gözünü açırsan ki, o şərin içindən yekə bir xeyir boylanır. Qızımın gül kimi bir oğlu da var, zirək uşaqdı, bu il məktəbə gedəcək, həyət-bacada görmüşən, yəqin. Tez-tez sənə itinə-pişiyyə yemək də atır o uşaq aramızdakı taxta hasarın arasından, ürəyi yuxadı... Bilirəm ki, sən də mərhəmətliyə, inşallah, xeyir işimiz baş tutsa, mənim nəvəmə doğma atasından da yaxın olacaqsan... Mənim də bir əlim sizin üstünüzdə olacaq, qoymayacam korluq çəkəsiniz. Bəs necə, balamı, nəvəmi çöldən tapmamışam ki... Elə sən özün də mənim balamsan, səni belə səfil-sərgərdan görəndə ürəyim ağrıyır. Amma belə işdə zor şeytanilikdi, səni tələsdirmirəm, papağını qoy qabağına, yaxşı-yaxşı fikirləş, yüz ölç, bir biç...

Nə isə, söhbət quzunu qurda verər, xudahafiz, day mən tərpenim, qaş qaralır, arvad-uşaq evdə təkdi, bir-iki günə yenə gəlib sənə dəyəcəm. Durma-durma, otur, əziyyət çəkmə, həmişə gəldiyim evdi, mən özüm gəderəm...

XALTALILAR

İtlərə

...Bircə şeyə mat-məəttəl qalmışam ki, sənin həyatındakı it-pişiklər necə, nədən bir-biri ilə rahat, sakit dolanır, dolanmaq azdı, fikir vermişəm, bir-birləri ilə işləri yoxdu, hələ bir-birlərinin arxasında da durur, itlər sizin həyatdəki pişiklərə təsadüfən daş atan adamı tutsa, basmarlamamış əl çəkməz, itlərə sataşanlarısa pişiklər yığışib cırmaq-cırmaq eləyər. Yemək, yal üstündə da davalayıb boğuşan, cırmaqlaşan, qaçan-qovan görəməmişəm o heyvanları. Boş yerə səsləri çıxmır, heç biz öz həyatımızda da hiss eləmirik ki, çəpər qonşumuz bir dəstə it-pişik saxlayır. Sənə inanmayana lənət, xudaya, adamlar aranı qatıb-qarışdırmasa, qurd quzu ilə yola gedər. Sahibinin əşyasını min adamın pal-paltarının arasından iyindəncə seçib tanıyana necə yuxarıdan-aşağı baxmaq olar? Həqiqətən, bina-yi-qədimdən nankor olub insan. Ona ifrat sədaqətli, sədiq olana “murdar” deyib. Burası var ki, gözüyumulu, özxoşuna sədaqət köləlikdən betərdi. Öz boynuna köləlik zənciri keçirib müti qul kimi başaşağı gözəne nəyə görə hörmət qoyasan, dəyər verəsən? O zənciri, o xaltanı boyunlarından çıxarıb azad olmaq istəmərlər, çünki azad olsalar, ölərlər, başlarının üstündə əli çomaqlı bir ağa, sahib, yiyə olmasa, yaşaya bilməzlər, əbədi köləlik boyunlarına biçilib...

Mən müqəddəs kitablarda itlərin murdar olması fikrinə rast gəlməmişəm. Baxma ki, yüz faiz o kitabları da insan övladı özünəsərfəli şəkildə, yəni yumşaq desəm, birtərəfli yazıya alıb. Allah yaradanın murdarı olmaz. Əti haram sayılan heyvana da murdar demək ədalətsizlikdi. Həlbət ki, onların müqəddəs yerlərə girməyi düzgün sayılmaz. Fəqət murdarlıqlarına görə deyil, qanmadan, bilmədən, məscidi, digər müqəddəs yerləri batırmasınlar deyər... Daxili təmizlik qat-qat əfzəl, üstün sayılsa da, yəqin ki, Allah evinin təsadüfən belə, çirkəbə batırılması o seçilmiş yerlərə hörmətsizlikdi, bir də ibadət eləyənlərin fikrinin yayınması... Yoxsa itin-küçüyün yol azıb məscidə girməsində, qışın soyuğunda, yayın istisin-

də ora sığınmasında bir qəbahət görmürəm. Peyğəmbərimiz də səhih hədislərində heyvanlara qarşı mərhəmətli olmağı dəfələrlə vurğulayıb. Hər gün məscidə heyvan xislətli o qədər adam gəlir ki, get-gedə mənim də dördəyaqlılara rəğbətim artır. Elə mən də sənənin tayın olmuşam yavaş-yavaş. Biri heyvanları incidəndə mən özümə yer tapa bilmirəm. Yaxşı deyiblər ki, “taylı tayını tapar...”

Şüursuz hesab elədiyimiz itlərdə də az yoxdu. Məgər adamlar dəyərimi itlərin sədaqətinə? Sədiq olanda da gərək nalayiqin yox, dəyərlinin yolunda ölümə gedəsən. Bəlkə də, burasını heyvanların gözü ilə anlamağa kərəmətimiz çatmır, biz onların nə, necə fikirləşdiyini, nəyə görə bizə aqlasığmaz görsənən hərəkətlər elədiyini qanmaq üçün gərək, heç olmasa, bircə gün onlar kimi yaşaya bilək. Onların cildində, qiyafəsində yox a, tam onlara dönək. Düzdü, heyvanlardan, ələlxusus itlərdən çoxlu kitablar yazılıb, kinolar çəkilib, amma burda da elə o dünya, axirət deyimləri kimi qərarı, hökmü yazanlar, çəkənlər, yəni insanlar çıxarıb. Allah, axirət, qeyb ələmi ilə nəhaq müqayisə eləmədim mən. O şeyləri ki, dirilər bilmirlər, di gəl, gecə-gündüz elə bilmədikləri şeylərdən danışsınlar. Allah, qeyb ələmi, axirət, yəqin ki, ölümlərə, bu dünyadan köçənlərə agahdı, onlar da ki, danışa bilmir. Əgər ölümlər danışa bilsəydi, dirilərə xəbərdarlıq eləyə bilsəydilər, axirətin, qeyb ələminin sirri onlara da açılmazdı. Mən öz ağıllımla fikirləşirəm ki, gərək heyvanlar məhşər günündə dil açmağı gözləməyə, elə üzü bəridə yığışib adamlara hücum eləyə, onların payını verə, axırına çıxsa... Amma nə bilmək olar, görünür, burda da bir hikmət var, hər halda, mən heyvanların səbrinə heyranam. Adamların tayı deyil dördəyaqlılar, sədaqətlik səbri də hüdudsuzdu. Yoxsa necə dözərdilər ovçu Atamalı kimi bir nadanın, əbləhin, qaniçənin gülləsinə? Yadındadı da, bələdiyyədən tapşırılmışdı ona ki, kənddəki yiyəsiz itləri güllələsin. Vurulan itin hər biri üçün beş manat verirdilər ona. O əclaf da gecə-gündüz bilmirdi, partapart salıb kənddəki yiyəsiz, sahibsiz itlərin, küçüklərin axırına çıxırdı. Hərdən camaatın itinə

də güllə atırdı. Axırda pula görə öz itini də güllələdi ki, “onsuz da qocalmışdı, bu gün-sabah öləcəkdi, day havayı niyə ölsün?” Yaxşı ki, xarici ölkədən kəndimizə gələn turistlər təsadüfən bunu gördü – bizim kənddə qədim mağaralar var axı, özün bilir-sən ki, xaricilər tez-tez gəlir buralara, bura paytaxtın iki addımlığında olduğundan gediş-gəliş də asandı – məsələ şişib böyüdü. Xarici ölkələrdəki heyvansevərlər səslərini çıxartdı, aləm qarışdı bir-birinə, ovçu Atamalıının gülləsinin sədası paytaxtacan gedib çıxdı, o allahsızın şəklini çəkib paytaxtdakı qəzetə də vurdular, xaricilərə nə var, Atamalıının əli tüfəngli şəklini məsum, balaca küçükləri güllələdiyi məqamda da çəkə bilmişdilər. Deyirlər, bəzi xarici telekanallarda da Atamalıının vəhşiliyini göstərirlərmiş. Anan ölsün, ay Atamalı, göz qırpmında dünyaca məşhur olmuşdu, ancaq bu məşhurluq ona baha başa gəldi, paytaxtdan yekə bir yoxlama heyəti tökülüşdü buralara, rayondakı polis, prokuror dəydi bir-birinə, bələdiyyədəkilərə də yaxşıca qulaqburması verdilər, onlar da axırda hər şeyi yıxdılar Atamalıının boynuna ki, “bizim xəbərimiz yoxdu, bu kişi dəli olub, başlayıb özbaşına küçə itlərini güllələməyə”. Atamalıının da tüfəngini aldılar, özünü də yaxşıca cərimələdilər ki, bəs ağılsız adamın əlində tüfəng çox təhlükəli idi, bu gün dilsiz-ağızsız heyvanlara güllə atan sabah arvad-uşağı hədəfə alar. Yəqin, iş lap qəlizləşmişdi ki, tüfəngini almaq, cərimələmək azmış kimi, özünü də saldılar dəlixanaya, düz bir ay yazıq Atamalıını saxladılar orda. Yazıq deməyə də dili gəlmir e, adamın, mən həmişə demişəm ki, hər kəs elədiyi günahların bədalını elə bu dünyada ödəyəcək. Axirətdən qabaq, elə üzü bəridə...

Deyəsən, dəlixanada iynə-zad vurub əməlli-başlı dəli eləmişdilər Atamalıını, qayıdandan sonra az yaşadı, özü də əvvəlki kimi deyib-gülən adam deyildi, qaradınmaz olmuşdu, dindirməsən, danışmazdı. Son vaxtlar tez-tez məscidə gələrdi, sakitcə bardaş qurub oturardı bir küncdə, fikirli-fikirli hündür, oymalı tavana baxardı. Amma elə bil ətrafdan xəbəri yoxdu, xəyalı lap yuxarıda, ərşi-ələda idi.

Bir gün məsciddə elə ikimiz idik. Hava da çiskin, cansıxıcı idi, neçə gündü narın yağış kəsmədiyindən camaat evdən bayıra az-az çıxırdı. Məscidə də gələn azalmışdı, adamlar Rəhimin çayxanası kimi isti yerə yığışıb ordan-burdan qeybət eləməyi Allahın evində soyuqdan büzüşüb mürgü vurmaqdan üstün tuturdular. Bıkarçılıqdanmı, ya həqiqətən, darıxdığımdanmı bilmirəm, yaxına gəlib döşəkçənin üstündə onunla üz-bəsurət bardaş qurdum. Hənirtiyə xəyaldan ayrılıb key-key üzümə baxdı. “Necəsən, ay Atamalı? – xəbər aldım pıçılı ilə, sanki içəridəki, aramızdakı gözəgörünməz haləni pozmaq istəmirdim:

– Deyəsən, sən də mənim kimi darıxırsan?” “Hə, darıxıram... – cavab verdi yavaşca. – Allah bəisin evini yıxsın, ay molla, gül kimi işim-gücüm var idi, itləri vurub yaxşıca pul qazanırdım. Bir itə görə beş manat... Düzdü, bir manatımı kəsirdilər pul verənlər. Ancaq lap iki manata da it vurmaq sərf eləyirdi. Rahat, gəlirli iş idi. Hayıf...” “Bəs canını öldürməkdən qorxmursan? İtləri də Allah yaradıb axı...” – heyratə bürünən öləzik hirsimi boğub xəbər aldım. Etinasızlıqla, vecsiz-vecsiz çiyinlərini çəkib üzümə baxdı: “Nədən qorxacam? Mən o heyvanları allahsızların arasında zülm çəkə-çəkə it kimi yaşamaq əzabından xilas eləyirdim. İt kimi yaşamaqdansa, elə birdəfəlik ölə bəcanını qurtarmaq yaxşıdı... – dərinə köksünü ötürüb təkrarən heyfəsiləndi. – Hayıf, day nə mənim tüfəngim var, nə də it öldürənə pul verən...” – yorğun-yorğun gözlərini yumdu. Bir xeyli donub qaldım, boğazımı arıtladım, neçə məclis yola versəm də, deməyə söz tapmadım, sonra sanki ağızım-dilim öz-özünə açıldı, fəqət elə bil mənim əvəzimə başqası danışdı, çünki səsim də xırıltılı gəldi, qulağım dilim deyənə yox, səsimə inanmırdı, öz səsimə qətiyyə bənzəmirdi dodaqlarımın arasından süzülən: “Bəndə nəkarədi ki, hökm eləyə, kim bu ixtiyarı verib məxluqa?” – kəlmələrinə. O dəm lapdan ağılıma gəlmişdi ki, heç kəs yerin-göyün külli-ixtiyarını verməyib Adəm törəmələrinə, adamlar şəraitdən istifadə eləyib hökmranlığı ələ keçiriblər, sonra da başlayıblar özlərinə bənzəməyən bütün canlıla-

ra qan uddurmağa, divan tutmağa... Atamalı isə dediklərimin, səsimin başqa cür çıxmağının fərqinə varmadı, deyəsən, heç eşitməmişdi sözlərimi, elə sakitcə gözlərini yumub oturmağında idi, başını da əymişdi çiyninə...

Bir həftədən sonra Atamalı köhnə tövlədə özünü asdı. Evdə adam olmamışdı, ya nədənsə, üç gün heç kəs xəbər tutmamışdı bundan. Atamalı da, lap düzünəsi, Atamalının meyiti də üç gün qalmışdı kəndirdən sallana-sallana...

Belə... Bu dolanbac həyat acı ilə şirinin qarışığıdı. Turşaşırindi... Nə isə, Atamalını yadıma saldım, kefim pozuldu. Day mən gedim, yəqin, boş-boş danışa-danışa sən də qanını qaraldıram... Hələlik... Ötürmə məni, çevrə qapanmağa yaxındı, mən qocaldıqca uşağa dönürəm, hərdən, qəfil öz-özünə qəhər yumrulanıb gəlib durur hülqumumda...Nə aşağı gedir, nə yuxarı qalxır. Ağzımı güclə açıram belə məqamda, səsım titrədiyindən danışa bilmirəm. İndi də istəmirəm ki, yaşıımın-başımın bu çağında mənim kövrəlməyimin şahidi olasan...

İradə AYTEL

Aman Allah, bu gecə
Çarmıxa çəkilirəm!
Çölümə ilmə düşüb,
İçimdən sökülürəm!

Bircə ağ gün dərmədən,
Yazım qısa girmədən,
Payızım bar vermədən,
Torpağa tökülürəm!

Arzular oyuq-oyuq,
Adamsız evim soyuq!
Kəfən biçənim də yox,
Dərdimə бүkүlürəm!

Günah işləyəsen xirtdəyə qədər,
Tutunub çıxmağa yer də qalmaya!
Bütləri sındırıb, qan eyləyəsen,
Arzu bağlamağa pir də qalmaya!

Mələklər hər yana salalar soraq,
Savab axtaralar əllərdə çıraq.

Göy yerə tökülə, hey varaq-varaq,
Nə “Quran”, nə “Zəbur” sirr də qalmaya!

Öləsən, bir əsgər qoşunnan çıx, a,
Əməl qul Əcəlin huşundan çıx, a,
Allahın tüstüsü başından çıx, a,
Qanın bu qadalı yerdə qalmaya!

Savabdan hüzur edən,
Günah boyda diriyəm.
Elə ağlat, İlahi,
Ağlat, bəlkə, kiriyəm.

Dövrəmdən mövlam uzaq,
Hücrəmdən laylam uzaq,
Cənnətdən xeylam uzaq,
Cəhənnəmdən bəriyəm!

Sinəm Məhəmməd dağı,
Əməlim Sur tufağı,
Dirilərin qınağı,
Ölülərin sirriyəm!

Elə gözəl yandırırısan adamı,
Ürək canda gülə-gülə qovrulur.
Sözlərini şərbət bilib içdikcə
Baxışların gözlərimdə qıvrılır.

Taleyimdən qopub düşən bahardın,
Nə gəlmədin, nə getmədin, nə durdun...
Bir ocağa sığışsaydıq nə vardı?
Küt gedəcək, bu xəmir kəm yoğrulur.

Qalib Allah, hər payından yarıdım,
Nənnin, dənin hamsı mənən geridi.
Alnım yerə, əlim sənə sarıdı,
Uralandım, yerim göyə sovrulur.

İlk dəfə,
Lap körpəliyimdə
barmağım əziləndə ağlamışdım,
Sonra məktəbdə ağladım,
İlk müəllimim bizi tərk edəndə.
Sonra kəndimizdən,
Daha sonra
sevdiiyimdən ayrılanda ağladım...
Sən demə, onların heç biri
ağlamaq deyilmiş...

Balam öləndə ağladım,
Atam öləndə ağladım,
Anam öləndə isə
Ağlamadım,
susdum...
İndi bilirəm ki,
ağlamaq elə susmaqmış...

Və...
Sənsiz darıxmaq varıymış...
Həzin-həzin,
Gizlin-gizlin...
Ürəyimin altından dilimin ucuna qədər
Odlə püskürən ahla yaşamaq,
Hər gecə
Saçlarına toxunan hənirdə üşümək,
Adını oğurlayıb xəyallarda gizlətmək,
Beləcə,
Bir ömür günahla yaşamaq
varıymış...

CANNAN DA BEZİR ADAM

*“A Zəlimxan, elə kövrək olmuşam,
Səhər-səhər meh də dəyir xətrimə!”*
Bəhmən V.

Əzəl əyri gələndə
Sonnan da bezir adam.
Damarda dövr eləyən
Qannan da bezir adam.

Qara saçə düşür dən,
Haraya çatmır bədən,
Elə bilmə özgədən,
“O”ndan da bezir adam!

Damaq ayrılır daddan,
Can qorğanır hər oddan,
Şan-şöhrətdən, lap addan -
Sannan da bezir adam.

Özülsüzse tikilən,
Cücərmirsə əkilən,
Obaşdannan sökülən
Dannan da bezir adam.

Səbir ərsə çəkilir,
Dil dodağa tikilir,
Gözdən ölüm tökülür,
Cannan da bezir adam.

Yaylaq sanıb çıxdığın
Bir ananın qəlbinə çəkilən dağdır, bala,
Ayaqlama o dağı!

Şəhid qanı rəngində
Torpaqdan haray uman yaylıqlar ağdır, bala,
Ayaqlama yaylığı!

Mən al rəngli bayrağam!
Məni göylərdə tutan bu Vətən sağdır, bala,
Ayaqlama torpağı!

Aman Allah, bu boyda
Dünya mənə dar gəlir.
Gözümdən yaş əvəzi
Sanıram ki, qor gəlir.

A yığvalı talanlar,
Məni çoxunuz anlar.
Xalxa¹ ədat olanlar
Mənə sarı kor gəlir.

Tanrım, yolun başında,
Duracağam qarşında.
Üzün necə gələcək
Deməyə: – Aytel, əcəl
Qapındadır, dur, gəlir.

Elimə sülh gətirdin,
Çölümdə gül bitirdin,
Vətənimin çiynindən,
Ağır yükü götürdün,
Sən qələbəm, hünərim!
Noyabrim, zəfərim!

Yağıya verməz aman!
Dünya orduma heyran!
Yalnız “İrəli!” dedi
Dəmiryumruq komandan!
Sən qələbəm, hünərim!
Noyabrim, zəfərim!

Müsəlləh əsgərinəm,
Qolunda təpərinəm!
Səmalarda bayrağın,
Sərhəddə sipərinəm.
Sən qələbəm, hünərim!
Noyabrim, zəfərim!

Akif Səməd

Haqdan gələn halal yolla
Şuşaya gedirik, Paşam!
Bilirsənmi necə abad,
Necə azadadır Şuşam!

Sərkərdəm əlində qılınc,
Oğulları sıraladı.
Yağı düşməni göz açmamış
Ordusunu uraladıq.

Hələ tarix belə birlik,
Belə döyüş görməmişdi.
İndiyəcən düşməni belə
Öz qınına girməmişdi.

¹ Özgəyə

Gözsüz qalan Qarabağa
Göz oldular igidlərim.
Haldan düşmüş Kəlbəcərə
Diz oldular igidlərim.

Susuz qalan torpaqlarım,
Suvarıldı al-qan ilə.
Hasarlandı sərhədlərim,
Hasarlandı min can ilə.

Türkəm, tatam, talışam mən,
Oğlun sağ olsun, ay Vətən!
Zirvə-zirvə ucalasan,
Təpən dağ olsun, ay Vətən!

Laçınlar uçan oylağın
Barlı bağ olsun, ay Vətən!
Sən qaliblər qalibisən,
Üzün ağ olsun, ay Vətən!

Şuşaya gedirik, Paşam,
“Vətən bağı al-əlvandı”.
Yol üstündə xarıbülbul,
“Zəfər yolu” çıraqbandı,
Şuşaya gedirik, Paşam!

F = -F

Əlisəfdər HÜSEYNOV

(mistik hekayə)

O, səhər erkən oyananda ilk hiss etdiyi şey boşluq, qorxu və təşviş olurdu. Özünü sakitləşdirməyə çalışsa da, pəncərədən düşən zəif və yarımçıq işıq, elə bil içindəki boşluqda bərq vurub onu daha qıcıqlandırır. Hər yeni gün eyni hissi gətirirdi: boşluq və nigaranlıq, üzücü ümitsizlik ilə qarışmış tənhalıq hissini. Daxilindəki sükut ona rahatlıq vermək əvəzinə, içini kəsib-doğrayırdı.

Son vaxtlar, nəyə görəsə, uşaqlıq xatirələri ondan əl çəkmir, ruhunu qurd kimi gəmirirdi.

O xatirələrdə işığına isinməli bir şey tapmırdı, əksinə, sevgidən çox xəcalət, alçaldılan məniyyənin ağrıları, özünə nifrət, hamıdan gizlin tökdüyü göz yaşları vardı keçmişində.

İndi aradan illər keçəndən sonra anlayırdı ki, ağılı kəsəndən valideynləri ondan – 6,7,8... yaşlı uşaqdan böyüklərə xas ağıl, hər sahədə fitri bacarıq gözləmiş, əvəzində bir az qorxaq, bir az küt, sadəlvəh bir uşağın çabalarını görüb kobud ifadələrlə, qaba rəftarla onun ruhunu o ki var zadələmişdilər. O vaxt eşitdiyi tənə, qınaq dolu sözləri xatırlayanda indi də bədəninə qəribə bir əsməcə tutur, gözləri yaşarırdı. Yaxşı yadındadır, televizora baxanda Allaha yalvarırdı ki, rəqs eləyən, musiqi alətində çalan, yaxud mahnı oxuyan, şeir deyən kiçik oğlan uşağı göstərməsinlər. Çünki yenə evdəkilərin qınaq dolu baxışları ona yönələcək, “Bax, gözünə su ver, oğul belə olar ey, daha sənə kimi fərsiz yox” tipli sözlərin ağırlığı altında ruhu elə əziləcək ki, tualetə getmək bəhanəsilə otaqda çıxacaq ki, həyətdəki tut ağacının altında

yanaqlarını isladan göz yaşlarını silsin.

Sonralar anladı ki, bu psixoloji basqı atasının özünün əldə edə bilmədiklərinin hamısını onda – yeganə oğlunda tapmaq istəyinin şiddətindən irəli gəlmiş. Çox çətin, əzablı uşaqlığı olmuşdu atasının. Özünün dediyinə görə, hələ uşaq olarkən atası anasını boşadığına görə ata qayğısı, sevgisi görməmiş, bir qarnı ac, bir qarnı tox böyümüş, yaxşı təhsil ala bilməmişdi. Müharibə illərində ac-yalavac küçə həyatı elə uşaqlıqdan əsəblərini pozmuş, xarakterində qəddarlıq, kobudluq kimi dərin izlər buraxmışdı. Adamlara olan gizlin kini, inamsızlığı da, görünür, bundan qaynaqlanırdı. Fəhlə işləyirdi. Axşamlar evə gələndə gün ərzində aldığı neqativ enerjiden sanki evdəkiləri sancmaqla, üstlərinə qışqırmaqla yaxa qurtarırdı. Hərəkətlərində bir diktatorluq hikkəsi vardı: çalışırdı ki, evdə hamı ondan qorxsun, çəkinsin. Atasının dilindən bir dəfə də olsun, özü haqqında xoş, mehriban söz eşitməmişdi.

Anası dilsiz-ağızsız, hər şeyə inanan, yarıq bir arvad idi. Ərinin atmacalarına qətiyyətlə müdaxilə etməz, necə deyərlər, əlindən bir iş gəlməyən fərsiz oğul “yükünü” əri ilə bir yerdə çəkərdi.

“Səndən oğul olacaq, biz də baxıb fərəhlənəcəyik ha” – təəssüf qarışıq lağla, istehza ilə deyilən bu sözləri o qədər eşitmişdi ki, gecə yatanda da qulaqlarında əks-səda verirdi.

Amma o, bunu istəmirdi. İstəyirdi ki, atası “Mənim ağıllı oğlum” – deyə-deyə saçlarını sıgallasın, anası üzündən öpüb

özünü də, onu da fərəhləndirsin və o da özünü güclü, arxalı, özünəinamlı hiss eləsin.

Bəs nəyə görə bunu ondan əsirgəyirdilər? Doğrudanmı, o, bu qədər fərsiz, dəyərsiz uşaq idi ki, adi bir sığala, xoş bir sözə layiq deyildi?

Heç kim bilmirdi ki, bu qorxunc fikirlər onun içində daha dərinə işləyən qorxu toxumu səpir, uşaq ürəyində dərin bir boşluq vardır və uşaqlıqda aldığı müdhiş dərs onu bütün həyatı boyu izləyəcək: dünya sevgi ilə yox, qorxu və zor ilə idarə olunur, uğur isə yalnız qorxunu örtən pərdədir.

Beləcə, içi qovrula-qovrula böyüdü, məktəbə getdi, institut bitirdi, karyerasında çoxlarının həsəd apardığı uğurlar qazandı, amma o qorxu, o boşluq ondan əl çəkmədi ki, çəkmədi. İndi əhalisinin sayı az qala beş milyona çatan bu nəhəng şəhərdə o boşluq da böyüyüb sanki nəhəng bir vakuuma çevrilmişdi.

Bu zədələr onun ünsiyyət qurmaq bacarığını da iflic etmişdi. Kimdənsə xoş söz eşidəndə, xoş rəftar görəndə elə bilirdi ki, onu ələ salırlar, lağa qoyurlar. Heç kimin səmimiyyətinə inana bilmirdi. Bəlkə, elə buna görə yaşı qırxa yaxınlaşsa da, ailə quramışdı, qadın tanış-filanı da yox idi.

Kompüter ekranına baxanda rəqəmlər, hesabatlar, statistika onu yalnız soyuq bir iş dünyasına bağlayırdı. Uğur, zahirən səssiz-küysüz rahat həyat içindəki boşluğu doldura bilmirdi. Hər yeni layihə, hər yeni müştəri onu həm qürurlandırır, həm də kiçildirdi – valideynlərinin illərin o tayından gələn tənəli, utancverici səsi qulaqlarından girib beynini sanki mismar kimi dəşirdi: “Heyif sənə çəkilən əziyyətlərdən!”

Gecələr özünü qiymətləndirməkdən ötrü xəyalında öz uşaqlıq obrazını yaradıb onunla danışdı. “Bəs sən necə böyüyə bildin ki, heç vaxt sevilməmişən? Necə oldu ki,

ayaqüstə dayana bildin, məqsədinə doğru getdin, oxudun, necə deyərlər, adam oldun? Belə bacarıqlısan, özünə olan bu şübhələri, tərəddüdləri də birdəfəlik məhv edə, başqaları kimi sevə, sevilə, həyatdan ləzzət ala bilərsən axı. Bəs nə mane olur?”.

Beləcə, içində qovrula-qovrula yaşayırdı. Bəli, sadəcə, var olmaq xatirinə yaşayırdı. Elə bil ürəyinin başından ağır bir daş asılmışdı və kiminsə gəlib o daşı oradan götürməsinə gözləyirdi...

II

...Yağışlı payız axşamlarının birində vanna otağında cib yaylığını və corablarını yuyurdu. İkiotaqlı mənzildə üzücü bir sakitlik vardı və qapının qəfil zəngi o sakitliklə bir yerdə onun özünü də diksindirirdi. “Kim olar? Mən heç kimi gözləmirəm axı!” – fikirləşərək yaş əllərini məhrəbaya silib çəşqin halda qapıya tərəf getdi. Əyilib gözlükdən baxanda çarşabamı, örtüyəmi bürünmüş bir qadın siluetini gördü. “Yəqin, qapı-qapı gəzib sədəqə yığandır” – düşünüb ciblərini eşələdi, bir manat çıxarıb sağ əlində tutdu və qapını açmağı ilə burnuna dəyən qeyri-adi ətrin onu az qala məst eləməyi bir oldu. “Belə bahalı ətir vurub sonra da qapı-qapı gəzib sədəqə yığasan. Lap əfsanəyə, nağıla oxşadı ey”.

Qapı açılan kimi, qadın sol əli ilə baş örtüyünü çəkib üzünü gizlətdi, amma buna ehtiyac da yox idi – qaranlıqda onun üzü onsuz da görünmürdü – və yəqin ki, oğlanın ona uzatdığı bir manatı görmədi. Əvəzində özü sağ əlini örtüyün altından çıxarıb ona bir zərf uzatdı:

– Bu məktub sənə çatacaq...

“Necə yəni sənə. Bu, kimdir ki elə ilk cümlədən mənə sənə müraciət edir? Bir azdan qohum çıxmasaq yaxşıdır”.

– Siz kimsiz? Yoxsa təzə poçtalyonsunuz? – deyə oğlan titrək istehza ilə soruşdu.

– Xahiş edirəm, götür. Mən tələsirəm, tez getməliyəm.. – qadın zərfi onun barmaq-ları arasına qoydu.

Oğlan qeyri-iradi barmaqlarını sıxdı ki, zərf yerə düşməsin, sonra əlini qaldırıb zərfin hər iki üzünə baxdı – ağappaq idi.

– Burada ünvan-filan göstərilməyib axı – deyə başını qaldırdı və donub qaldı; qadın bir neçə saniyənin içində yoxa çıxmışdı.

“Əstəğfərullah! Yoxsa məni qara basır?” – oğlan düşündü. – “Təklidən, deyəsən, ağlim çaşmağa başlayıb”.

Qapını örtü. Çevrilib dəhlizin işığında zərfe bir də baxdı. Adi dəftərxana zərfi idi. Kimin işi idi bu? Kim bu şit zarafatla onun əsəbləri ilə oynayırdı?

“Bəlkə də, içində heç nə yoxdur, mənimlə zarafat edirlər” – deyə fikirləşərək mətbəxə girdi, zərfi masanın üstünə atıb vanna otağına keçdi ki, yarımçıq qoyduğu işini bitirsin. Amma buna səbri çatmadı. Mətbəxə qayıdıb tələsik zərfin kənarını kəsdi və içindəki şagird dəftəri vərəqinin yarısı boyda olan qatlanmış kağızı çıxarıb açdı. Kəsilmiş vərəqin düz ortasında gözəl xətlə üçcə cümlə yazılmışdı: “Salam. Necəsiniz? Xahiş edirəm, çox fikir eləməyin. İnşallah, hər şey yaxşı olacaq”. Nə imza vardı, nə də tarix.

Yaxındakı kətli çəkib oturdu. Kiminsə onu ələ salmağına şübhəsi qalmadı və çox güman ki, bu “kim isə” iş yoldaşlarından biri idi. Kim ola bilərdi bu yersiz, şit zarafatla onu qıcıqlandıran? Əli? Rüfət? Yoxsa tez-tez “Qadası, məni alsaydın, sənə yaxşı arvadlıq edərdim. Tıxsız balıq kimi bir şey sən ey sən, həyatdan qandığın qrafa yoxdur” – deyə ona sataşan Gülgəz? Bəlkə, hamısı sözü bir yerə qoyub bu oyunu qurmuşdular. Yaxşı, kölgə kimi gəlib, duman kimi çəkilən bu qadın kim idi, onu hardan tapmışdılar?”.

Qəfildən bayaq onu az qala bihuş edən xoş qoxu haradansa mətbəxə yayılıb yenə öz işini gördü və başı yüngülcə fırlandı. Qulağına zəif, anlaşılmaz bir hənirti də dəydi – elə bil kimsə yüngül bir “ah” çəkdi. “Lənət sənə kor şeytan!” – deyib kağızı masanın üstünə ataraq yenidən vanna otağına keçdi.

III

Hər gün səhər saat 8-də evdən çıxırdı və bilirdi ki, pilləkəni yarı eləyəndə əvvəlcə yuxarı mərtəbədən enən ariq kişinin ayaqları, sonra özü peyda olacaq, ardınca həmişəki kimi onun elə özü kimi dadsız-duzsuz səsinə eşidəcək: “Salam, qonşu, xeyirli səbahlara”. “Çox sağ ol!” deyib cavab verməyə macal tapmamış aşağı mərtəbədəki ortadakı qapıdan həmin o darşalvar gəlinlə iki balaca uşaq çıxacaq və o da yolunun bu hissəsini bacardığı qədər tez keçməyə çalışacaq ki, həmin o gəlinin sarğılarının, şalvarı az qala partlatmaq dərəcəsinə gətirən budlarının eybəcərliyini, yöndəmsizliyini görməsin. Zalım qızı, elə bil dünyanın axırındır, şalvar geyinirsən, mərifətli geyin də... Yoxsa... Əşi, nəyinə lazım ey, özü bilər, əri bilər. Amma hər qadın gərək öz geyiminə fikir versin axı. Odur ey, birinci mərtəbədə yaşayan qız, yaxud gəlin, – Allah bilir hansındandır. O qızın bu binaya köcdüyü artıq altı ay keçmişdi, amma bir dəfə də onu şalvarda görməmişdi. Səliqə ilə həmişə yubka-pencək, yaxud don geyinirdi.

Ona elə gəlirdi ki, idarəyə çatıb iş otağına keçən kimi, iş yoldaşlarının hiyləgər baxışları ona yönələcək, sonrakı dəqiqələrdə onlar dünənki məktub oyununun yaratdığı ovqatı oxumaq üçün gizlincə ona göz qoyub bir-birinə qaş-göz edəcəklər. Ona görə də, işlə məşğul ola-ola özü qəfildən başını qaldırıb gizlincə onlara baxırdı. Amma görrükdü ki, hamı həmişəki kimi öz işi ilə məşğuldur, ona tərəf baxan, onunla maraqlanan yoxdur. Başa düşdü ki, səhv edib, otaqdakıların bu məktub əhvalatından xəbərləri yoxdur. Bir halda ki, belədir, onda, çox güman ki, həmin o məchul qadın ünvanı – ya evi, ya bloku səhv salıb. Buna görə isə bu qədər narahat olub fikirləşməyə dəyməz. Bir də gələr, danışib aydınlaşdırarıq. Gəlməz, lap yaxşı, məsələ birdəfəlik bağlanar.

Axşam evə gələndən sonra dünən bişirdiyi yeməyin qalan hissəsini qızdırıb şam elədi. Bir stəkan çay süzüb, televizorun qarşısında yerini rahatlayıb, pultun düyməsini basdı. Xəbərlər proqramı gedirdi. Beş dəqiqəmi, on dəqiqəmi keçdi – hiss eləmədi

və elə dünənki vaxtda yenə də qapının zəngi çalınanda diksindi – elə bil zəng dəhlizdən – qapı tərəfdən yox, onun içindən gəlir.

Qalxıb ayaqlarını sürüyə-sürüyə dəhlizə çıxdı və bu dəfə heç gözlükdən də baxmayıb hirsə qapını açmağı ilə həmin o bihuşedici ətirə təslim olmağı bir oldu.

Dünənki qadın yenə kölgə kimi qapının ağzını kəsdirmişdi.

Özünü ələ alıb titrək səslə:

– Bəlkə, içəri keçəsiniz, – dedi. – Bir stəkan çay içərik.

– Yox, yox, mənə olmaz, mən tələsirəm, getməliyəm, – qadın onun bir addımlığında dayansa da, səsi elə bil yüz ilin uzaqlığından gəlirdi. – Gəldim ki, bu məktubu çatdıraram.

Oğlan nəzərlərini qaranlığın onun üzünə saldığı boşluqdan ayırmadan yavaşca soruşdu:

– Axı bu məktubların mənə nə aidiyyəti var? İmzasız, ünvarsız da məktub olar?

– Mən bilmirəm. Mənim işim onları çatdırmaqdır – qadının səsi elə bil olduqları məkandan bir az da uzaqlaşdı. – Tələsirəm, xahiş edirəm, götür.

Oğlan onun uzatdığı zərflə baxmağa tələsmirdi. Qorxurdu ki, nəzərlərini yayındıran kimi, qadın qaranlığa qarışıb yox olar. Ona görə də, nəzərlərini həmin boşluqdan çəkmədən zərflə aldı. Amma həmin o andaca dəhlizi işıqlandıran lampanın başına fırlanan pərvanələrin biri uçub özünü onun sifətinə çırpdı və oğlanın qeyri-iradi gözlərini qırpıb əlini üzünə çəkməyi bəs elədi ki, qadın yoxa çıxsın.

İçini titrədən gərginlikdən özünü itirmişdi. Elə bil yuxu görürdü və indi onun mənzili, açıq qalmış qapı, o qapının qarşısında hərəkətsiz dayanmış özü də o yuxunun içində idi və üstəlik, bu yuxu sanki heç vaxt bitməyəcəkdi...

Bu hiss onu qorxutdu, uşaq vaxtı vəhiməli yuxular görəndə diksiniib ayıldığını kimi özünü birtəhər bu yuxunun içindən dartıb çıxartdı. Qapını örtüb mətbəxə keçdi, stəkanı götürüb soyumuş çayı başına çəkdi və yenə də, üstündə heç bir qeyd-filan olmayan zərflə açıb içindəki vərəqi çıxartdı. Vərəqin ortasında gözəl, səliqəli xətlə bu

dəfə aşağıdakılar yazılmışdı: “Ay Allah, onu bu sıxıntıdan qurtar, onu qoru. Onun varlığı mənim təskinliyimdir. Ona bir şey olsa, mən də məhv olaram”.

Kimdir axı bu “o”? Bu sözlərin, bu yalvarışın ona nə dəxli vardı axı? Kimsə kimdən ötrüsə darıxır, ya darıxmır, öz işləridir. Problemləri var, özləri həll etsinlər də...

Kağızı masanın üstünə qoymamışdan əvvəl xətləri, sadəcə, maraq xatirinə tutuşdurmaq üçün dünənki kağızı qaldırıb baxanda elə sarsıldı ki, bilmədi nə etsin – qışqırsın, gözlərini silsin, ya da əlini sinəsinə sıxıb qopan ürəyini yerinə qaytarsın...

Kağızın hər iki tərəfi ağappaq idi...

Quruyub taxtaya dönmüş dilini zorla tərpedib udqundu və qeyri-ixtiyari bu gün aldığı kağıza baxdı – onun üstündəki bayaqkı hərflər də yavaş-yavaş şəffaflaşdıb kağızın ağ rənginə qarışırdı...

“ABŞ rəsmisi əlavə edib ki, on iki günlük müharibədə İranın nüvə obyektlərinə dəyən zərblər sarsıdıcı olub...”

Televiziya ilə çıxış edən dikturun səsi idi və əgər o bu səsi eşidib deyilənləri başa düşürdüsə, deməli, öz mənzilində – reallıqda idi. Amma reallıqda kağız üzərinə yazılmış sözlər öz-özünə yoxa çıxmır axı.

Bəlkə, bütün bunlar təklidən, onu bürüyən boşluqdan, içindəki şübhələrdən, inamsızlıqdan pozulmuş şüurunun xəstə sayrışmaları, qarabasmalardır? İndi neyləsin, kimə açsın dərini? Kim inanacaq ona?

IV

Səhərişi gün axşam aldığı məktubun həcmi böyük idi: “Hara baxıram, onu görürəm, siması gözlərimin qabağından çəkilir. Elə bil mənim ömrüm onun nə vaxt peyda olacağını gözləməklə keçib. Amma mənimlə qarşılaşanda elə bil məni görmür, heç gözünün ucu ilə də baxmır. Aman Allah, görəsən, başımı onun sinəsinə söykəyib ağlayacağım günü Allah mənə qismət eləyəcək, yoxsa elə onu gizləndə sevə-sevə öləcəyəm? Görəsən, niyə bizim öz hisslərimizi, istəklərimizi, sevgimizi bildirməyə haqqımız yoxdur?”.

Artıq başa düşürdü ki, bu yazılanlar bir

qadın ürəyinin çırpıntıları, kiminsə özü ilə söhbəti, monoloqudur. Sevilən şəxsin o olması isə istisna idi – sevilməyə layiq olmadığına inam uşaq yaşlarından beyninin ən dərin hüceyrələrinə, ürəyinin ən dərin qatlarına qədər bütün ruhunu zəbt eləmişdi. Sevilməyə layiq olmayan birisinin sevə bilməsinə isə, ümumiyyətlə, inanmırdı.

İndi o, yuxu ilə reallığın sərhədində – qeyri-müəyyən bir vəziyyətdə sabah atacağı addım barədə fikirləşirdi. Başqasının hissələrinin ifadəsi olan bu məktublarda yazılan sözlər yeniyetməlik və gənclik illərində oxuduğu sevgi romanlarının epizodlarını yada salırdı. Ona elə gəlirdi ki, başına gələn bu son olaylar elə o romanların özündən xəbərsiz şüurunun altına keçən həmin o epizodlarıdır, indi belə mistik bir formada gözünə görünür. Qərara aldı ki, indi onun bir yolu var: mistikanı reallığa çevirmək. Bunun üçün çadralı qadından başlamaq, onun məchulluq, kabus imicini dağıtmaq lazım idi.

Sabah axşam nəyi necə edəcəyini planlaşdırdan sonra bir az rahatlandı.

V

Səhər göy gurultusuna oyandı. Şırıltı sə-sindən bildi ki, çöldə yağış yağır. Yağışlı havanı xoşladığından sevindi, qalxıb həmişəki ssenari üzrə bütün işlərini gördü və tələsik evdən çıxanda kepkasını yox, hara qoyduğunu unutduğundan axtarıb tapmasına xeyli vaxt gedəcəkdə, asılqanın yanında divara söykənikli çətirini götürdü.

Belə havalarda adamlar səhər evlərindən tez çıxırlar ki, nəqliyyatın hərəkətində yaranan problemləri önləsinlər, tıxaclara düşüb işə gecikməsinlər. Pilləkənləri enib giriş qapısına çatana qədər nə arıq kişinin səsini eşitdi, nə də “dar şalvarla” qarşılaşdı. Eşitdiyi səs yağışın getdikcə artan şırıltısı idi.

Çölə çıxıb sürətli addımlarla yeridi ki, çox islanmasın. Dəmcilər dərhal başını döyəcləməyə başladı və yadına düşdü ki, çətiri açmayıb. Elə həmin andaca sağ tərəfdə iri sərv ağacının altında büzüşüb dayanmış qonşu qızı gördü. Əlləri ilə əynindəki plaşın yaxalığını yuxarıda bir-birinə sıxıb,

çox güman, yağışın nisbətən səngiməsini gözləyirdi, çünki qızın çətiri yox idi, bu vəziyyətdə dayanacağa qədər getsəydi, əməllicə islanacaqdı.

“Çətir götürməyi unudub, yəqin, – deyə fikirləşdi. – “Yağış da imkan vermir ki, nə yoluna davam edə, nə də geri, ən azından çətirin dalınca qayıda”.

Fikirlərinə bu cür nöqtə qoyub beş-altı addım aralanmışdı ki, qəfildən dayandı. “Bəlkə, mən də həyatımda bir dəfə centlemenlik edim?” – deyə fikirləşərək çevrilib geri qayıtdı, qızın bərabərinə çatanda əlindəki çətiri ona uzadıb:

– Götürün, – dedi. – Belə getsə, islanıb xəstələmə bilərsiniz.

Qız, yəqin ki, bunu gözləməirdi, ona görə də karıxan kimi oldu və nəzərlərini oğlanın üzünə dikdi.

Oğlan çətiri verib mümkün qədər tez aralanmaq istəyirdi, amma bu dəfə qızın baxışları onu çasdırdı, çünki bu baxışların nə əvvəli görünürdü, nə də sonu.

Qızın, deyəsən, çətiri qəbul eləmək fikri yox idi, amma danışmırdı.

– Narahat olmayın, çantamda kepkam var, – qızı razı salmaq üçün yalan danışmalı oldu. – Götürün, sonra qaytararsınız.

Və çətirin dəstəyinin əyri tutacağını qızın sinəsinə sıxılmış qoluna keçirib uzaqlaşdı...

VI

Yağış bütün günü yağdı...

Özünü mənzilə salan kimi, islanmış saçlarını quruladı və fikirləşdi ki, çox güman, bugünkü planı baş tutmayacaq, çünki bu yağışda örtüklü qadının gəlməyi inandırıcı görünmürdü.

Bu axşamı sakit keçirəcəyindən əminliyi gərginliyini xeyli azaltmışdı. Deməli, oturub çay içə-içə rahatca televizora baxa, xoşladığı bir kitabı vərəqləyə, hətta öz-özü ilə söhbət də edə bilərdi – son vaxtlar bu onun şəkərinə çevrilmişdi.

Qapının zəngi çalınanda çətir yadına düşdü, fikirləşdi ki, yəqin, qonşu qızıdır. Dəhlizə çıxıb qapını açanda həmin örtüklü qadını gördü və öz yerini cəmi bir neçə dəqiqəlik asudəliyə, rahatlığa təhvil verən

əsəbi gərginlik dırnaqlarından başının tük-lərinə kimi, bütün varlığına hücum elədi.

– Bu, sonuncu məktubdur, götür, – qadın dedi və əlindəki zərfi bu dəfə ona uzatmadı, köynəyinin yaxasına sancdı.

Oğlan dözə bilmədi:

– Siz kimsiniz axı? Mən sizi görmək, tanımaq istəyirəm – deyib qadının büründüyü örtüyü tutub hirsle çəkdi ...və təəccübdənmi, heyrətdənmi içini elə çəkdi ki, elə bil udduğu nəfəs heç vaxt geri qayıtmayacaq, o da qapının ağzında heykəl kimi quruyub elə ayaqüstə bu dünya ilə vidalaşacaqdı.

Örtüyün altı bomboş idi!!!

Elə həmin andaca əlində tutduğu örtük-dən burnuna nə isə tanış bir qoxu gəldi...

Fikirləşdi ki, əgər bu son əhvalatlar kabus, qorxulu yuxudursa, mütləq soraqlaşib yaxşı bir psixiatr tapmaq, müalicəyə başlamaq lazımdır. Yoxsa tədricən ruhi xəstəyə çevrilə bilər. Bu mərzə mübtəla olan tanınmış şəxslər – yazıçılar, rəssamlar, bəstəkarlar haqqında çox oxumuşdu. Amma bundan əvvəl bu qarabasmanın yekununu – epiloqunu da yaşamalını, sinəsinin üstündəki zərfi açıb qadının dediyi sonuncu məktubu oxumalıydı.

Örtük əlində içəri keçib qapını ördü. Örtüyü asılıqandan, plaşının yanından asıb, zərfi sinəsindən götürdü, açıb içindəki kağızı elə dəhlizdəcə ayaqüstə oxumağa başladı.

“Əziz balam, bu son günlərdə səni belə narahat elədiyimə görə məni bağışla. Amma başqa çarəm yox idi. Biz indi ayrı-ayrı dünyaların sakinləririk. Ünsiyyətimiz ancaq bu cür – sənin yaşadığın gerçəkliklə mənim yaşadığım əbədi yuxunun sərhədində baş tuta bilərdi. Sənə gətirdiyim məktublar da mənim nəfəsimlə yazılıb. Ona görə də, yazılanların yox olmasından, boşluğa qovuşmasından qorxma, təşvişə düşmə. Amma məni diqqətlə dinlə. Bilirsən ki, ana ürəyi həssas olur. Uşaq vaxtı sənin çəkdiyin əzabları, mənəvi məşəqqətləri duyur, hiss edirdim. Amma səsimi çıxara, atan tərəfindən qoyulmuş qaydaları poza bilmirdim. Hətta bəzən elə fikirləşirdim ki, belə yaxşıdır – uşağı əzizləyib göz üstündə saxlamaq yox, sərt qaydalara, qorxuya hörmət ruhunda böyütmək lazımdır. Bu o demək deyildi ki, biz

səni sevmirdik. Yox, qətiyyənlə belə deyildi. Atan da, mən də, sadəcə, bu sevgini gizlədir, elə fikirləşirdik ki, bu sevgini hiss eləməyin səni korlaya bilər. Biz ikimiz də sərt qanunların, bu qanunlar pozulanda yaranan nizamsızlığın yaratdığı qorxunun hökm sürdüyü müharibə illərinin uşaqları olmuşduq. Bəlkə də, bu yanlışlıq onun izləri idi. Ağlımıza da gəlməzdi ki, bu cür sevgi ilə sənin mənliliyini alçaldır, sevgiyə tamarzı qoyur, bununla da gələcəyin daha böyük iztərlərinə zəmin yaradırıq. Sənin sevgiyə inamsız bu solğun həyatın bizim ən böyük səhvimiz, günahımızdır. Bu səhvimizə görə bizi bağışla, əziz balam.

Sənin bu soyuq, fərəhsiz evinə, həyatına müdaxilə eləməyim də, gec də olsa, o səhvi düzəltmək, səni bu əzablardan xilas eləmək istəyindəndir. Amma səni artıq biz yox, Allahın göndərdiyi xilaskarın xilas edəcək. Mən elə bunu sənə bildirmək üçün zühur etdim. Etməyə də bilməzdim, çünki illər uzununu yolunu gözlədiyin xilaskarın, xoşbəxtliyin sənin bir addımlığında olduğunu, sənin isə bundan xəbərsiz öz ömrünü çürütdüyünü görəndə dözmədim, iki oxşar taleyi, iki oxşar ömrü bir-birinə qovuşduran körpü olmaq istədim.

O, uzaqda deyil, əziz oğlum. Uşaq evində böyüyüb, valideyn sevgisi görməyib. Amma Allah ona başqa bir sevgi – sənə olan təmənnəsiz, səmimi bir sevgi bəxş edib. Mən bunu biləndən onu izləyirəm, hər gün ürəyində səninlə etdiyi söhbətləri dinləyə-dinləyə anlamışam ki, bizim sənə verə bilmədiklərimizi o verəcək, yalnız o sənə sevməyi öyrədəcək. Əvvəlki məktublarda yazılanlar da, sadəcə, yalnız onun özünün və mənim eşitdiyim ürək çırpıntılarının səsi idi. O səsi dinlə, başa düş və qiymətləndir, sən də xilaskar ol – onun xilaskarı.

İndi o sənə tərəf gəlir, bir azdan qapını döyəcək. Mənsə getməliyəm. Xoşbəxt ol, bala. Bizim səhvimizdən nəticə çıxart, övladlarını sevgi ilə böyüt”.

Qərībədir, bildirdi ki, bir müddət sonra bu kağıza nəfəslə yazılmış sözlər, cümlələr də əriyib boşluğa qovuşacaq, amma indi gözlərindən kağızın üstünə damcılayan isti göz yaşlarının o hərflərə, sözlərə gücü çatmırdı,

əksinə, ona elə gəlirdi ki, o hərflər, sözlər daha aydın, daha şəffaf görünür.

Gözlərinə sıxmaq üçün üst-başını əlləşdirib cib yaylığını axtardı, amma tapa bilmədi. Əlacsız qalıb başını yana çevirərək asılıqandan asdığı plashının ətəyi ilə göz yaşlarını silmək istəyəndə bu mistikanın finalını gördü – bayaq asdığı örtüyün yerində ağappaq gəlin duvağı yellənirdi!!!

Amma daha heyrlənmədi.

Bildi ki, heç olmasa indi qabağa düşüb xoşbəxtliyini qarşı-lamaq üçün qapını açmalıdır. Açdı da. Əlində çətir tutmuş qonşu qız qızılgül kimi qarşısında bitib durmuşdu. Bir müddət susdular. Sonra qız irəli yeriyib başını onun sinəsi üstünə qoydu və oğlanın göz yaşları qızın saçlarını, qızın göz yaşları isə onun sinəsini islatdı...

Cavid QASIMOV

Qulaqlarında üzə bilmədiyi suların səsi,
Gözlərində sonuncu dəfə çıxdığı dənizin şəkli,
Baxır vitrindən balıq...

Canındakı tikanlar
Gülün müjdəçisi deyilmiş....

Almaq istədiyi ayaqqabının bir tayını
Protez ayağına keçirtirdi.
Mızıldandı dodağının altında,
– bir az sıxır .
Satıcı hiss etmişdi,
Yeridikə açılacaq, – dedi...

Öz bürcü olmasa da,
Ulduzların xərcəng haqqında dediklərini eşidəndə sevindi.

Yatdığı palataya gələn həkimlərdən heç biri
Radio aparıcısı qədər
Onu ümidləndirməmişdi...

Pəncərəyə yaxınlaşıb, günəşə baxdı.
Şüa haqqında çox şey deyə bilərdi
Güzgüsü əlindən alınan adam...

Səhər dən səpdiyim göyərçin
Belinə sıǵal çəkdiyim pişiyə yem oldu bu axşam.

İkisi də gözəl idi.
Lənətə gəlsin aclığı...

Saçlarını qələmlə yığıb,
Qara, uzun misraları bundan gözəl qafiyələndirmək olmazdı.
Yəqin, şair olduğumu bilirmiş.

Gecənin yarısında yadıma üskük düşdü.
Ürəyim ağrıdı unudulmuş
Döyüşçü dəbilqəsindən ötrü.

Sonuncu dəfə kimin barmağını qorumuşdu
Ard-arda gələn iynə zərbələrindən?

Necə oldu, necə?
Barmaq şəhidmi oldu,
Yuvarlandı tarixin bir küncünə üskük?
Yoxsa parça üzərində savaş bitdi?

Sonda kim qalib gəldi?
Kim?
Sap?
İynə?
Barmaq?
Bəlkə, otağın bir küncündə gözlərini mənə zilləyib,
Səhərin açılmasını gözləyən tikiş maşını?
Onun ki ayağı heç bir parça üzərində axsamamışdı.

Belə qalibiyyət olar?

O vaxt ki qanadların göy üzünə dil uzadırdı,
Xoşbəxt idin, Tutuquşu.

İndi adın çəkildə
Ağla qəfəs gəlir,
Sonra hecalanmış bir-iki söz...

Danışa bilmək adamın əlindən hər şeyini alır...

QLADİATORUN DUASI

Düşmən yanında,
Şəhərin ortasında,
Adamların çox olduğu yerdə
Səndən başqa heç kimə etiraz edə bilmirik, Allah,
Bağışla bizi, bağışla...

Adını çəkib, dilənməkdən başqa əlimizdən heç nə gəlmir.
Bütün qapılarda boynubükük xatirə şəklimiz var...

And olsun
Nəsildən-nəsilə keçən yoxsulluq kürsüsünə,
Səndən başqa hamıya inandığ,
İtaət etdik.
Təkcə sənə inana bilmədik, sənə.
Bağışla bizi, bağışla...

Eyni şəhərdə,
eyni gündə,
eyni saatda
kölgən doğuldu səninlə.

Hansı doğum günündə
Onu bərk-bərk bağrına basıb təbrik etdin?

Xatırlamırsan.

Adam doğmasını unudur...

Ömrün sahilində
Yarpaq kimi düşür eynəyinin bir gözü,
Ayağının altında
Xəzəl nəğməsi bilib
Şüşənin hecalara ayrılan səsinə
keçirsən...

Tanımasaydım,
Pirata oxşadardım.
Ömrünü soyan adamdan hər şey gözləmək olar ...

“Tərəzi, tərəzi” deyib
Qışqırırdı ehtiyacdən yol qırağında duran kişi.
Ovcuna iyirmi qəpik qoyub,
Özümü çəkirdim,
Yüngülləşdim.

On addım getməmişdim,
Daha bir tərəzidə özümü çəkdirdim,
İki kiloqram artıq gəldim birincidən,
Qayıdıb, halallıq aldım...

MOLBERT

Ayağının birini itirəndən
Hər iki əlinə ağac budağı almısan.
Uzaqdan yeriyən molbertə oxşatdım.

Adam özündən başqa
Hər şeyə,
Hər kəsə rahatlıqla oxşaya bilir.

Neyləmək olar?

Rahat dur,
Sinənə yoxsulluğunun,
Ehtiyacın,
Vətənin şəklini çəksin zaman.

Qorxduğu olmaq istəyər adam.
Nədən çox qorxursan,
Ya da kimdən,
Ona çevrilirsən.

Bayaq ana qorxudurdu uşağını
Özünün bir vaxtlar qorxduğu həkimlə deyil,
Polisin gələcəyi ilə.
“Polis olacağam”, – dedi uşaq böyüyəndə
Yüksək səslə...

Asayışı pozuldu fikirlərimin,
Qorxutmaq hüququ tapdalandı əli iynəli həkimin.
Şahidi oldum dağılmaq bilməyən mifin dağılmasının,
iynənin dəyənəyə çevrilməsinin,
Qorxu möcüzəsinin şahidi oldum.

Səni nə ilə,
Kimlə qorxudurlar?
Səmimi ol,
“Allahla” demə...

Seyran SƏXAVƏT

SÖZÜN BELİNDƏN GƏLƏN ADAM

Mənim bir yazıçı olaraq oxuculuq “stajım” yaradıcılıq “stajımdan” çoxdur. Nə az, nə çox, düz yetmiş dörd il. Bu illər ərzində saysız-hesabsız kitablar oxumuşam, vəcdə gəlmişəm, gülmişəm, kədərlənmişəm, oxuduqlarımın ardını yuxularımda görmüşəm, yuxularımda da təkrar vəcdə gəlmişəm, gülmişəm, kədərlənmişəm, oxuduğum əsərlərin müəllifləri qədər, bəzən də ondan artıq dərəcədə sarsılmışam, ona bir müəllif olaraq yazığım gələn vaxtlar olub, onun yerində olmaq istəmişəm də, istəməmişəm də, bəzən günlərlə, bəzən də aylarla o əsərin təsiri altında ilan kimi qıvrılmışam, əzilmişəm, dəymişim dura-dura kalım tökülüb, nəfəsimin kor bıçaqla kəsildiyi vaxt olub, dünyanın acığı duzsuz tər kimi dabanımdan tökülüb, günəş gözümdə özü boyda soyuq kömürə çevrilib, bu çevrilişin insanlara verdiyi əzab Allahın da xoşuna gəlməyəndə, “yer kürəsi” adlı gen-bol, əbədi, əzəli vətəndə heç olmasa tək ayağım üstə dik dayanmaq üçün özümə yer tapa bilməyəndə, bu dolu boşluğun varlığına şübhə eləyəndə, onun içində özümə bir künc tapmalı və bu küncü itirməkdən qorxa-qorxa, üşənə-üşənə dünyanı dərsi pozan məktəbli kimi küncə qoyulan görəndə dəli olmuşam və mənə elə gələndə ki, bütün bəşəriyyət məni barmağı ilə göstərir, bu dəfə əməlli-başlı dəli olub

düşmüşəm öz doğma küncümün ucsuz-bucaqsız çöllərinə.

İndi sizlərə müraciət edirəm.

– Hörmətli oxucular deyə yox, hörmətli qohumlar, çünki mənim ən yaxın qohumlarım oxucularımdır. Qan qohumlarım onlardan sonra gəlir, bəli...

İndi gələk mətləbə...

Hörmətli qohumlar!

Mən bu gün bu yazımda yetmiş ilə yaxın yaradıcılıq illərimdə özümün Azərbaycanın, bəlkə də, dünyanın (bunu dəqiq deyə bilmərəm, imanım Allaha əmanət) ən böyük cümləsini yazdım – yüz yetmiş beş sözdən ibarət.

Ən böyük cümləni yazmağı qarşıma məqsəd qoymamışdım, sadəcə olaraq, belə alındı. Dünyanın bu ən böyük cümləsi bilirsiniz nə vaxt doğuldu?

Yəqin ki, bilmirsiniz...

Onda icazə verin deyim...

Yüz yetmiş beş sözdən ibarət olan bu ən böyük cümlənin təvəllüdü, doğum tarixi 2 may 2026-cı il saat 12-də Mərdəkan söz doğum evində...

Vüsal Cəbrayıloğlunun “Ölümün bəxş etdiyi həyat” əsərini oxuduğum gün.

Bu əsər haqqında uzun-uzadı danışmaq bu əsəri yazmamaq qədər günah olardı və Allah Vüsal Cəbrayıloğlunu bağışlamazdı.

Ona görə də, bu əsər haqqında yazılanı oxumaq-dansa, bu əsərin özünü oxuyun, özünü...

Mən dünya ədəbiyyatına bələdəm. Onun-la çox yaxınam. Mən deyərdim ki, qardaş ki-miyik, aramızdan su da keçmir...

Dünya sözünün ağırlığını Atlant kimi çiy-nində saxlayan yazılar var.

Ad çəkmək istəmirəm, çünki onların əsl ad-ları şertidir. Hamısının bir adı var: Nəhənglər.

Yuxarıda deyəndə ki, dünya ədəbiyyatı ilə qardaş kimi yəm, aramızdan su da keçmir, o nəhəngləri nəzərdə tuturdum və bu nəhənglərin hər birinin böyük sözlə öz münasibətləri var. Biri di-gərinə bənzəməz, yüz il bənzət-sək də.

O nəhənglərin hamısı böyük sözlə amansız və qəddar rəftar etməsəydilər, böyük sözlə dil tapa bilməzdilər. Çünki söz üzüyola uşaq deyil ki, nə desən, canla-başla əməl eləsin. Xeyr, elə deyil. Özü də böyük söz hər adamla, hər istedad deyilənlə oturub-durmaz. Çünki sözdən yuxarı ancaq Allahdır, Allahdan aşağıda ancaq və ancaq sözdür. Orada kimsə görünməz. Görünmək istəsə də, görə bilməzsiz – mümkünsüzdür...

Qaldı Vüsal Cəbrayıloğluna...

Maşallah...

Allah saxlasın, o üzü yola olmayan böyük sözləri; Azərbaycan sözlərini Azərbaycan əsgəri kimi sıraya düzüb onlara belə əmr verir: "Haqqa bax, düzlən!"

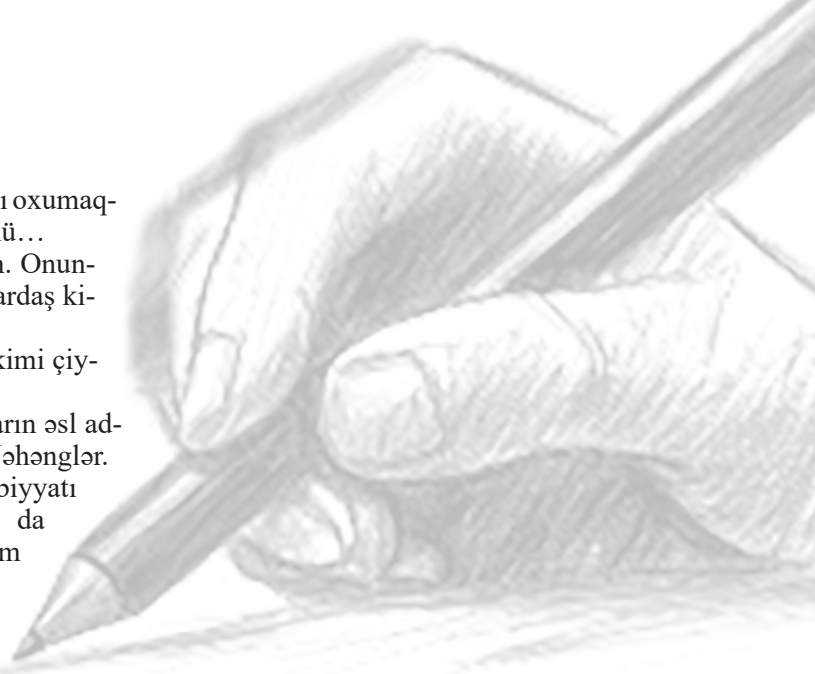
Yorulmayasan, qardaş...

Qardaşım dedim...

Bəli...

Biz qardaşlıq... İkimiz də SÖZün belindən gəlmişik.

21-ci əsr, 2 may 2026-cı il.

H.B.ZƏRDABI YARADICILIĞINDA SAĞLAM YAŞAM TƏRZİ PROBLEMİ

XIX əsrin ikinci yarısı – XX əsrin əvvəlləri Azərbaycana əvəzsiz xidmətləri olan bir çox dünya şöhrətli tarixi şəxsiyyətlər bəxş etmişdir. Belə şəxsiyyətlər sırasında görkəmli materialist təbiətşünas, böyük darvinist-alim, maarifçi-demokrat, publisist və pedaqoq H.Zərdabinin (Məlikovun) xüsusi yeri vardır. H.Zərdabinin zəngin irsini H. Hüseynov, M.Qasimov, Z.Göyüşov, C. Cəfərov, Ə.Mirəhmədov, M.Rəfil, A.Sumbatzadə, H.Fərzəlibəyli, A.Zamanov, S. Hüseynov, R.Mahmudov, M.Axundov, R. Məmmədov, İ.Rüstəmov və başqaları tədqiq etmişlər. Onun pedaqoji görüşlərini geniş tədqiq etmiş prof. Ə.Y.Seyidov fiziki tərbiyə haqqında fikirlərinə də müəyyən yer vermişdir.

H.Zərdabi “Əkinçi” qəzetinin hər bir nömrəsində, ayrı-ayrı məqalələrində, əsərlərində fiziki tərbiyənin gənc və yaşlı nəslin sağlamlığına müsbət təsiri barədə geniş yer vermişdir. O, “Əkinçi” qəzetinin 20 oktyabr 1875-ci il nömrəsində yazırdı ki, təmiz hava insan üçün zəruridir. Pis hava insanı fəvtə verir. Elm çoxdan aşkar edib ki, insana düçar olan naxoşluqların çoxu havanın pis olmasındandır. Su bir yerdə qalanda xarab olur, iylənir və onun iyi havaya qarışaraq onu xarab edir. Naxoşluq haqqında nala çəkməkdənsə, sağlamlığın qayğısına qalmaq vacibdir. Sağlamlığı qorumaq haqqında “Əkinçi”nin hər nömrəsində qısa məsləhətlər verən H.Zərdabi, sonralar fiziki tərbiyə və sağlamlıq haqqında fikirlərini

ümumiləşdirərək xalqına kömək etmək məqsədilə “Bədəni salamat saxlamaq düstürülməlidir” və “Gigiyena” adlı əsər yazmışdır. O, əsərin müqəddiməsində belə yazırdı: “Bədəni salamat saxlamaq elmi” (“Gigiyena”-M.A.) 20-30 il bundan əqdəm bina olubdur... Avropa əhli bədəni salamat saxlamaq şərtlərini xalqa məlum etməkdən ötrü kitabçalar yazıb, hər bir şərti vazeh sözləri ilə çap etdirib ki, hər kəs öz bədənini yaxşı saxlamağı öyrənib qeyriləri naxoşluğa salmasın. Belə kitabçanın birisini öz dilimizdə yazıb, çap etdirib paylatmağı lazım bildim”. Təəssüflə qeyd etməliyəm ki, həmin əsər H.Zərdabinin sağlığında deyil, ölümündən 7 il sonra, yəni 1914-cü ildə Kiyevdə bir qrup müsəlman tələbələrinin təşəbbüsü ilə nəşr edilmişdir. H.Zərdabi əsəri belə başlayır: “Hər bir kəs xoşbəxt olmaq istəyirsə, həmişə gərək salamat olmağa çalışsın. Çünki xoşbəxtlik mal-dövlət ilə deyil, ciyəre mal-dövlətdən nə olacaq?! Nə qədər ki insan cavandır, salamat bədənin qədrini bilməyib fikir edər ki, gecələr yuxusuz qalmaq, şərab keyfilə gününü keçirmək, artıq yemək, yavalıq etmək həmişə tənbehsiz qalacaq və ya bizim həkimlər hər bir üzvünü təzədən qayıracaqlar: amma bunu yaddan çıxarır ki, bədənin üzvlərinin birisi xarab olandan sonra yüz həkim gəlsə, min dua etsə, onu təzələmək mümkün deyil: sınıq qabı müşəmmələməklə təzələmək olmaz. Pas, cavanlıqda gərək bədən yaxşı saxlanılsın ki, qocalıqda odan nəfərdar olmaq olsun. Ona

binaən bu kitabçanı oxuyan qardaşlarımızdan iltimas edirik ki, hər bir mətləbi diqqətlə oxuyub ona əməl eləsinlər, ... həkim və dəvaya ehtiyacları olması və əgər olsa da, onların dərdinə əlac etmək mümkün olsun”.

“Gigiyena” əsərində alim insanın yaşadığı mənzilin gigiyenasından tutmuş, onun qidalanması, geyimi, işləməsi, istirahəti və s. kimi məsələlərin gigiyenasından söhbət açaraq onun hər bir fəslində olduqca ibrətamiz və bu gün qiymətli bir aforizm kimi qəbul olunan dəyərli fikirlər söyləyir: “Dünyada bədənə salamətliyindən artıq dövlət yoxdur”, “Havanın pak olması – həyat, xarab olması – ölümdür”, “Xörək yeməkdən mürad bədənə təmizləməkdir”, “Zəhmət bədən üçün lazımdır”, “Paltarı vaxtında dəyişdirməmək, ac qalmaqdan yamandır” və s.

H.Zərdabi sağlamlığın gözlənilməsinə təsir edən amillər sırasına evi, havanı, suyu, xörəyi, bədənə saxlamağı, paltarı, yuxu və yatacağı daxil edir və onların arasındakı qarşılıqlı əlaqələri sistemlə, elmi əsaslarla, maraqlı həyatı misallarla təhlil edir. O, sağlamlığın gözlənilməsinə yalnız bioloji, pedaqoji-tibbi problem kimi deyil, sosial problem kimi baxır. Onun fikrincə, sağlamlığın qorunması cəmiyyətin, ailənin, bəşəriyyətin qorunmasıdır, mühafizəsidir.

Sağlamlığın gözlənilməsində ev şəraitinin mühüm amil olduğunu qeyd edən Zərdabiyə görə, ev pis olanda insan naxoş olur. Bu məsələdə o, kəndlə şəhəri bir-birindən ayırır, fəhlələrin yaşadığı evləri “öluxana” adlandırır. Yaxşı ev deyərkən o, evin geniş, işıqlı olmasını, hündür yerdə tikilməsini, qapı və pəncərələrinin qibləyə tərəf olmasını nəzərdə tuturdu. Zərdabiyə görə, üzvi şimala və gün doğana tərəf olan evlərdə naxoşluq olar. O, məşhur alman məsəlini yada salır: “Hansı evə işıq gəlmirsə, oraya gərək təbib gəlsin”.

H.Zərdabi evin havasının tez-tez dəyişməsinə zəruri sayır və deyirdi ki, havası dəyişdirilməyən evdə orqanizm gündən-günə zəifləyir, tədricən gücünü itirir, nəticədə asanlıqla xəstəliyə düşər ola bilər: “Havasız zindəganlıq və nöşvünəmə yoxdur. İnsan dünyaya gələndə ağzını açıb, bağırır nəfəsi-

ni alan zamandan axırıncı “ah” çəkib canı çıxınca hava ona nəfəs almaq üçün lazımdır. Hava gərək pak olsun: onun pak olması – həyat, xarab olması – ölümdür”. Xarab olmuş hava ilə nəfəs almaq qeyri tövr zəhərlənməkdən pisdır. Ev işıqlı olmalıdır. Evin işıqlı olması orada işləməyi asanlaşdırmaqla yanaşı, havanı da təmiz etməyə şərait yaradır. Zərdabi günəş işığından sonra (təbii işıqdan) elektrik işığına üstünlük verir. Çünki onu işığı çoxdur, gün işığı kimidir, havanı xarab etməyir. Lakin, təəssüf ki, bundan ən çox dövlətlilər istifadə edirlər. Əlbəttə, 20-30 ildən sonra elektrik artacaq və ondan kəsiblər də istifadə edəcəklər. Onda onların da həyatı yüngül olacaqdır.

Məşhur alim sağlamlığın qorunmasında yaşıllığın olmasını, yaşıllıqları çox olan yerlərə gəzintilərə çıxmağı, səyahətlərə getməyi zəruri sayaraq qeyd edirdi ki, hər kəs belə səyahətlərə çox getsə, onun bədənə artıq salamat olur. Belə səyahətlər və gəzintilər adamları “bizim cənnətin bir guşəsinə oxşayan vətənimizin dağları, çayları, xoş abu-havası və hər bir cəhətdən səfalı və dilguşə olmağı” ilə tanış edir. “... meşə yağan yerə yağış ziyadə yağmaqdan danışdıq. Əlbəttə, yağış artıq yağdıqca o yerin abu-havası təgyir tapıb, insanın bədənə artıq nəfəs edir. Pəs yağışın ziyadə yağmasının həm əkin və ziraətə, həm insanın bədənə nəfi varmış. Ona binaən hər yerdə meşə salmaq vacib imiş”.

H.B.Zərdabi vətənimiz Azərbaycanı, onun şəhər və kəndlərini, o cümlədən “küləklər və qumlar şəhəri” Bakını başdan-başa meşələrlə, bağlarla, yaşıllıqlarla örtülmüş bir gülüstana çevirməyi, bərəkətli torpağını daha da münbitləşdirməyi, yollarını abadlaşdırmağı, şəhər və kəndlərini sağlamlıq ocaqlarına çevirməyi qızgın arzu etmiş və on illər ərzində bu uğurda əməli mübarizə aparmışdır.

Dövrünün həm də çox dəyərli fizioloqlarından olan H.Zərdabi fiziki tərbiyədə, sağlamlığın qorunmasında suyun, xörəklərin təmizliyi və keyfiyyətinin, tərkibinin qidalılığının adamın yaşından, fiziki və zehni əmək sahəsində işləmələrindən asılı yeməyin normasına verilən tələbin, insanın

yaşadığı yerin, onun ab-havasının əməyə olan təsirlərinin rolunu, orqanizm üçün yağın, piyin, zülalın, nişastanın, vitaminlərin, duzun və s. əhəmiyyətini elmi və pedaqoji baxımdan düzgün şərh etmişdir. “Xörək” bəhsində alim göstərir ki, “xörək yeməkdən murad bədəni təmizləməkdir”.

Əsərin bu bəhsində alim yazır ki, doğrudur, su xörək deyil... amma xörək həzm almaqdan... əriyib bağırsaqlardan keçib bədənə daxil olmaqdan ötrü su lazımdır. Müəllif sonra suyun tərkibi, müxtəlifliyi barədə məlumat verir. H.Zərdabi sağlamlığın qorunmasında dişlərin rolunu xüsusi qeyd edir: “Dişsiz xörəyi həzm olmaz, hər kəs cavanlıqda dişinin qədrini bilməsə, qocalıqda ondan kef görməz. Dişi hər xörək yeyəndən sonra təmizləyib yumaq gerek, sabun ilə yumaq dəxi əfzəldir”.

Bir çox xörəyin, ən çox göyərtinin mədədə çətin həzm edildiyini nəzərə alaraq H.Zərdabi belə növ yeməkləri möhkəm bişirməyi, onu qəbul etdikdə çox çeynəməyi məsləhət görür. O, fiziki əməklə məşğul olan adamların yeməyi artırmağını, qidalarının daha keyfiyyətli olmasını lazım bilirdi. Onun fikrincə, əməklə məşğul olanlara azotlu xörək çox, zehni əməklə məşğul olanlara isə az veril-məlidir. Zərdabi yemək rejiminə xüsusi əhəmiyyət verirdi. O, yaş xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq xörəyin özünəməxsus əlamətlərini ayrıca qeyd edir, uşaqlar, qocalar üçün ayrıca xörəyin hazırlanmasını zəruri hesab edirdi.

H.Zərdabi uşaq yeməyinin onun yaşına uyğun olmasını, bu işdə ana südünün əhəmiyyətini düzgün izah etmişdir. O, klassik pedaqoqların fikirləri ilə həmahəng olan bir məsələni – uşağın bir il ana südü ilə qidalanmasını, anasının südü olmasa, qeyri süd içməsinə qeyri-məqbul hesab edirdi.

Zərdabi məktəblərimizdə birtərəfli (əqli) tərbiyənin zərərələrindən, uşaqların onurğasının əyilməsindən, ürəklərinin, ciyərlərinin, əzələlərinin vaxtında tərbiyə edilməməsi nəticəsində zəifləməsindən, gözlərinin qüvvədən düşməsindən söhbət açır. Zərdabi məktəblərdə xüsusi həkim olmasını və onun öhdəsinə uşaqların fiziki inkişafına nəzarət etməyi, pedaqoji şurada müəllimlərlə bəra-

bər hüquqa malik olmaları haqqında məsləhətlər verir. Bunları nəzərə almaqla, Zərdabi məktəblərdə yaşla əlaqədar olaraq hər dərsin müddəti və gündə neçə dərs qoyulması haqqında reforma tələb edir.

Məşhur pedaqoq “Amerikada zehni inkişaf ilə əl əməyini birləşdirən yeni məktəb sistemi” başlığı altında yazdığı məqalədə pedaqoq L.E.Obolenskinin zehni inkişafı əl əməyinin birləşməsi barədə etdiyi məruzənin məzmununu ilə oxucularını tanış edir. Məruzəçi öz uşaqlarının məktəbdə birtərəfli inkişafından təşvişə düşən valideynlərin velosiped almaq, müxtəlif idman növlərilə məşğul etdirmək təşəbbüslərinin mənfi cəhətlərinə nəzəri-diqqətini cəlb edir. Uşaqlar həddən artıq idman və fiziki işlə məşğul olub zehni əməyə fikir vermirlər. Məruzəçi Amerika alimi Hendersonun təkliflərinin bir sıra müsbət cəhətlərini də qeyd edir.

Zərdabi Obolenskinin məruzəsinin əsas hissələrindən danışdıqdan sonra ona yekun vurur: “Məruzəçinin çıxardığı nəticələr bunlardan ibarətdir: 1) Şagirdlərin ancaq əqlini tərbiyə və inkişaf etdirən məktəb bütöv adam hazırlamır, onu eybəcərləşdirir; 2) Bizdə tətbiq edilən və ancaq kitabları və çertyojları öyrədən təlim sistemi şagirdlərə təbiət haqqında həqiqi bilik verə bilməz; 3) Mücərrəd kitab bilikləri, iradə, müstəqillik, yaradıcılıq, ümumiyyətlə, insanda iş qabiliyyətini inkişaf etdirə bilməz; 5) Buna görə də, başqa fənlərlə bir sırada əl əməyinə ibtidai məktəblərdən başlayıb ali məktəblərə qədər davam etdirilməlidir; 6) Əl əməyi tədrisi ilə elmlərin tədrisi elə paralel getməlidir ki, biri digərini tamamlasın; 7) Tədris əqli, fiziki iradəni, xarakteri, müstəqilliyi elə inkişaf etdirməlidir ki, insanı cəmiyyətə faydalı olan müxtəlif fəaliyyət qabiliyyətinə hazırlaya bilsin; 8) Bu nöqtəyi-nəzərdən bizim ibtidai və orta təhsili yenidən qurmaq arzu edilir”.

H.Zərdabi bədəni saxlamaq üçün zəruri olan gigiyenik qaydaları da geniş şərh etmişdir. Onun fikrincə, insan üçün piyadə gəzmək vacibdir. Zəmanəmiz qəm-qüssə zəmanəsi olduğuna görə beyin xəstəliyi şiddət edib və bunun da ümdə səbəbi gəzməyin az olmasıdır. Şəhərlər artıqca adamlar

yaşamaq üçün oralara toplaşır, yeməyi, yuxunu, istirahəti özlərinə haram bilib öz bədəninin fikrinə düşən yoxdur. Gəzmək, seyr etmək, öz bədəninin qayğısına qalmaq heç kəsin yadına düşmür. Əlbəttə, belə olan da insanın zəhmətdən ötrü yaranmış bədəni günü-gündən gücdən düşür və limon kimi saralıb sifətindən dönür, kimini piy basıb insanlıqdan çıxarır. Bunlar görülən xəstəliklərdir, amma nə qədər qeyriləri var ki, muradına yetişə bilməyib, onun fikrindən yuxuya həsrətdir, kiminin xörək boğazından ötmür, sarılıqdan qurtarmır. Bu xəstəliklərin hamısının əlacı gəzməkdir. Bədən zəhmət çəkəndə onun hər bir zərrəsi yandığına (işlədiyinə) görə piyi əriyir, iştaha açılır və yediyi xörək həzm olur. Zəhmət, əmək bədən üçün lazımdır. Zərdabi əməklə yanaşı, sağlamlıq və fiziki tərbiyə üçün suda üzməyi (özü də dənizdə), at minməyi və at çapmağı, xüsusilə, uşaqlar üçün gimnastikanın, bədən hərəkətlərinin, idmanın ağırlıq qaldırma növü ilə müntəzəm məşğul olmağı zəruri hesab edirdi.

Xalqımızın böyük vətənpərvər oğlu əsl üləma bir təbib kimi dərin təmiz saxlamağı vacib sayır və deyirdi ki, bunun üçün hər gün çimmək lazımdır. İsti vaxtlarda soyuq suda çimmək silahdır, çünki bədən isti-soyuğa adət edir. Uşağı hər gün çimdirmək lazımdır. Dəniz suyu ilə çimmək bədəni bərkidir, iştahanı açır, yorğunluğu alır, bir sözlə, bədəni salamat edir.

H.B.Zərdabi əsərin “Bədəni saxlamaq” adlı bölməsində orqanizmin normal inkişafında, onun funksional imkanlarının yüksəldilməsində bədən mütəhərriqliyini sağlamlıq üçün vacib meyar hesab edir. Onun fikrincə, bədən sülüyü, hərəkətsizlik insanı məhvə yuvarlayan, ölümə məhkum edən başlıca səbəblərdəndir. Odur ki, bacardıqca çox gəzmək ən yaxşı fəal istirahətdir.

Ədibin fikrincə, yorğun, süst bədən fikrə getməz, yuxuya gedər. Zəhmətlə, fiziki əməklə, fiziki təmrinlərlə məşğul olduqda bədən piyi əriyir, qan dövrəni fəallaşır, yediyi xörəklər yaxşı həzm olunur, iştah açılır və gümrah olur.

H.B.Zərdabi fiziki tərbiyə məşğələləri-

nin ən geniş yayılmış növlərindən olan piyada gəzinti, atla gəzinti, suda üzmək və s. kimi fəal hərəkətlərə xüsusi diqqət yetirirdi: “Suda üzmək gəzməkdən də yaxşıdır: belə bədən hər bir üzvü yaxşı tərpənib hərəkət edər və bədən də yuyulub təmiz olar. At minmək və ayaqla gəzmək kimidir”.

Böyük təbiətşünas-alim fiziki hərəkətlərin vacibliyinə böyük əhəmiyyət verərək tövsiyə edirdi ki, hətta oturaq sənətlə məşğul olan dərzi, papaqçı öz məktəb uşaqlarını mütləq zorxanada məşğul olmağa məcbur etsinlər. Bu bir faktdır ki, əsrin əvvəllərində Azərbaycanda zorxanalar geniş inkişaf etmişdir. Xalqımızın qədim milli məişətinin vacib elementlərindən olan zorxana oyunları, ədibin fikrincə, xalqın sağlamlığı üçün mənəvi xəzinələrdəndir. H.B.Zərdabi göstərirdi ki, gündə 1-2 saat atılıb-düşmək adamın əmək qabiliyyətini artırır və o, iş günündən əlavə bir neçə saati da gümrahlıqla işləyə bilər.

Pedaqoji görüşlərində fiziki tərbiyə və sağlamlıq məsələlərinə xüsusi yer ayıran H.B.Zərdabi uşaq və gənclərin ahəngdar və hərtərəfli inkişafında zorxana oyunlarının, gimnastika alətlərində tapşırıqların, topla oyunların, mütəhərrik oyunların, üzgüçülük və s. kimi bədən tərbiyəsi və idman məşğələlərinin aparılmasının zəruriliyini qeyd edir. Böyük təbiətşünas-alimimiz bu işdə sağlam həyat tərzinə diqqət yetirilməsini daha vacib sayır. Onun fikrincə, güclü, çevik və möhkəm bədənli sağlam nəsil yetişdirmək işində təhsil ocaqlarında fiziki məşğələlərin müntəzəm aparılması ilə bərabər, ailə və məktəbin birgə əməli fəaliyyəti sayəsində onların zərərli adətlərə meylinin qarşısının qətiyyətlə alınmasına ciddi səy göstərməlidir. Belə ki, o, bu qəbildən olan spirtli içkilərin qəti əleyhinə olmuş, onun insan orqanizminə mənfi təsirini həyatı fakt və misallarla şərh etmişdir. O, papiros çəkməyin, nikotin, tiryək qəbul etməyin, tünd çay, qəhvə içməyin də bədən sağlamlığına zərərindən geniş söz açmışdır. Onun fikrincə, tiryək bir bəhərdir ki, onun darı boyda olan qədəri adamı öldürür. Tiryək atanın əlləri titrəyir, başı əsir, ayaqları yerdə durmur, mədəsi həzm etmir, kişilikdən düşür. O

qeyd edir ki, spirtli içkilər dünyada o qədər içilir ki, əgər tək Avropa camaatının bir il içdiyi içkiləri yığb bir yerə buraxsan, şəksiz, bir dərya əmələ gəlir: "...Tiryək, şərab və bir neçə qeyri şeylər beyinə dəyməklik ilə onu tələb edib insanı fəvt edirlər... Tiryək atan, bəng yeyən və şərab içən kəslər özlərinə keyf gətirməkdən ötrü gərək gündükdən onları artıq etsinlər ki, onlardan əvvəlki kimi keyf gəlsin və belə mirur ilə beynə güc etmək, onu gücdən salıb zəifləndirir. Bu səbəblərə o kəs ki sifəti saralıb, mədəsi gücdən düşüb, əli-ayağı və başı titrəyib, xülasə tamam bədəni mirur ilə zəifləyib tələf olur".

H.Zərdabi, özünün dediyi kimi, həmişə insanı əxlaqca eybəcərləşdirən və bədəncə düşkün hala salan bu ictimai bəlaya qarşı mübarizə aparmağı məqsəduyğun hesab etmişdir. Bu cəhətdən onun "Kaspi" qəzetinin 1900-cü il 11 yanvar tarixli 7-ci nömrəsində dərc edilmiş "Sərxoşluğa qarşı peyvənd" adlı məqaləsi xüsusilə təqdirəlayiqdir. Bu məqalədə o, sərxoşluğa qarşı çıxış edən Ru, Bryuk, Borel, Sapeliya, Fredi, Tibo və başqa alimlərin əsərlərini və təcrübələrini geniş təhlil edərək, çoxlu faktik materiallar əsasında sərxoşluğun fiziki və mənəvi zərərinin qorxunc mənzərəsini vermişdir.

Məşhur alim həmin dərin məzmunlu məqaləsində yazırdı ki, "Alkoqolizm bizim əsəbi əsrin yaratdığı vahiməli xəstəliklərdən biridir. Bu xəstəlik ona görə də ən müdhiş xəstəlikdir ki, ona düşər olmuş adamlar həm fiziki, həm də mənəvi cəhətdən şikəst olurlar və nəhayət, ömürlərini şərəfsiz ölümə başa vururlar. Adi spirtli içkilərin içilməsində başlanan bu xəstəlik, əvvəlcə şərabı vərdiş və tələbata çevirir, sonra sərxoşluğa gətirib çıxarır və daha sonra sərxoşluq xroniki alkoqolizmə keçərək, ölümə nəticələnir". Buna görə də, Zərdabi "Hər hansı normada" olursa-olsun, spirtli içkilərin içilməsinin əleyhinə çıxmışdır. Onun fikrincə, zəhər istər az olsun, istərsə də çox olsun, yenə zəhərdir. Şərab da zəhər kimi bir şeydir.

Həsən bəy sərxoşluğun insan əxlaqına mənfi təsirindən geniş bəhs edərək göstərmişdir ki, şərab insanı əxlaqca eybəcər hala salır. Sərxoş adam getdikcə utanmaq hissin-

dən və vicdandan mərhum olur, namus və mərifət qaydalarını unudur. Belə adamlar, adətən, içdikləri zaman və habelə adi vaxtlarda özlərindən tez çıxırlar və həddindən çox qəzəblənirlər. Hirsli olduqları zaman onlar vəhşi hala düşürlər. Zərdabi hirsənməyi də, müvazinəti tez-tez itirməyi də ən mənfi əxlaq sifətlərindən hesab edir və öz görüşlərində onlardan etik təmkinli olmağı, iradə möhkəmliyi tələb edirdi.

Zərbadiyə görə, ömrünü sərxoşluqla keçirən adamlar öz xeyirxah əməllərində, bir qayda olaraq, zəif iradəli olurlar. Çünki sərxoşluq insan psixologiyasına dağıdıcı təsir göstərir. Müntəzəm surətdə spirtli içkilər içmək nəticəsində insanın yaddaşı zəifləyir və bütün qabiliyyəti kütləşir.

Ümumiyyətlə, Zərdabi sərxoşluğu "insanın əsəb sisteminin taunu" hesab etmişdir. O, sərxoşluğun insan səhhətinə təsiri haqqında o zaman elmin əldə etdiyi bütün nailiyyətləri yekunlaşdırmış və sərxoşluğun təsiri nəticəsində insanda baş verən xəstəliklər haqqında müfəssəl məlumat vermişdir. Və həmin məqalənin axırında Zərdabi M.F.Axundovla eyni nəticəyə gələrək yazırdı ki, sərxoşluğa – alkoqolizmə qarşı tibb elmi vasitəsilə mübarizə aparıldığı kimi, ictimai təsir vasitələri ilə də mübarizə aparılmalıdır.

H.B.Zərdabi alkoqolu həddən ziyadə çox qəbul edən şəxslərin həyatının acınacaqlı taleyi barədə çox söhbət açır. Belə adamların alkoqol təsirindən gələcək övladlarının fiziki, əqli cəhətdən natamam, lal, kar, kor, cılız, qozbel, axsaq və s. kimi şikəst səfahətli kəslərin törəməsinin səbəblərini böyük ürək ağrısı ilə açıqlayır. Alim bu kimi bədbəxt xəstəliklərin köklərini, səbəbini şikəst törəyən uşaqların valideynlərinin gen qohumluğunda da görür.

Bundan əlavə, H.B.Zərdabi spirtli içkilərə aludə olan kəslərin övladlarının gələcək taleyini onların yalnız fiziki və əqli şikəstliyində axtarmır. O həm də belə uşaqların əxlaqca qüsurlu, naqis bir ünsür kimi yaranışına acıyır. Böyük təbabətçi-alim, mahir pedaqoq bu barədə yazır: "... Şərab içib məst olanların övladlarından səfalətlişi çox olur. Məsələn: bəzi karxanalarda fəhlələr

gecə-gündüz orada qalıb ancaq bazar günləri evə gedirlər, o zaman şərab içib məst olan vaxtda öz övrətlərini görürlər. Onların övladlarından səfəltli çox olur. Pəs şərabi içmək, nə ki, bədənə zərər edir, hətta məst olan kəs övrətə yavuş getsə, onun övladını da səfəltli edər”.

H.Zərdabi fiziki əməyi, fiziki işi insanın sağlamlıq əmsalı, onun cövhəri hesab edirdi. Onun fikrincə, yaxşı işləmək üçün yaxşı da oturmaq, uzanmaq, yuxulamaq lazımdır ki, yaxşı da istirahət edəsən. Hətta ağır fiziki əməyin, zəhmətin müqabilində fəal istirahət bədənin itirilən gücünün bərpasına səbəb olur. Bu barədə yazırdı: “İşləmək fasiləsi bədənin salamatlığı ilədir; bədən artıq salamat olduqca artıq da işləmək gərək”. İşləmək pul qazanmaq üçün deyil, bədənin salamatlığı üçün lazımdır: işləyən adamın iştahası artıq olur, xörəyi çox yeyir və yaxşı həzm edir və bir də hər bir üzv artıq işlədikcə artar, yəni iri olar, məsələn: dəmirçinin sağ qolu soldan iridir. Çünki çəkici sağ əlilə çalır”.

Göründüyü kimi, H.Zərdabi fiziki əməyin maddi maraq tərəfini qətiyyənlə nəzərə almadan, onu insan sağlamlığı və uzunömürlülüüyündə, daxili orqanlarının normal tənzimlənməsində əsas arqument hesab edir.

Fiziki tərbiyəni, fiziki əməyi, fiziki işi, gərəkli zəhməti insan sağlamlığının cövhəri sanan H.Zərdabi öz yetişdirmələrinin ailə tərbiyəsində də buna xüsusi diqqət yetirirdi. Böyük maarifçi-alimin yeganə övladı olan Qərib Sultan Məlikova qeyd edir ki, atam vaxtın çox böyük bir hissəsini bağda işləməyə ayırırdı...

Həsən bəyin tənbelləri görməyə gözü yox idi. Boş-boşuna avaralanan adamları gördükdə təəccüblənərdi. Ona görə də o, biz uşaqları əməyə alışdırar və deyərdi ki, tənbellə ətrafındakı çoxlu işləri ya görmür, ya da görməməzliyə vurur.

Fiziki təmrinləri, fiziki çalışma və mumarisələri sağlamlıq, gümrahlıq mənbəyi hesab edən, habelə fiziki tərbiyənin bəzi növlərinə həvəslə meyil göstərən H.Zərdabi,

məsələn, piyada və atla gəzintiyə, ovçuluğa, balıq ovuna və sair xüsusi diqqət yetirərdi.

Həyatda təbiət etibarını ilə mərd, cəsur, dözümlü və inadkar olan H.Zərdabi insana fərəh, şadlıq və xoşbəxtlik bəxş edən sağlamlıq probleminə, habelə onun hərtərəfli və ahəngdar bir şəxsiyyət kimi təşəkkülündə fiziki və əqli qabiliyyətin təmin edilməsinə ciddi bir məsələ kimi baxırdı. O, əsərin sonunda sanki bir sağlamlıq haqqında monoloq kimi səslənən müdrikcəsinə söylədiyi ibrətamiz sözlərə “Salamat bədən Allahın böyük nemətidir ki, hamıya verilib” deyən böyük təbiətşünas-alim, zamanəsinin bütün məxluqlarının dinc, firəvan və xoşbəxt yaşamağın yeganə səbəbini onun sağlamlığında axtarırdı.

Böyük pedaqoqun həyat və yaradıcılığını araşdırarkən onu şəxsi həyatında stolüstü oyunlardan olan bilyard oyununun yaxşı oyunçularından biri kimi görürük. “Əkinçi” qəzetini və Zərdabinin özünü çap senzurası nəzarətə alanda, ədib hər gün bikaşılıqdan gecələr klubda 1-2 saat bilyard oynayarmış. Onun oyundaşlarından biri də ədibə ciddi nəzarət edən jandarm polkovniki imiş. Hər dəfə polkovnik onu bir neçə dəfə sual-cavab edirmiş ki, filan günü axşam filankəslərin yanında filan sözünü demisən. Ədib isə cavab vermiş ki, həmin axşamda, həmin saatda mənimlə bilyard oynayan məgər sən deyildinmi?

Zərdabinin fikrincə, soyuq suda çimməkdə məqsəd bədəni təmiz saxlamaqdan başqa, onu tərlətmək və soyuğa öyrətməkdir ki, bədən soyuq dəyməkdən mühafizə edilsin. O, əlləri hər gün sabunla yumağı, gözlərin qədrini bilməyi, qulaqları, burnu, dişləri, ağız boşluğunu, əl və dırnaqları təmiz saxlamağın vacibliyindən bəhs edərək deyirdi ki, insan hər şeyi əli ilə götürür, ona görə də, əlləri hər gün bir neçə dəfə sabunla yumaq gərək, amma su çox soyuq olmasın... Dırnaq uzananda onun altında çirkəm olur. Belə çirkin içində zərrəbin ilə 78 cür bakteriya və mikrob tapıblar ki, onların hər birisindən insan bəzi naxoşluğa düşə bilər: ona binaən dırnağı tez-tez kəsmək və onun altını təmiz saxlamaq vacibdir və bir

də dırnaq uzun olanda işləməyə mane olur və bəzi vaxt adam öz dırnağı ilə qəflətən əti ni yaralayır.

Böyük maarifçinin bu fikirləri bədən tərbiyəsi və idmanla məşğul olanlar üçün xüsusilə əhəmiyyətlidir. Çünki idmanın elə növləri var ki, həqiqətən də, dırnaqların tutulması hökmən vacibdir. Topla bağlı bütün oyunlar, habelə gülüş kimi idman növləri və s. üçün olduqca zəruridir. Bu məsələ idman oyunları qaydalarında xüsusi qeyd edilir.

H.Zərdabi paltarın roluna, insanın sağlamlığında onun əhəmiyyətinə, alt paltarın təmiz saxlanmasına, paltarın rənginə də diqqət yetirmişdir. Zərdabiyə görə, dünyada bədənə salamətliyindən artıq dövlət yoxdur: “bu dövləti paltar dəyişdirməkdən gələn xeyrə satan çox ucuz satır”. Zərdabi qeyd edirdi ki, hər fəslin özünəməxsus paltarı olur, amma çox adam qənaət edib paltarını dəyişmir. Paltar vaxtında dəyişdirməmək ac qalmaqdan pisdır. O, uşaq paltarları, səfər paltarları haqqında da maraqlı fikirlər söyləmişdir. Uşağın oynamağa meyli olmasını nəzərə alıb onun paltarlarını gen tikmək vacibdir ki, atılıb-düşmək mümkün olsun.

H.Zərdabi orqanizmin sağlamlığını qorunmasında yuxuya, yatacaq paltarlarına da diqqət yetirmişdir. İnsanın yorğunluğunu almaq üçün dincəlməsi lazımdır. Bu işdə yuxu əvəzsizdir. Zərdabi yuxusuzluğa, iştahsızlığa düşər olanların əlacını da bədən tərbiyəsi ilə məşğul olmaqda görür, bu xəstəliklərin aradan qaldırılmasında gəzintilərin roluna yüksək qiymət verərək yazırdı ki, yorunuq bədən fikrə getməz, yuxuya gedər, bədən hərəkət edəndən onun hər bir zərrəsi yandığına piyi əriyir, açılır və yediyi xörək həzm olunur.

Böyük ədib “Əkinçi”də sağlamlığın qorunub saxlanılmasında təmizliyin əhəmiyyətinə xüsusi yer verilməsinə, eyni zamanda natəmizliyə qarşı ciddi və kəskin mübarizə aparmağı təkid edirdi: “Balıq suya qərqlənən kimi, insan havaya qərqlənərək onun içində zindəganlıq edir, hava insanın nəfəs almağına lazımdır... Belə olan surətdə havanın yaxşı və yaman olmağını yoxlamaq hər kəs

üçün lazımdır, necə ki, şəfa axtaran xəstə, ya səlamətlik istəyən kəs həmişə öz xörəyini yoxlayır, həmçinin gərək havanın qədri yediyimiz xörəyin qədərindən ziyadə olduğuna görə... yaman hava insanı fəvtdə verər... elm təbiyyəyə aşiqar edib ki, insan düşər olan naxoşluqların çoxu hava yaman olmağındadır”.

Zərdabi fiziki tərbiyənin vasitələrindən təbii amillərin roluna yüksək qiymət verərək, onu təbiətin insanlara bəxş etdiyi sağlamlaşdırıcı qüvvə; sağlamlıq, gümrəhlik mənbəyi hesab edirdi. Böyük loğman, üləmə təbib bol oksigenli təmiz havanın, saf suyun, ultrabənövşəyi günəş şüalarının, yaşıl təbiətin və s. imkalarından maksimum istifadə etməyi faydalı hesab edirdi. Orqanizmin qorunub saxlanılması, habelə möhkəmləndirməsi işində mümkün qədər açıq təmiz havada gəzməyi, vaxtaşırı çimməyi, yaxud yaş dəsmalla bədəni qızıdırıcıya qədər soyuq su ilə silməyi, günəş vannasını norma üzrə qəbul etməyi də çox vacib sayırdı. Məsələn, o, çimməyin sağlamlıq mənbəyi üçün nə dərəcədə vacib olduğunu belə açıqlayır: “... bizim isti vilayətimizdə hər gündə çimmək vacibdir, ona binaən hər şəhər və ya kənd əhli özlərinə camaat hamamı təmir etdirib, hər kəs hər gündə orada müftə çimməyə baim olsa, artıq savabdır. İsti və ilıq suda çimmək bədəni zəif, soyuğa davamsız edir, belə adama tez soyuq dəyər: ona binaən isti vaxtlarda soyuq suyla çimmək səlahdır, çünki bədən isti-soyuğa adət elədiyinə görə, onun soyuqdan xoş olmaz”.

Daha sonra dərya sularında (Xəzər gölündə) çimməyin sağlamlıq əhəmiyyətinin zəruriliyini göstərən ədib bu barədə yazır: “Belə suyla çimmək bədəni bərkidir, iştahı açır, yorğunluğu alır, xülasə, bədəni salamat edir... soyuq suda çimməkdən mürad bədəni təmiz etməkdən başqa, onu tərləməkdən qutarmaq və soyuğa öyrətməkdir ki, soyuq dəyməkdən mühafizə edər”.

H.Zərdabi vaxtilə zəhmətkeş soydaşlarının gümrəh və əməksevərliyi üçün daim qürur hissi keçirmişdir. Kəndlilərin bəy və mülkədarlar tərəfindən istismar olunmasına, ləyaqətinin alçaldılmasına, zülm edilməsinə

qarşı mübarizə aparmışdır. O, Borçalı qəzasında çalışarkən mülkədar Yadigarova kəndlilərin cəsarət və dəyanətinə inanaraq deyirdi: “Bircə baxın, siz bəylər kəndlilərin qarşısında nə qədər az və zavallsınız. Vücudca sağlam və ruhca möhkəm kəndlilərin çoxluğunu görürsünüzmü? Unutmayın ki, onlar bir vaxt öz azadlıqlarını istəyəcək və sizə qul olmayacaqlardır”.

Sevimli ədibimiz 1900-cü il “Kaspi” qəzetinin 36-cı sayında əl əməyinin, gənc nəslin qıvraq, nikbin, təmiz və saf əxlaqa malik olması üçün düzgün və yaxşı təşkil edilmiş əmək təhsili və təliminin vacibliyini göstərirdi. Yazırdı ki, düzgün təşkil edilən və şüurlu surətdə müəyyən məqsədə doğru yönəldilən əməklə mənəviyyatca düşkün, hətta əxlaqca qüsurluları və cinayətkarları tərbiyə etmək mümkündür. Beləliklə, əl əməyi uşaqların əxlaqi kamilləşməsinə səbəb olmaqla, onlarda təvazökarlıq, sadəlik, səmimilik, kollektivçilik və sair kimi humanist keyfiyyətlər tərbiyə etməklə yanaşı, eyni zamanda onların sağlamlığına da müsbət təsir göstərir. Zərdabiyə görə, işləmək pul qazanmaqdan ötrü deyil, bədənin sağlamlığını qorumaq üçün lazımdır: “İşləyən adamın iştahası artıq olur, xörəyi yaxşı həzm edir. Ağıl da o biri üzvləri kimidir. Kim çox oxuyursa, onun fəhmi, zehni, qabiliyyəti artır, amma oxumayanın qabiliyyətləri pas tutmuş qızıl kimi qalır. Yaxşı yatmaq üçün qaranlıq və sərin gəlməyən yer olmalıdır. Zərdabiyə görə, uşaq 9 saat, 30-40 yaşlı adamlar 6 saat yatmalıdır. Yatanda çöldə soyuq deyilsə, pəncərəni açıq qoymaq olar. “Arxa üstə və ya sağ çiyini üstə yatmaq faydalıdır, çarpayı gen, təmiz və rahat olmalıdır”.

Fiziki tərbiyə və orqanizmin sağlamlığının qorunması haqqında Zərdabinin fikirlərini ümumiləşdirərkən qeyd etmək lazımdır ki, o, fiziki tərbiyəyə ictimai problem kimi baxmışdır. Fiziki tərbiyənin ayrı-ayrı hissələrini: orqanizmin inkişafında mənzil şəraitinin rolunu, qidanı, havanı, əməyi, paltar, istirahəti şərh edərkən onun ictimai-sinfi mahiyyətinə diqqət yetirmişdir.

Zərdabi zəhmətkeşlərə rəğbətlə yanaşır, uşaqların fiziki inkişafına şərait yaratmayan dövlətləri kəskin tənqid edirdi.

H.Zərdabi fiziki tərbiyəni şəxsiyyətin ahəngdar inkişafında mühüm şərtlərdən biri hesab edir və deyirdi ki, fiziki əmək fiziki tərbiyənin tərkib hissəsidir.

Unutmaq olmaz ki, orqanizmin sağlamlığına qayğı, fiziki tərbiyənin ən zəruri vasitələri, günəş, su, havanın düzgün istifadə edilməsi haqqında Zərdabinin fikirləri bu gün üçün də öz əhəmiyyətini itirməmişdir. Müəllimlərimiz, istərsə də tədqiqatçılarımız onun fiziki tərbiyə, orqanizmin salamat saxlanılması haqqında qiymətli fikirlərindən yaradıcılıqla istifadə edə bilərlər.

Beləliklə, H.Zərdabi yaradıcılığında yer üzünün əsrəfi olan insanın fiziki kamilliyini, onun ruhən və cismən sağlamlığını yüksəldən fəvqəlbəşəri ideyaları təbliğ etməyi özünə bir daha mənəvi borc bilmişdir.

ŞƏHİDLƏR

Elşad **BARAT**

Məmmədov Araz Adil oğlu

Məmmədov Araz Adil oğlu 2 may 1994-cü ildə Tovuz rayonunda doğulub. 2001-2012-ci illərdə orta təhsilini Gəncə şəhər 29 nömrəli tam orta məktəbdə almışdır. 2013-cü ildə Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin Gəncə şəhər Kəpəz rayon şöbəsiindən hərbi xidmətə çağırılmış, Müdafiə Nazirliyinin “N” sayılı hərbi hissəsində xidməti borcunu yerinə yetirmişdir.

27 sentyabr 2020-ci il tarixində Vətən müharibəsinin başlaması ilə əlaqədar Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin ölkədə qismən səfərbərlik elan edilməsi haqqında 28 sentyabr 2020-ci il tarixli Sərəncamına uyğun olaraq, yenidən hərbi xidmətə çağırılmış, Vətən müharibəsində iştirak etmişdir. “N” sayılı hərbi hissənin kəşfiyyatçısı kimi Tərtər rayonunun Suqovuşan kəndi, Xocavənd rayonunun Ağoqlan (Hadrut) qəsəbəsi və Laçın dahlizinin azadlığı uğrunda gedən döyüşlərdə yer almışdır.

4 noyabr 2020-ci ildə Tərtər rayonunun Suqovuşan kəndi istiqamətində gedən döyüşlərdə şəhidlik zirvəsinə ucalmış, 6 noyabr 2020-ci ildə Gəncə şəhərinin Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunmuşdur.

Məmmədov Araz Adil oğlu Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 15 dekabr 2020-ci il tarixli Sərəncamı ilə “Vətən uğrunda” (ölümündən sonra), Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 29 dekabr 2020-ci il tarixli Sərəncamı ilə “Suqovuşanın azad olunmasına görə” (ölümündən sonra), Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 24 iyun 2021-ci il tarixli Sərəncamı ilə “Cəsur döyüşçü” (ölümündən sonra) medalları ilə təltif edilib. Subay idi.

Bir şəhid tanıyıram,
Savaşı dastan oğul,
Adı Məmmədov Araz,
Özü qəhrəman oğul.

Sənin qəhrəmanlığın
Çox nümunə olacaq.
Hələ çox danışılıb,
Kitablar yazılacaq.

Birini mən yazıram,
Qarşımda şəkillərin.
Mövzusu olacaqsan
Hələ neçə illərin.

Çünki şəhid adını
Tarix unudan deyil.
Hər insanın taleyi
Sənintək dastan deyil.

Bilirəm ki, görürsən,
Duyursan bizi, qardaş.
Sizin qələbənidir,
Zəfərlə bitən savaş.

Əmirov Emil Zaman oğlu

Şəhid Əmirov Emil 09.12.2000-ci ildə Mingəçevir şəhərində anadan olub. Emil ailənin yeganə övladı olmuş, ailədə anası İmanova Xanımnaz və nənəsi İmanova Məleykə ilə birgə yaşamışdır.

Əmirov Emil 2 nömrəli uşaq bağçasına getmiş, uşaq vaxtlarından sakitliyi və nizam-intizamlı olmağı ilə fərqlənmişdir. 2007-ci ildə 7 nömrəli məktəbdə birinci sinfə başlamış, məktəbdə müəllimlərinin hörmətini və sevgisini qazanmışdır. 2-ci sinifdən anası ilə birgə Moskva şəhərinə köçmüş, orada təhsilini davam etdirmişdir. Uşaq vaxtlarından idmanla məşğul olan Emil, yad ölkədə yaşasa belə,

vətənə, bayrağa olan sevgisi, düşməyə olan nifrəti azalmamışdır. Emilin dayısı İmanov Müzəffər 1992-ci ildə 1-ci Qarabağ döyüşlərində iştirak etmiş və şəhid olmuşdur.

Emil Əmirov 16 yaşında vətənə döndü. Hər bir Azərbaycan gənci kimi vətənə, bayrağa xidmət etmək üçün 2018-ci ildə hərbi xidmətə yollandı. Hərbi hissədə bütün heyətin hörmətini qazanmış və bütün tapşırıqları yerinə yetirmişdir. Hərbi xidməti 2020-ci ilin aprel ayında bitirmiş və vətənə olan sevgisinə görə yenidən vətənə qulluq etmək üçün həmin ilin avqust ayında MAXE kimi “N” sayılı hərbi hissədə baş kəşfiyyatçı olaraq işləməyə başlamışdır. 27 sentyabr 2020-ci ildə İkinci Qarabağ müharibəsinin başlanması ilə döyüşə yollanmış, igidliyi və cəsurluğu ilə fərqlənmişdir. Döyüş zamanı yaralanmışdır. Emil xəstəxanada ilkin tibbi yardım almışdır. Komandiri ona döyüşə girməyə icazə verməsə də, Emil xəlvət evinə gedib evdəkilərə yaralı olmasını bildirməmiş, sağollaşıb yenidən döyüşə yollanmışdır. Döyüşə girməyə icazə verməsələr belə, israr edərək döyüşə girmişdir. Qəhrəmancasına döyüşən Emil, 15.10.2020-ci ildə şəhadətə ucalmışdır. 17.10.2020-ci ildə Mingəçevir şəhərində Şəhidlər Xiyabanında dəfn edilmişdir. Şəhadətindən sonra “Vətən uğrunda” medalı və “Suqovuşanın azad olmasına görə” medalları ilə təltif olunmuşdur.

Atan səni atıb getdi
Hələ uşaq yaşlarında.
Böyüdün nənə gözündə,
Ananın baxışlarında.

Adın Emil Əmirovdu,
Özünsə vətən, şəhidim.
Şəhid olan dayısının
Yolunu gedən şəhidim.

Çox igidlər şəhidliyi,
Arzu, xəyal edibdilər.
İndi sənə neçə orden,
Neçə medal veribdilər.

Bunlar sənənin igidliyin,
Qəhrəmanlığındı, şəhid.
Tanrının da kitabında,
Sevdiyi insandı şəhid

“7 MƏKTUB, 1 HƏQİQƏT”

Zəminə MƏMMƏDOVA

262 sayılı məktəbin 8 a sinif şagirdi

“Ulduz” 59 illik tarixində saysız-hesabsız ilklərə imza atıb. Bir çox istedadların ulduzu elə “Ulduz”da parlayıb. Bu ilklərdən biri də 13 yaşlı Zəminə Məmmədovanın debütüdür. Yolu açıq, ulduzu parlaq olsun.

Bakının noyabr küləyi qədim, daş bina-nın pəncərə çərçivələrini elə sarsıdırdı ki, sanki içəri girmək üçün icazə istəyən inadkar və qəzəbli bir qonaq idi. Fəridə yatağında dikəldi. Soyuq otaqda onun nəfəsi kiçik buxar dumanı yaradırdı. Saat tam 07:00 idi. İllərdir, bir saniyə belə, gecikməyən daxili saati onu yenə yanıltmadı. Həyatı bu görünməz relslərin üzərində hərəkət edirdi: hər şey proqnozlaşdırılan, hər şey rəngsiz, hər şey təhlükəsiz idi.

Fəridə yataqdan qalxıb ayaqlarını soyuq döşəməyə qoydu. Bu soyuqluq ona sağ olduğunu xatırladırdı. Güzgünün qarşısına keçdi. Tünd-qəhvəyi saçlarını darayarkən güzgüdəki əksinə baxdı. Gözlərindəki yorğunluq nizamın gətirdiyi bir yük idi. Fəridə üçün nizam sadəcə vərdiş deyildi, o həm də bir qalxan idi. Atasını itirdiyi o qaranlıq gündən bəri, kaosdan qaçmaq üçün özünə bu görünməz qəfəsi qurmuşdu. Mətbəxə keçdi. Çaydanın fısıltısı otaqdakı sükutu pozan yeganə səs idi. Hər şey yerli-yerində idi: fincan sağda, şəkər qabı solda. Fəridə pəncərədən aşağı, boz Bakı küçələrinə baxdı. İnsanlar qarışqa kimi tələsir, hər kəs öz kiçik dünyasında sağ qalmağa çalışırdı. Çayını bitirdi, fincanı yudu və qurulayıb həmişə-

ki yerinə qoydu. Bu hərəkətlər ona nəzarət hissi verirdi. Dünyada hər şey dağıla bilərdi, amma onun mətbəxində hər şey qaydasında olmalı idi.

Paltar dolabını açdı. Hamısı eyni tonlarda – boz, qara və tünd-göy rəngli geyimlər. Əlvən heç nə yox idi, çünki əlvanlıq diqqət çəkərdi, diqqət çəkmək isə risk idi. Paltosunu geyindi, çantasının zəncirini düzəltdi. Qapını kilidləyib pilləkənlərə tərəf dönəndə dayandı. Ürəyi qəfil sancı ilə döyündü. Boz kafellərin üzərində, tam qapısının astanasında qar kimi ağ bir zərf uzanmışdı. Üzərində nə göndərənin adı vardı, nə də bir möhür. Sadəcə, Fəridənin öz xəttinə bənzəyən, amma ondan daha qətiyyətli yazıda birçə söz yazılmışdı: “OXU”.

Fəridə zərfi götürdü. Kağızın təması qəribə idi, sanki barmaqlarını yandırırırdı. Blokun qaranlıq küncələrinə baxdı. Kimisə görə-cəyinə ümid elədi, amma yalnız boşluq və kiflənmiş divarlar vardı. Ehtiyatla zərfi açdı. İçindəki kağızda cəmi iki cümlə vardı:

“Salam, Fəridə. Bu gün həmişə mindiyin 18 nömrəli avtobusa minmə. Əgər nizamını pozmasan, bir daha həyatın olmayacaq”.

Bir anlıq güldü. “Bu nə axmaqlıqdır?” – deyə düşündü. Bəlkə, iş yoldaşlarının zara-

fatı idi? Amma iş yoldaşları onun belə şeyləri xoşlamadığını bilirdilər. Kağızı cibinə qoyub binadan çıxdı. Külək onun üzünə bir şillə kimi dəydi, amma o, dayanmadı. Dayanacağa tərəf yeridi.

Dayanacaqda insanlar toplaşmışdı. Soyuqdan büzüşən adamlar başlarını telefonla qatırdılar. Saat 07:45. Uzaqdan 18 nömrəli avtobusun tanış boz rəngi göründü. Avtobus gijiltı ilə saxladı, qapılar açıldı. İnsanlar bir-birini itələyərək içəri doluşdular. Fəridə ayağını pilləyə qoymaq istədi, amma cibindəki kağızın ağırlığını hiss etdi. Kağız parçası sanki bir qurğuşun kimi onu yerə yapışdırmışdı.

– Hey, qızım, minmirən? Qapını bağlayıram! – sürücü səbirsizliklə qışqırdı.

Fəridə sürücünün yorğun gözlərinə baxdı. Sonra içəridəki insanlara. Onların heç biri bilmirdi ki, bəlkə də, son səfərlərini edirlər. – Xeyr... mən... mən növbətini gözləyəcəm, – deyər pıçıldadı. Qapıları şaqqıltı ilə bağlanan avtobus yerindən tərpəndi.

Fəridə dayanacaqda tək qaldı. Özünü axmaq kimi hiss edirdi. Bir kağız parçasına görə iş gecikəcəkdi. Müdiri yenə ona irad tutacaqdı. Amma cəmi beş dəqiqə sonra şəhərin sükutu dəhşətli bir səslə parçalandı. Uzaqdan gələn o ağır metal səsi, ardınca gələn təkrər fəryadı...

Telefonuna bir-bir bildirişlər gəlməyə başladı. Sosial şəbəkələr qəza xəbəri ilə çalxalanırdı. 18 nömrəli avtobus körpüdən aşmışdı. Fəridənin dizləri büküldü, soyuq asfaltın üzərinə çökdü. O, sağ idi. Amma bu sağ qalmaq hissi ona hüsur vermədi. Çünki kimsə gələcəyi görmüşdü. Kimsə onu ölümdən xilas etmişdi, amma bunun qarşılığında ondan nə istəyəcəyini hələ bilmirdi. O, artıq öz həyatının sahibi deyildi. Oyunun pərdəsi indi açılırdı.

Avtobus qəzasından sonra keçən üç gün Fəridə üçün zamanın fiziki ağırlığa çevrildiyi, rənglərin bozaraq yox olduğu bir kabus filmi kimi idi. O, iş getməmişdi. Müdirinin ard-arda gələn zənglərinə, iş yoldaşlarının “Sən o avtobusda olmalı idin, necə xilas oldun?” tipli maraq və gizli həsəd dolu mesajlarına cavab verməmişdi. Evinin pəncərə pərdələrini bir saniyə belə açmırdı.

Sanki pərdəni bir az aralasa, məktubu yazan o əllərlə, gələcəyi görən o qaranlıq gözlərlə qarşı-qarşıya gələcəyindən qorxurdu. Otaqdakı sükut elə ağır idi ki, Fəridə öz nəfəsini belə, sanki kənardan eşidirdi.

Dördüncü günün sabahı idi, günəş hələ Bakının boz və rütubətli binalarının arxasından boylanmamışdı. Şəhərin üzərinə çökmüş o məşhur noyabr dumanı hər şeyi görünməz etmişdi. Fəridə dəhlizdə divara söykənib oturmuşdu. Gözləri qapının altındakı dar boşluğa dikilmişdi. Və o an gözlənilən səs eşidildi: kağızın kafelə sürtünərkən çıxardığı o quru, soyuq səs. Ağ zərf orada, qaranlıqda bir işıq nöqtəsi kimi peyda oldu.

Əlləri elə əsirdi ki, zərfi götürəndə sanki barmaqları buz kəsdi. Bu dəfə içindəki kağız daha ağır idi, qoxusu isə insana qərribə bir nostalji bəxş edirdi – sanki on illərlə açılmayan köhnə bir sandıqdan çıxmışdı.

“Həyatını mənə borclusan, Fəridə. Ölümdən qaçmaq asandır, amma həqiqətdən qaçmaq qeyri-mümkündür. İndi borcunu ödəmək, illərdir daxilində boğduğun o sualların cavabını tapmaq vaxtıdır. Şəhər qəbiristanına get. 14-cü cərgə, adsız məzar. Bir dəstə ağ qızılgül apar. Unutma, ölümlər bəzən dirilərdən daha dürüst və daha cəsur danışirlər”.

Fəridə bir müddət məktubla baxışdı. “Niyə mən?” – deyər pıçıldadı. Səsi dəhlizdə əks-səda verdi. Amma daxili bir səs ona deyirdi ki, artıq geri dönüş yoxdur. Ya bu sirrin ardınca gedəcəkdi, ya da ömrünün qalanını qorxu içində, kiminsə onun üçün çəkdiyi rellərin üzərində yaşayacaqdı.

Evin çıxışında güzgüdə özünə baxdı. Gözlərinin altındakı kölgələr dərinləşmişdi, amma baxışlarında ilk dəfə idi ki, o nizamlı, qorxaq qızdan əsər-əlamət yox idi. Bayıra çıxanda duman onu uddu. Yölüstü köhnə bir gül dükanının önündə dayandı. Satıcı qadın yuxulu gözlərlə ona baxdı. – “Yeddi ədəd ağ qızılgül,” – dedi Fəridə. Səsi özünə belə, yad gəldi. Satıcı gülləri bükərkən soruşdu: – “Toydur, yoxsa ziyarət?” Fəridə cavab vermədi. Sadəcə, pulu uzatdı və gülləri bağrına basıb uzaqlaşdı.

Qəbristanın paslı darvazaları cırıltı ilə açıldı. Bura sükutun, unudulmuş xatirələrin

və torpağa qarışmış peşmanlıqların məkanı idi. Ayağının altındakı qurumuş yarpaqların xışıltısı sükutu bıçaq kimi kəsirdi. 14-cü cərgəni tapmaq üçün xeyli yeriməli oldu. Nəhayət, sıranın tam sonunda, digər dəbdəbəli, üstü şəkillərlə bəzədilmiş mərmər məzar daşlarından uzaqda, kol-kosun, tikanların içində itmiş tənha bir daş parçası gördü.

Məzarın üstündə nə bir ad vardı, nə də bir sətir yazı. Daşın rəngi illərin yağışından qaralmış, bəzi yerləri isə ovulub tökülmüşdü. Fəridə yaxınlaşıb diz çökdü. Soyuq nəm torpaqdan dizlərinə keçdi. Gülləri daşın dibinə qoyarkən, gözü daşın ən aşağı küncündəki cızıqlara sataşdı. Sanki kimsə orada dırnaqları ilə, yaxud iti bir metal parçası ilə rəqəmlər və hərflər həkk etmişdi: 15 May. Fəridənin ürəyi elə sürətlə döyündü ki, sanki qabırğalarını qıracaqdı. Bu tarix onun hər il qeyd etdiyi, sevinclə qarşıladığı doğum günü idi. Amma yanındakı il hissəsi... Bu, 1985-ci il idi. Onun doğulmasından düz 20 il əvvəl. “Bu mənim günümdür,” – deyər pıçıldadı, barmaqları ilə rəqəmlərin üstündən keçdi. “Amma kimin ölümüdür? Kim mənim doğulmağımdan 20 il əvvəl məhz bu gündə bu dünyanı tərk edib və niyə mənim həyatım onunla bağlıdır?”

O an torpağın bir az qabarmış olduğunu hiss etdi. Sanki kimsə bu torpağı yaxınlarda, bəlkə də, cəmi bir neçə saat əvvəl tərpətmişdi. Fəridə qorxusunu, iyrənmə hissini bir kənara itələdi. Barmaqları ilə torpağı qazmağa başladı. Dırnaqlarının altına dolan nəm torpaq, ovuclarına dəyən daş-kəsək... Heç nəyə əhəmiyyət vermirdi. Bir az dərinlə barmaqları soyuq və bərk bir cismə toxundu. Torpağın içindən ağır, paslanmış, qədim bir açar dəsti çıxdı. Üç ədəd fərqli ölçüdə, üzəri mürəkkəb naxışlarla bəzədilmiş açar. Onların yanında isə kiçik, sellofana bükülmüş bir kağız parçası vardı. Kağızı açanda içindəki ünvanı gördü – bu, şəhərin köhnə, uçuq-sökük məhəllələrindən birində yerləşən, atasına məxsus köhnə bir binanın ünvanı idi. Altında isə bu cümlə yazılmışdı:

“Atanın heç vaxt tam bağlamadığı o qapı hələ də səni gözləyir. Bu açarlar təkcə qıflı-

ları yox, həm də yaddaşının qaranlıq künc-lərini açacaq. Get və gör, sənin nizamın hansı yalanın üzərində qurulub”.

Fəridə açarları ovcunda sıxdı. Pasın iyi burnuna dolsa da, bu metal parçaları ona illər əvvəl “itkin” elan edilən, rəsmi sənədlərdə, sadəcə, bir kölgəyə çevrilmiş atasını xatırlatdı. O, ayağa qalxanda duman bir anlıq çəkildi. Uzaqda, sərv ağaclarının kölgəsində bir qaraltının sürətlə uzaqlaşdığını gördü. “Hey!” – deyər qışqırdı, amma səsini özündən başqa heç kim eşitmədi. O, artıq qurban deyildi. O, artıq illərdir onu idarə edən o görünməz qüvvəyə qarşı ilk addımını atmışdı.

Qəbristandan qayıdan Fəridə üçün Bakının küçələri artıq əvvəlki kimi deyildi. Hər tində bir kölgə, hər dayanan qara şüşəli maşında onu izləyən bir cüt göz axtarırdı. Ovcu hələ də o paslı açarların ağır metal qoxusunu verirdi; sabunla dəfələrlə yusa da, o “keçmişin qoxusu” sanki dərisinə hopmuşdu. Evə çatanda açarları titrəyən əllərlə masanın üstünə qoydu. Onlar sadəcə metal parçaları deyil, atasının iyirmi il əvvəl yarımçıq qalmış həyatının qalıqları, bəlkə də, onun “dirilmə” ümidi idi.

Axşam saat 22:30. Bayırda noyabrın amansız küləyi Xəzərin duzlu suyunu şahə qaldırırdı. Fəridə pərdələri bərk-bərk çəkib qaranlıq otaqda oturmuşdu. Birdən telefonun titrəyişi masanın üstündə qərribə bir səs çıxardı. Naməlum nömrədən gələn mesaj ekranda parıldıadı:

“Saat 00:00. Köhnə “Lunasapark”. Qorxunla üzləşməsən, həqiqəti heç vaxt daşıya bilməzsən. Tək gəl. İzlənirsən. Nizamın səni qorumur, Fəridə. Nizam səni sadəcə kor edir”.

Fəridə telefonu yerə atdı. “Lunasapark...” deyər pıçıldadı. Gözlərini yumanda altı yaşındakı o dəhşətli günü xatırladı. İnsan dənizi, rəngli karusellərin gicgahını ağırdan musiqisi və atasının əlini buraxdığı o an. O gün parkda azarkən keçirdiyi o çarəsizlik hissi illər keçsə də, damarlarında gəzirdi. İndi isə həmin qorxunun mərkəzinə, özü də gecəyarısı qayıtmalı idi. Saat düz 00:00-da o, parkın paslanmış darvazaları qarşısında idi. Bir zamanlar uşaq gülüşləri

ilə dolub-daşan bu məkan indi sükutun və çürümənin məbədi idi. Darvazalar küləyin təsirindən acı bir fəryadla tərpənirdi. Fəridə əlindəki fənəri yandırdı. İşığın sönük şüası sındırılmış şüşə parçalarının, devrilmiş pambıq şəkəri köşklərinin və rəngi qopmuş karusel atlarının üzərində gəzişdi.

– Kim var burada? – deyə səsləndi. Səsi boş parkda əks-səda verib geri döndü. – Məni bura çağırırdın! İndi çıx qarşıma!

Heç bir cavab gəlmədi. Sadəcə, külək “Şeytan çarxı”nın paslanmış kabinələrini yellədir, metal metala sürülərək qulaqbatırıcı səs çıxarırdı. Fəridə addımlarını çarxa tərəf yönəltdi. Hər addımında ayağının altında sındırılmış oyuncaq parçaları və qurumuş budaqlar xışıldayırdı. Fənəri ən aşağıdakı kabinəyə tutanda qanı dondu.

Kabinədə bir qaraltı vardı. – Ata?.. – Fəridənin səsi boğuldu. – Ata, sən sən?

Yaxınlaşdıqca gördü ki, bu bir insan deyil. Köhnə, üzü çatlamış bir vitrin manekeni idi. Amma manekenin əynindəki o geyimi görəndə Fəridə diziüstə yerə çökdü. Bu, həmin o qırmızı palto idi. Altı yaşında parkda azdığı gün əynində olan, yaxasındakı kiçik çiçək naxışlı düymələri hələ də yerində qalan o kiçik palto. Palto elə təmiz idi ki, sanki kimsə onu iyirmi il boyunca hər gün ütüləyib saxlamışdı.

Manekenin cansız, plastik əllərinin arasında dördüncü zərf dururdu. Fəridə titrəyən barmaqları ilə zərfi götürdü. Tam o an manekenin başı bir az yana əyildi. Mexaniki bir səs – “kır” – sükutu pozdu. Fəridə dəhşət içində geriye sıçradı.

– Mənimlə oyun oynama! – deyə qışqırdı, göz yaşları üzündən süzülürdü.

– Sən kimsən? Niyə mənim uşaqlığımı əlində oyuncaq etmisən?

Konverti cırraraq açdı. İçindən bir kağız və kiçik bir mürəkkəbqabı çıxdı:

“Bura atanın heç vaxt bitirmədiyi sonuncu layihəsidir, Fəridə. Emalatxananın açarları artıq sənədir. Amma unutma, açarlar, sadəcə, qapıları açır, ruhundakı qıfilları yox. Ünvan: Binəqədi, Köhnə zavod yolu. Orada səni gözləyən biri var. Həmin adam həm sənənin xilaskarın, həm də ən böyük kabusun ola bilər”.

Fəridə məktubu oxuyub bitirəndə parkın

uzaq küncündə, qaranlıq sərv ağaclarının kölgəsində bir parıltı gördü. Bir siqaret işığı. Qırmızı, közərən bir nöqtə qaranlıqda hərəkətsiz qalmışdı. Biri orada dayanmışdı.

– Səni görürəm! – Fəridə qışqırdı və o tərəfə tərəf qaçdı. – Dayan! Kim olduğunu de!

Amma yaxınlaşanda orada heç kimin olmadığını gördü. Sadəcə, yerdə hələ də dumanı çıxan bir siqaret kötüyü vardı. Siqaretin üzərində qəribə bir nişan – iki bir-birinə keçmiş dairə şəklində vardı. Fəridə kötüyü götürüb ovcuna sıxdı. “O buradadır”, – deyə düşündü: “Həmişə bir addım arxamdadır”.

Parkın çıxışına tərəf qaçarkən artıq köhnə, nizamlı qız deyildi. Qaranlığı hiss edən, keçmişin qanlı əllərini çiynlərində duyan bir araşdırmaçı idi. Ürəyindəki yeganə istək isə Binəqədidəki o köhnə emalatxanaya çatmaq idi.

Binəqədinin sənaye zonasındakı o köhnə zavod yolu, Bakının mərkəzindən fərqli olaraq, sanki tərk edilmiş bir planet idi. Fəridə maşını yolun kənarında saxlayanda saat gecə saat üçü göstərirdi. Palçıqlı yollar, bir-birinə keçmiş paslı borular və uzaqdan gələn sahibsiz itlərin hürüşməsi ab-havanı daha da ağırlaşdırırdı. Əlindəki dördüncü zərfdə yazılan koordinatları izləyərək bina 44-ə yaxınlaşdı. Bura yarımçıq qalmış, pəncərələri daşla hörülmüş, beton bir div – dörd divar idi.

Qəbristandan tapdığı o paslı açarlar ov-cunda buz kimi soyuq idi. Birinci açar böyük dəmir qapının ağır kilidinə uyğun gəlirdi. “Kır... Səs boş binanın dəhlizlərində ildırım ki”mi çaxdı.

İçəri girəndə rütubət və yağ iyi Fəridənin nəfəsini kəsdi. Fənərin işığını divarlara tutdu: köhnə mühərrik hissələri, toz içində olan çertyojlar və qəribə sxemlər. Bura atasının “itkin” düşdüyü gecəyə qədər işlədiyi gizli emalatxana idi. Tozlu masanın üstünə yaxınlaşdı. Orada qalın, dəri üzlü bir dəftər dururdu. Fəridə dəftəri açdı və gördükləri qarşısında beyni dumanlandı. Dəftərdə hər şey – onun uşaqlıq şəklində, məktəb qiymətləri, hətta bu səhər nə geyindiği belə qeyd olunmuşdu.

– Yox, bu mümkün deyil, – deyə pıçıldadı.

dı. – Atam... məni ölü halda belə izləyib?

– O, heç vaxt ölməyib, Fəridə, – qaranlıq küncdən gələn boğuş və tanış bir səs sükutu bıçaq kimi kəsdi.

Fəridə yerindən sıçradı, fənəri səsin gəldiyi tərəfə çevirdi. Kölgələrin içindən bir qadın çıxdı. Üzündə illərin gətirdiyi dərin qırışlar vardı, saçları gümüşü rəngdə idi, amma baxışları... O baxışlar Fəridəyə elə tanış idi ki, sanki hər sabah güzgüdə gördüyü gözlər idi.

– Sən kimsən? – Fəridənin səsi titrədi. – Bura necə gəldin?

Qadın acı bir təbəssümlə yaxınlaşdı, işığın dairəsinə girdi: – Səncə, mən kiməm? Diqqətlə bax. Burnunun yanındakı o kiçik xala, sol gözünün altındakı o yara izinə... Mən sənə bitməmiş hekayənəm, Fəridə.

Fəridə bir addım geri çəkildi, fənəri əlindən düşmək üzrə idi: – Bu... bu hansısa iyrənc bir zarafatdır. Sən mənə bənzəyirsən. Çox bənzəyirsən. Amma bu mümkün deyil!

– Mümkün olan tək şey budur ki, sən hələ də qorxursan, – qadın kəskin bir səslə dedi. – Atamızı axtarmaqdan vaz keç dediyimdə zarafat etmirdim. O qapını açsan, gördüyün həqiqət səni azad etməyəcək, Fəridə. Səni məhv edəcək. Eynən məni məhv etdiyi kimi.

– Sən mənim gələcəyimsən? – Fəridə bağırırdı. – Mənə bunu izah et! Əgər sən mən-sənsə, niyə mənə kömək etmirsən? Niyə məni bu labirintə salmışsan?

– Çünki mən sənə keçdiyin yollarda bürədim, – qadın yaxınlaşdı, əlini Fəridənin üzünə uzatdı, amma toxunmadı. – Mən nizamı qorumağa çalışdım, amma atamın sirri nizam tanımır. O, 15 Mayda ölmədi. O, 15 Mayda öldürüldü və həm də yenidən doğuldu. Bax bura!

Qadın masanın altındakı gizli bir siyirməni açdı və oradan beşinci zərfi çıxarıb Fəridəyə uzatdı.

– Bunu götür, – dedi qadın. – Cəfər Səlimov xəstəxanadadır. Onu tapmalısan. Amma bil ki, ona verəcəyin hər qəpik pul, sənə atanın qanı bahasına başa gələcək.

– Cəfər? O qatil? – Fəridə nifrətlə soruşdu. – Mən ona niyə kömək etməliyəm?

– Çünki sənə qatil kimi göstərilən adam,

bəlkə də, bu dünyada səni, həqiqətən, sevən yeganə adamdır, – qadın geri çəkilib yenidən qaranlığa qərq olmağa başladı. – Get, Fəridə. Və unutma, güzgüyə hər baxanda məni yox, öz daxilindəki yalanı görə bilərsən.

– Gözlə! Getmə! – Fəridə qaranlığa tərəf qaçdı, amma küncə çatanda orada heç kimin olmadığını gördü. Sadəcə, divarda asılmış köhnə, çatlamış bir güzgü vardı. Güzgüdə öz əksinə baxdı. Gözləri yaşlı, üst-başı toz içində... Amma güzgüdəki əksinin arxasında bir anlıq atasının kölgəsini gördüyünü zənn etdi.

Masada qalan beşinci zərfi və bir bağlama köhnə, amma keçərli olan əsginasları götürdü. Cibindəki siqaret kötüyünü xatırladı. Emalatxanada da eyni siqaret qoxusu vardı.

– Hər şey bir yalandır, – deyər pıçıldadı. – Amma mən bu yalanın sonuna qədər gedəcəm.

Binadan çıxanda günəş Binəqədinin çirkli üföqlərindən boylanırdı. İndi hədəf şəhər xəstəxanası idi. Atasının “qatili” ilə üzləşmək vaxtı gəlmişdi.

Xəstəxananın ağ və soyuq dəhlizləri Fəridənin üzərinə gəlirdi. Tibbi spirt qoxusu uşaqlıq xatirələrindəki o acı dərman dadını, atasının itkin düşdüyü gün xəstəxana dəhlizlərində keçirdiyi o çarəsiz saatları xatırladı. Binəqədidəki emalatxanadan çıxdıqdan sonra gözüne yuxu gəlməmişdi. Əlindəki pulla dolu çantanı elə bərk sıxmışdı ki, barmaqlarının ucları ağarmışdı.

Reanimasiya şöbəsinin şüşə qapısı önündə dayandı. İçəridə, süni tənəffüs aparatının ritmik və ruhsuz səsi eşidildi: “Bip... Bip... Bip...” Bu səs sanki ölümün geri sayımı idi.

– Bağışlayın, – Fəridə qeydiyyatdakı tibb bacısına yaxınlaşdı. Səsi titrəyirdi, amma daxilindəki qəzəb onu ayaqda tuturdu. – Cəfər Səlimov. Onu görməliyəm. Onun əməliyyat xərclərini ödəmək üçün gəlmişəm.

Tibb bacısı eynəyinin üstündən ona heyətlə, bir az da şübhə ilə baxdı:

– Siz kimisiniz? Bu adamın illərdir qapısını açan olmayıb. Polis qeydlərində kimsəsiz kimi keçir. Bu qədər pulu haradan tapdınız? Bu məbləğ kiçik deyil.

Fəridə çantanı piştaxtanın üstünə qoydu, gözlərini qadının gözlərinə zillədi:

– Mənim kim olduğumun bir önəmi var? Bu pul qanunidir və bu adam yaşamalıdır. Ən azından, mənə cavab vermədən ölə bilməz. İndi mənə deyin, o, hansı palatadadır?

Tibb bacısı çiyinlərini çəkib kompüterdə nəşə yoxladı:

– 4-cü palata. Amma daxil olmaq olmaz, vəziyyəti kritikdir. Sadəcə, şüşə arxasından baxa bilərsiniz.

Fəridə 4-cü palatanın önünə gəldi. İçəridə, ağ mələflərin arasında büzüşmüş, borulara qoşulmuş o qoca adamı görəndə içindəki nifrət divarı sarsıldı. Bu, onun uşaqlıq kabusu – atasını əlindən alan “qatil” idi? Bu çəlimsiz, can üstündə olan qoca?

O, qadağalara məhəl qoymadan palataya girdi. Otaqdakı dərman qoxusu boğucu idi. Cəfər Səlimovun solğun üzü sanki bir mum fiquru idi. Fəridə yatağın yanındakı kətilə əyləşdi.

– Məni eşidirsən? – Fəridə pıçıldadı.

Səsi nifrət və maraq qarışığı idi.

– Mən Fəridəyəm. İyirmi il əvvəl həyatını cəhənnəmə çevirdiyin o qız. Gözlərini aç, Cəfər! Mənə bax!

Qocanın kirpikləri titrədi. Çətinliklə gözlərini açdı. Dumanlı baxışları tavanda dolaşdı, sonra yavaşca Fəridənin simasında dayandı. O an qocanın gözlərində bir qorxu yox, qərribə bir rahatlıq yarandı.

– Gəldin... – qocanın səsi xırıltılı idi, sanki boğazında qum dənəcikləri vardı.

– Zərflər... səni bura gətirdi, eləmi?

– Niyə etdin bunu? – Fəridə bağırırdı, göz yaşları artıq cilovlana bilmirdi.

– Niyə atamı öldürdün? Niyə məni bu 7 məktubluq oyuna məhkum etdin? O emalatxanadakı qadın kim idi? O mənə bən-zəyən kölgə kimdir?

Cəfər titrəyən əlini qaldırıb Fəridəyə tərəf uzatmaq istədi, amma gücü çatmadı:

– Mən... mən heç kimi öldürmədim, bala. Atan... o səni qorumaq üçün məndən xahiş etdi. O gecə... silah mənim əlimdə idi, bəli. Amma tətik çəkilmədi. Atan ölməli idi ki, sən və anan yaşayasınız. O, bir oyun qurdu. Mən, sadəcə, o oyunda “günah keçisi” rolunu oynadım.

– Yalan danışırısan! – Fəridə ayağa qalx-

dı. – Atam mənə bunu etməzdi! İyirmi il məni yetim qoymazdı!

– O sənin yanındadır, Fəridə... – Cəfər öskürdü, monitorun siqnalları sürətləndi. – Hər zaman yanında idi. O məktubları yazan, səni avtobusdan xilas edən... O, səni hazırlayır. Şəhərin qaranlıq tərəfi hələ də səni axtarır. İndi... sonuncu məktubu aç. O, səni bağ evinə çağırır. Orada hər şey bitəcək. Ya da hər şey başlayacaq...

– Mənə hər şeyi de! Kim bizi axtarır? – Fəridə qocanın çiyinlərindən tutub silkələdi.

Amma Cəfər artıq eşitmirdi. Gözləri tavandakı bir nöqtəyə zilləndi və monitorun o qorxulu, uzun səsi eşidildi: “Piiiiiiii...”

Tibb personalı palataya doluşanda Fəridəni kənara itələdilər. O, dəhlizə çıxdı, əlləri qan deyil, amma qərribə bir keçmişin tozu ilə örtülmüşdü. Cibindəki 6-cı mesajı çıxartdı. Telefonun ekranı qaranlıqda parıldıdı:

“O sənə həqiqəti dedi. İndi hər şeyi bitirmək üçün cəsarətin varmı? Bağ evinə gəl. İyirmi illik nizamın son saniyələri başlayır”.

Fəridə xəstəxanadan qaçaraq çıxdı. Yağış artıq leysana çevrilmişdi. Maşınına əyləşdi və sürətlə uşaqlığının keçdiyi o köhnə bağ evinə tərəf sürdü. İçində həm dəhşətli bir qorxu, həm də illərdir tapmadığı gizli bir ümid vardı.

Bağ evinə gedən yol, sanki Fəridənin bütün həyatının bir xülasəsi idi: qaranlıq, dumanlı və hər döngəsi naməlumluqlarla dolu. Maşının fənərləri yolun kənarındakı çılpaq ağacları elə aydınladırdı ki, sanki onlar keçmişdən gələn və ona yol göstərən ruhlar idi. Yağış artıq kəsilməmişdi, amma yerin nəmi və dənizin duzlu iyi Bakının bu kənar qəsəbəsində daha kəskin hiss olunurdu.

Darvazanın önündə dayananda Fəridənin əlləri sükandan ayrılmaq istəmirdi. Bu qapıdan içəri girmək, uşaqlığının ən böyük yarasını qanatmaq demək idi. Paslı metalın çıxardığı o acı səs gecənin sükutunu bıçaq kimi kəsdi. Addım-addım bağçaya girdi. Ayağının altında xışıldayan yarpaqlar ona “Geri dön!” deyirdi, amma ürəyi artıq başqa bir ritmlə döyünürdü.

Evin içinə girdi. Hər yer toz içində idi, mebellərin üstünə çəkilmiş ağ örtüklər qaranlıqda hərəkətsiz qalmış kabuslara bənzə-

yirdi. Birdən gözü mətbəx stoluna sataşdı. Orada, tozun və kimsəsizliyin ortasında tək bir şam yanırdı. Şamın titrəyən işığı divarlarda Fəridənin uşaqlıq kölgələrini – atasının çiyində gəzdirdiyi, birlikdə dondurma yediyi o xoşbəxt anları canlandırırdı.

Şamın yanında yeddinci, yəni sonuncu məktub dururdu. Zərf artıq ağ deyil, bir az saralmışdı. Fəridənin barmaqları kağıza toxunanda bədənindən bir titrəmə keçdi. Zərfi açanda içindən atasına aid olan o köhnə mühəndis qələmi və bir kağız düşdü.

Fəridə, mənim cəsur qızım... Sən yeddi ağır imtahanı keçdin. Sən nizamın saxta hüzzurunu deyil, həqiqətin ağırlı azadlığını seçdin. Sən qorxularının gözlərinə baxdın və “qatil” dediyin adamın ruhundakı təmizliyi gördün. İndi sən artıq o köməksiz, hər addımını nizamla atan balaca qız deyilsən. İndi sən mənim qızımsan. İndi arxana dön, Fəridə. Mən heç vaxt səni tərk etməmişdim. Mən həmişə sənin kölgəndə idim, hər nəfərsində idim.

Fəridə, məktubu oxuyub bitirəndə hıçqırığı boğazında duyuləndi. Göz yaşları kağızın üzərinə düşərək mürəkkəbi bulandırırtdı. – Bu mümkün deyil... – deyə pıçıldadı. – Sən ölmüsən... mən sənin üçün iyirmi il ağlamışam!

Yavaşca, hərəkət etsə bu xəyalın dağılacığından qorxmuş kimi arxasına döndü. Pilləkənlərin başında, kölgələrin tam mərkəzində bir adam dayanmışdı. Saçı-saqqalı tamamilə ağarmış, üzündə iyirmi ilin yorğunluğu və peşmanlığı dərin xəndəklər açmışdı. Amma gözləri... O gözlər hələ də Binəqədidəki o köhnə şəkildəki kimi, Fəridəyə heyranlıqla baxan mühəndis atasının gözləri idi.

– Ata?! – Fəridənin səsi fəryadabənzər bir pıçılıtlı ilə çıxdı.

– Mən gəldim, Fəridə. Mən həmişə burada idim, – atası pilləkənləri yavaş-yavaş düşməyə başladı. Səsi iyirmi ilin sükutunu daşıyırdı.

Fəridə yerində donmuşdu. İyirmi ilin nifrəti, sualları və daxili boşluğu bir anda vulkan kimi partladı. – Yaxınlaşma! – deyə bağırırdı. – Niyə etdin bunu? İyirmi il! İyirmi il mən hər gecə sənin necə öldürüldüyünü xəyal etdim! Anam sənin adını pıçıldayaraq

öldü! Sən necə belə zalım ola bildin? Niyə məni bu 7 məktubluq cəhənnəmə saldın?

Atası dayandı. Göz yaşları saqqalına süzəldü.

– Çünki səni yaşatmalı idim, Fəridə. O gecə mən ölməsəydim, səni məhv edəcəkdilər. Mənim tapdığım o layihə, o sirr... Sənin həyatından daha qiymətli deyildi. Cəfər məni gizlətdi. Mən səni hər gün izlədim. Məktəbə gedəndə, ilk dəfə işə düzələndə, o nizamlı həyatına qapılanda... Mən həmişə arxandakı o naməlum kölgə idim. Amma avtobus qəzası... Onlar səni tapmışdılar. Mən məcbur idim. Səni sınağa çəkdim ki, artıq özünü qoruya biləsən. Çünki mənim vaxtım bitir, Fəridə.

Fəridənin dizləri büküldü. O, hıçqıraraq yerə çökdü. Atası yaxınlaşdı və diz çökərək onu bağrına basdı. Həminəki tanış qoxu – tütün, mühərrik yağı və ata istiliyi... Bu qoxu Fəridənin ruhundakı bütün yaraları eyni anda bağladı.

– Bağışla məni, ata... Səndən nifrət etməyə çalışdım, amma bacarmadım, – Fəridə onun köynəyindən elə bərk yapışmışdı ki, sanki buraxsa, yenə iyirmi illik qaranlığa düşəcəkdı.

– Artıq qorxma, qızım, – atası onun saçlarını sıgalladı. – Nizam bitdi. İndi həqiqət zamanıdır. Biz birlikdəyik və bu dəfə heç bir məktub, heç bir sirr bizi ayıra bilməyəcək.

Fəridə başını atasının çiyindənə qaldırdı. Pəncərənin arxasından Bakının üföqü artıq ağarmağa başlayırdı. Gecənin qaranlığı çəkilir, günəşin ilk şüaları tozlu mebellərin arasından süzülürdü. O, ayağa durdu və pəncərəni geniş açdı. Səhər küləyi otağa doldu, şamı söndürdü. Amma artıq şam işığına ehtiyac yox idi. Fəridənin daxilindəki qaranlıq bitmişdi. O, atasının əlindən tutdu və iyirmi il əvvəl yarımçıq qalmış o uşaqlıq gülüşü ilə günəşə tərəf baxdı.

Həyat artıq qorxulu bir oyun deyil, birlikdə yazılacaq yeni və təmiz bir kitab idi.

Fəridə

ABDULLAYEVA

1+1+1

DANIŞMADAN DUYULMAQ

Bu dünyada hamı danışır,
Bu dünyada hər şey danışır.
Axı Zəlimxan Yaqub deyir:
“Duymağı bacarsan, daş da gözəldir”.

Susqunluq deyilən bir şey yoxdur,
Qulaq verməmək var.
Biz sadəcə, qulaq vermirik.

Kimi sözləriylə danışır,
Kimi gözləriylə.
Kimi əlləriylə danışır,
Kimi gəlişi, kimi gedişi ilə.
Kimi varlığı ilə,
Kimi yoxluğu ilə...

Mən də qulaq verdim –
Eşitdiyim isə yoxluğunun səsi idi.

Yazmağı seçdim,
Yəni, əlimlə danışmağı.
Varlığı yazdım –
Varağa yazdım.

Kimi dinlədi, duymadı,
Kimi baxdı, görmədi.
Kimi gülümsəyib keçdi,
Kimi, sadəcə, yandan keçdi.

Bəlkə də,
Problem məndə idi –
Əlim danışdı,
Amma qələm...
Qulaq vermirdi,
Bəlkə də...

İlkin ƏHMƏDOĞLU

1+1+1

BÜKSÜNLƏR GÖZÜNÜN AĞINA

Gözünün yaşıyla yusunlar məni,
Büksünlər gözünün ağına, gülüm.
Torpağa gərək yox, qoysunlar məni
Kimsəsiz, yetimlər bağına, gülüm.

Bir gecə tərk edib qara zindanı,
Öpdükçə öpərdim qara telindən.
Qovaraq içimdən məsum vicdanı,
Mən günah edərdim bilib-bilmədən.

Qollarım yerinə kəmər dolanan,
O incə belinin qadasın alım.
Görəndə könlümü məlala salan,
O siyah telinin qadasın alım.

Əminə **HƏBİB**

1+1+1

Yeganə varlıqsan ki,
Hirsində bir istək var.
Zəhmli simanın da,
Altında bir sevmək var.

Çox vaxt sığal yerinə,
Əllərin göydə oynar.
Ayağıma daş dəysə,
Ürəyin başı yanar.

Axı anadır adın,
Sən xüsusi isimsən.
Ümumi isim kimi
Səni yazı bilmərəm...

NƏNƏMİN QƏBRİ

Mətanət Ulu **ŞİRVANLI**

Həzin meh dövrə vurub qəbristanlıq qapısından ötərək kiçik dəstənin üzünə çiləndi. Ölümün ağırlığını gözlərində daşıyan adamlar qəbirlərin arasından ötüb, təzə salınmış qəbrin yanında dayandılar. Qəbristanlığın səssiz sakinləri gələn qonaqları sükunətlə qarşıladı. Mərhum qadının Tanrı dərğahına yola salınmasından, torpağa tapşırılmasından sonra ilk dəfə idi ki, doğmaları onun ziyarətinə gəlmişdilər.

Əllərində yasəmən dəstələri tutan ziyarətçilər çiçəkləri qəbrin üstünə qoydular. Məzarın baş hissəsində dayanan cavan qadın əlindəki yasəmən dəstəsini bərk-bərk sinəsinə sıxdı. Görünürdü ki, çiçəkləri bibisinin qəbri üstünə qoymaq fikri yoxdur. Sol əlində isə şüşə cürdəkdə su tutmuşdu.

Sakit ağlaşmadan sonra qəbri ziyarət edənlər köhnə ölənlərini yad etmək üçün astaca təzə qəbrin yanından uzaqlaşdılar. Əlində yasəmən dəstəsi tutmuş cavan qadın üzünü köhnə qəbirlərə tərəf çevirib asta-astax gəndalaş kollarının arasıyla addımladı.

Kənd qəbristanlığında iri gövdəli, cırmeyvə ağacları köhnə qəbirlərin üzərinə çətir kimi kölgə salırdı. Qadın hündür otları özündən kənarlaşdırır, təzə cığır açır, mən də onun açdığı cığırda addımlayırdım. Qadın keçmiş xatirələrini çözləyib, nənəli günlərini xatırladı:

– Məni Fatma nənəm böyüdüb, – deyə

sözə başladı: İkimiz yaşayırdıq bu kənddə. Anam-atam yanımızda yox idi. Çox gözəl günlər idi. Can, ay nənə! – deyib köks ötürdü. Bir neçə dəqiqədən sonra təzə açılan cığırda arxamızca gələn Fatma nənənin arxamızca gələn digər nəvələri göründülər.

Bir neçə addımdan sonra qarşımıza qocaman alma ağacı çıxdı. Alma ağacının budaqları əyilib kölgəsində olan bir məzarı qucaqlamışdı. Başdaşını əvəz edən mamırlaşmış, çopur, kiçik daş illərin xatirələrini yaşadırdı özündə. Qadın böyük alma ağacının altında ki köhnə qəbrin qarşısında dayandı.

– Can nənə! – deyən Rəhimə, başdaşını öpdü. Duruxdu. Başdaşından otları kənarlaşdırıb baxdı. Sonra ətrafda olan qəbirlərə nəzər yetirdi.

– Nə oldu? – soruşdum.

– Deyəsən, bu, nənənin qəbri deyil.

– Başdaşındakı adına bax.

– Baxdım, yazılar silinib.

Ətradakı qəbirlərin başdaşlarına baxa-baxa Fatma nənənin qəbrini axtarmağa başladıq. Cığırdakı nəvələr bizə çatıb soruşdular.

– Nə axtarırsız?

– Nənənizin qəbrini axtarıyıq.

Rəhimə qarşısındakı qəbrə baxıb soruşdu:

– Görəsən, bu deyil ki?

Nəvələr Rəhiməyə baxıb:

– Sən qəbrin yerini bilmirsən ki? – soruşdular. Rəhimənin yerinə mən dilləndim:

– Deyir, çoxdan gəlmirəm, yadımdan çıxıb. Deyəsən, siz də bilmirsiniz.

Nəvələrdən səs çıxmadı. Rəhimə pərt olmuşdu:

– Alma ağacının altında olmalı idi.

– Rəhimə, burada da alma ağacı var. Bəlkə, bu qəbirdi? Sağdakı alma ağacının altındakı köhnə məzarı göstərdim. Rəhimə qəbrə yaxınlaşıb başdaşına baxdı: “Bunun da daşında yazı silinib”.

– Yazılar niyə silinir axı?

– Otuz ildən çox ötüb ölümündən. Yağış, qar silib yazını, – dedi.

Bir neçə qəbrin arasında sağa-sola qaçmağa başladıq.

– Bu deyil, yox, bu da deyil, bu da! Mən-cə, bu olmalıdır, – deyib əyri alma ağacın altındakı qəbrə baxdı: Yox, bu da deyil. Rəhimə yazıq-yazıq əlindəki çiçəklərə baxdı. – Bu gülləri neynim bəs mən?

Məni gülmək tutdu.

Rəhimənin bibisi qızı olan Mənzər:

– Ay Rəhimə, nənəmizin qəbri bu səmtdə deyil? – deyərək əlini qəbristanlığın başqa səmtinə uzatdı. – Sən niyə buradan axtarırsan axı?! Nəvələr höcətləşməyə başladılar.

– Burada olmalıdır, bu qəbirlərin biridir, mən-cə.

– Burada deyil!

– Bu tərəfdə olmalıdır, – deyirəm.

– Yox, yox bura deyil!

Elə bu anda ağacın başında qarğa qarıldadı. Gülə-gülə əlimi quşa sarı uzatdım: Quş bizə gülür, bəlkə də, – deyib, güldüm.

Gülməyimi görən Rəhimə yazıq görkəm aldı:

– Bu da bayaqdan gülür. İndi gedib hər yerdə danışacaq, ya da yazacaq. Yazıb verəcək qəzetə-zada. Bizi biabır edəcək.

– Ola bilər, bəlkə də, yazdım.

Qohum deyil e. Başa bələdi! Yenə əlindəki çiçəklərə baxdı.

– İndi çiçəklərlə suyu neyniyim, geri qaytarım?!

– Yox, niyə geri qaytarırsan ki?! Hansı qəbirləri nənənin qəbrinə oxşadırsansa, çiçəklərdən böl, yarı-yarı qoy məzarların üstünə. Suyu da çilə üstlərinə, – deyib yenidən gülməyə başladım.

Rəhimə əlacsız qalıb əlindəki çiçəkləri bölərək bir neçə qəbrin üstünə qoydu.

Nəvələrin xıslın gülüşləri altında təzə salınmış cığırda geri döndük. Cığırı yarı etməmişdik ki, nənənin böyük nəvəsi Mərcan cığırda göründü. Fatma nənənin digər nəvələri ümidlə Mərcana baxdılar.

– Hardan gəlibsiz? – Mərcan soruşdu.

– Fatma nənənin qəbrini axtarıyıq.

– Orada niyə?

– Burada olmalı idi, – dedi Rəhimə. Amma tapmadıq, yoxdur.

– Necə yəni tapmadıq. Qəbir qəbirstanlıqdan ayaq alıb getməyib ki?! – deyə kinayə ilə dilləndi.

– Gülməyimi boğub, astaca soruşdum:

– Sən də tanıımırsan nənənin qəbrini? Mərcan yerli dialektlə cavab verdi:

– Vıy..y...az, ne..e..şə tanımerəm. Gör gəlib harya çıxmuz. Gəlin dalımca, gəlin! – deyib dayandığı istiqamətdən sol tərəfə buruldu: – Sən Allah, bunlara bax bir, nənənin qəbrini axtarırlar. Vaxsey! Az, ayıb döyül bəyəm! Gəlin, gəlin... – deyində-deyində ot basmış köhnə bir qəbrin yanında dayandı. Əlini torpağı tamamilən çökmüş qəbrə uzatdı:

– Budey, Fatma nənənin qəbri! Sən Allah, utanmersüz e, qəbir axtarursuz? Nənənin qəbrini görən nəvələr sevincək qəbrə tərəf addımladılar.

Ürəyimdə danışdım: “tapıldı...tapıldı... Vaqifin kartıqçası tapıldı...” Sevinclə qəbrə sarı irəlilədim. Necə sevinməyim axı... Fatma nənə mənim də qohumumdur axı. Rəhiməyə baxaraq soruşdum:

– Rəhimə, neynəyə, bəlkə, qayıdıb gülləri o qəbirlərin üstündən götürək, gətirib nənənin qəbri üstə qoyaq?

Rəhimə kinayə ilə:

– Yox, ay qız, sonra da deyib-gülərsən ki, gülləri geri qaytardı.

Beş-altı nəvəsi Fatma nənənin qəbrinin başdaşını öpərək qəbri dövrəyə aldılar. Rəhimə isə qəbrin yanında çömbəlib torpağın üstünə oturdu.

– Can, ay nənə! – deyib hündür səslə ağlamağa başladı. Ardınca da bayatılayıb nənənin keçmiş gözəl günlərini dilə gətirdi. Rəhimənin gözlərindən gildir-gildir yaşlar qəbrin üstünə tökülürdü.

– Başına dönüm, ay nənə, qadov alım, ay nənə. O qədər zəhmət çəkmişən ki, mənə böyüdənə qədər. Can, ay nənə!

Ağlaşmanın bu məqamında nəvələrdən biri hündür gəndalaş kollarını başdaşından kənara çəkdi. Əyilib nənənin ad-soyadını oxudu. Nənənin adını oxuyan nəvənin üzü qəribə şəkil aldı. Başını qaldırıb çaşqınlıqla ətrafdakılara baxdı.

– Noldu? – başını silkələyərək astaca soruşdum.

– Başdaşında başqa ad yazılıb.

– Nə yazılıb?

Nəvə əyilib yenidən nənəsinin başdaşındakı ad-soyadı oxudu.

– Filənkəsov Afət Filənkəs qızı!

– Ə, düz oxu, – başdaşına sarı əyilib deyindim: – Eynəyim də yanımda yoxdur ki, oxuyum.

– Budey, vallah, bura belə yazılıb. Nəvə əlini başdaşına qoyub hərflədi:– A...F...Ə... bu da T. AFƏT!

Özümü saxlaya bilmədim. Bir dəli gül-məklə kükrədim:

– Az, Rəhimə, qalx ayağa! Bu Afətdi e, Fatma nənən deyil!

Rəhimə gözündəki donmuş yaşlarla altdan-yuxarı mat-mat baxdı. Sonra soruşdu:

– Afət kimdi?

– Qəşş edərək:

– Mən nə bilim kimdi, bu qəbrin sakinisi! – dedi.

Fatma nənənin nəvələri pərt olmuşdu.

Məndən başqa gülən yox idi. Bizi nənənin qəbrinə aparən Mərcan isə mənə tərs-tərs baxdı. Onun tənəli baxışını görüb gülməyimi uddum.

– Neyniyək? Yenidən axtaraq nənənin qəbrini? – soruşdum.

Nəvələr cavab vermədilər. Susaraq asta addımlarla qəbristanlığın çıxışına sarı addımladılar. Ağacın üstündəki qarıldayan qarğaya baxaraq gülə-gülə özümü Fatma nənənin geri dönən nəvələrinə çatdırdım.

Dəstədən ayrılıb tələsik addımlarla yas evinə sarı getdim. Darvaza qapısından içəri gülərək girdim. Qarşıma ilk Fatma nənənin nəvəsi Seyidağa çıxdı.

Qəbristanlıqdan yas evinə gülə-gülə qayıtmağım Seyidağanı təəccübləndirdi. Onun qəribə baxışları altında soruşdum.

– Necəsən, Seyidağa, nə var, nə yox?

– Sağ ol, xalaqızı. Xeyir ola, kefin yuxarıdır, deyəsən?

– Üzrlü bil, ananın yasında gülürəm. Amma xeyirlə-şər yoldaşdı, – deyib kefi mi qaldıran mövzuya keçdim.

– Ay Seyidağa, sən atanın goru, düzü-nü de, Fatma nənənin qəbrinin yerini bilir-sən?

– Bilirəm, niyə bilmirəm ki?!

– Getsən, tapa bilərsən qəbri?

– Niyə tapmıram ki?! Qəbrini özüm qazmışam, özüm də qəbrə qoymuşam. Niyə soruşursan ki?

– Nə bacıların, nə də dayının qızları nənənin qəbrini tapmadılar.

– Necə yəni tapmadılar?! Mərcan da tapmadı?

Yenidən gülmək tutdu məni.

– Yox, vallah! – dedim.

– Niyə?

Üzümü arxada gələn kiçik dəstəyə tutaraq:

– Budey, gəldilər. Özlərindən soruş, – deyib ucadan güldüm.

– Kül təpələrinə! – deyən Seyidağa

üzünü bacılarına çevirib acıqla. – Utanmırsız da!
Nəvələr astaca sivişib Seyidağanın yanından evə keçdilər.

Artıq şəhərə dönmək zamanı idi. Maşın kəndin əsrarəngiz təbiətini arxada qoyub şose yoluna çıxdı. Rəhimə maşının arxa oturacağında sakitcə oturub yollara baxırdı. Maşının orta aynasından diqqətimi ona yönəldib güldüm.

– Rəhimə, necəsən, nə fikirləşirsən?

Rəhimə mənə qoşularaq güldü.

– Ay qız, sən Allah, bu hadisəni heç harda danışıb eləmə, – dedi.

Mən isə özümü saxlaya bilməyib hadisəni bir neçə qohuma danışdım.

Bu hadisədən bir neçə ay sonra Fatma nənənin qəbrinin üstünü təmtəraqqla götürdülər. Allah sənə rəhmət eləsin, nənə!

Akif **AZALP**

“Ulduz” jurnalının Baş redaktoru Qulu Ağsəbə

Hörmətli Baş redaktor!

Tələbə ikən dövlət xətti ilə başqa ölkəyə göndərildiyimə görə və elmi-ədəbi fəaliyyətim uzun illər qardaş Özbəkistanda keçdiyi üçün öz vaxtında Azərbaycan mətbuatında, o cümlədən ədəbi-bədii jurnallarda çap edilmək imkanım olmayıb. Bunu nəzərə alaraq, jurnalınıza müxtəlif illərdə yazılmış bir sıra gənclik və idman şeirlərimi göndərirəm və onları növbəti sayınızda çap edəcəyinizə ümid edirəm.

Dərin ehtiramla: Akif Azalp, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin və Özbəkistan Yazıçılar Uyuşmasının üzvü

20.04.2026

“QARTOPU” OYUNU

Hara aparırdı o ağappaq düz?
Bilmirdik göylərdən nə ələnirdi.
Gecələrdən belə, sirli bir gündüz
Bəyaz duvağında nəşələnirdi.
Qaçırdıq, qovurduq yığıla-dura,
Qartopu ataraq bir-birimizə.
Ağca sükunətə gəlmişdi sıra,
Qəfil dayananda nəfəs-nəfəsə.
Nə baş verdiyini artıq sezirdik,
Könüllər səssizcə nəgmə deyirdi...
Mənim baxışından səndəki keylik,
Sənin baxışından qar əriyirdi...

BİR BAYATIYA SON SÖZ YERİNƏ

Bir sütün oğlanın lal baxışından
Ay üzündə qalan o izlər haqqı!

Göydən müjdə alan bir bakirənin
Bətninə əkilən o sözlər haqqı!
Dünyanı yaradan sevgidir ancaq,
Dünyanı yaşatsa, o yaşadacaq!
Sürünə-sürünə bir kam yolunda
Qançır-qançır olan o dizlər haqqı!
Ümidin sonundan bir qaraltıya
Baxa-baxa dolan o gözlər haqqı!
Dünyanı yaşadan sevgidir ancaq,
Dünyaya nə qalsa, ondan qalacaq!

GƏLSƏN, ÖZÜN GƏLMƏ!

Gəlsən, özün gəlmə!
Mənə yaddaşımın yadını gətir,
Bir də baxışımın odunu gətir,
Bir də dodağımın dadını gətir!

Gəlsən, yalqız gəlmə!
Mənə təkliyəmin rəyasın gətir,
Bir də o dənizin havasını gətir,
Heç olmasa bir cüt dalğasını gətir!

Gəlsən, təkcə gəlmə!
Sənsiz illərimin qədrini gətir,
Bir də o baharın ətrini gətir,
Şeirimin bir yanar sətrini gətir!

Gəlsən, elə gəlmə!
Onlar da sənintək düşəndən uzaq,
Yovuşmaz oldular heç kimə heç vaxt,
Gəlsələr, səninlə gələrlər ancaq!
– Gəlsən, özün gəlmə!..

ƏLƏKBƏR VƏ “MİLAN”

İtaliyanın fəxri olmusan, “Milan”,
Ancaq yadımdadı, o mərdi-meydan –
Bir oyunda sənə dörd qol yağdıran
Gənc Ələkbər idi Azərbaycandan!

Sən də mərd ol! Bəxtin üzü futbolda,
Bəzən o yanadı, bəzən bəridi.
Div rəqibə səndən kim dörd qol vursa,
De ki, İtaliyanın Ələkbəridi!

QIZIL FİTİN ZƏFƏRİ

66-cı ilin çempionatı,
Finalı dağıdır ulduzlar cəngi.
Yalnız bir qol üçün “əlbəyaxa”dı
Dünya futbolunun iki nəhəngi.

London dilxor ikən, qüssəyə dalıb,
Top qapı xəttindən qayıdan kimi,
Mərkəz hakimi bir qıraqda qalıb,
Mərkəzi göstərir yan xətt hakimi!
Çarltonlar göydə, Müllərlər üzgün,
Dünya əhsən deyir qızıl fitinə:
Tükü tükdən belə seçdiyi üçün,
Tofiq Bəhramovun məharətinə!

BARIŞ ELÇİSİ

Futbol kralının 50 yaşına

Üfüqlərdən birdən itir dumanlar,
Kəsir atışmalar, gülləbaranlar.
Sükut elan edib müharibəyə,
Susur qırıclar, bombardmanlar,
Pele meydanlara çıxacaq deyə!

Atəşlər yerini verir alqışa,
Gül-çiçəklər birdən dönür yağışa.
Uzaqdan tələsib təbrik etməyə,
Öpüşlər göndərir baxış baxışa,
Barış meydanlara çıxacaq deyə!

Bir qitə yarımçıq qoyur naharı,
Bir qitə küçədə açır iftarı...
Milyardlar gözündə yüksəlib göyə,
Dəri top susdurur dəmir topları,
Pele meydanlara çıxacaq deyə!

Uzandıqca qanlı münaqişələr,
Səni düşünürəm, Sülhsevər bəşər!
Haqqın əli ilə gəlib yedəyə,
Nə vaxt susar, görən, haqsız tərəflər,
– Barış meydanlara çıxacaq deyə?!..

MARADONA YAŞANTISI

“Uçurdum top ilə qapıya doğru,
Yaxşı anlamadan nə baş verdiyin.
Hakimlər gözündən yayınıb oğrun,
Bəxtin başım üstədən qanad gərdiyin!
Yetər bunca iki od arasında,
Bir yandan həqiqət, bir yandan Vətən!
Onsuz da, etiraf öz sırasında
Hər şeyi yerinə qoyacaq zətən!

Amma nə olsa da, şükür xudaya!
Ondan bəri, dilim doymur duaya:
Ecazkar əlini bircə anlığa
Borc verdiyin üçün Argentinaya!”

QADIN

Bir əli beşikdə, bir əli haqda,
Dünyanı eşq ilə yoğuran insan.
Zərif bir çiçəkdir qarlı budaqda;
Fırtına qopanda dağtək dayanan.

Gözünün yaşıyla sönər yağınlar,
Baxışı bir ömrün bəxti, çırağı.
Onun ürəyinə dənizlər sığar,
Nəfəsi – baharın yaşıl növrəği.

Dizinin üstündə kainat yatır,
Səbri – keçilməyən polad bir hasar.
O, bəşər ruhuna mənəviyyatdır,
Hər zərif addımı bir tarix yazar.

Nə sükutu aciz, nə sözü hədər,
Nələrə qatlanar, nələri aşar...
Dünya ondan keçir ta sona qədər,
Dünya bir Qadının qəlbində yaşar!

EY ŞƏHİD

Göy üzü buludlu, ürəklər qubar,
Sən elə ucaldın, çatmaz sənə qar.
Torpağa düşəndə canın, ey şəhid,
Vətən torpağından boy atdı bahar.

Nə ana fəryadı, nə göz yaşıdır,
Bu, bir qəhrəmanın qanlı yasıdır.
Məzarın daş deyil, uca bir zirvə,
Başdaşın millətin şərəf daşıdır.

Sən ölmədin, dostum, bizə can verdin,
Yatmış vicdanlara həyəcan verdin.
Al qanın qarışdı bayraq rənginə,
Sən öz adın ilə bizə şan verdin.

Ruhun şad olsun ki, azaddır vətən,
Gül açır can qurban verdiyin çəmən.
Tarixlər yazacaq sənin adını,
Ey Vətən eşqiylə kəfən geyinən!

SƏNİN SEVGİN

Sənin sevgin –
Heç bir xəritədə olmayan bir şəhər kimidir,
Küçələrinə hələ ayaq izi düşməmiş,
Pəncərələrində ay işığı mürgüləyən...
Mən o şəhərin ilk sakiniydim –
Ruhumun künc-bucağında gizlətdiyim
Cırılmış ümidləri sənin gülüşünlə yamadım.
Baxışların...
Bir payız axşamı dənizə düşən son şüatək,
Həm isidir, həm də dərinədəki soyuğu oyadır.
Sən danışanda sözlərin havada asılı qalmır,
Gəlib qəlbimdəki boşluqlara çiçək toxumu
kimi səpilir.
İndi içimdə bütöv bir bağça boy atır –
Hər yarpağı sənin adını pıçıldayır.
Biz iki fərqli zamanın kəsişən nöqtəsiyik,
Sən gələcəksən, mən isə bir az keçmiş...
Amma əllərimi tutanda zamanın nəbzi
dayanır,
Sanki dünya bir anlıq nəfəsini içəri çəkir,
Və kainat, sadəcə, ikimizdən ibarət olur.
Sevgi –
Bəzən dəniz qədər səs-küylü,
Bəzən isə bir damla şəh qədər sükutludur.
Mən səni o sükutda sevdim,
Sözlərin bitdiyi,
Ruhun başladığı yerdə...

SALAM

Salam, sevdiiyim mənim,
Hər gün özgə evindən xəyalıma gələnim.
Salam, nişan barmağı
Xəyalımda boş qalan...
Salam, ən doğru səhvim,
Salam, ən şirin yalan,
Salam, arzularımı viran edib gedənim.

Yenə adını tutdum,
“Unudacam,” – demişdim.
Bacarmadım,
Olmadı...
Günümə bax bir mənim –
Unutmağı unuttum.

Halımdan bixəbərsən,
İlk yazdığım şeirdən
Bir gün əvvəl gedənim...
Mən ki çox dəyişmişəm,
Amma yenə sevirəm...
Sən yenə bəxtəvərsən,
Mənsə xoşbəxt deyiləm.

Özüm öz məzarımı
Qələmimlə qazıram...
Sənsizliyin əlində
Bir az püxtələşmişəm.
Bu dərdi böyütməyə
Sən gedəndən hazıram.

Xəbərin yoxdur axı,
Sən hardan biləsən ki –
Bir sevgi şeiridir
Hər şair darıxmağı...
Guya heç darıxmıram,
Yadıma da düşmürsən.
Hər gün şeir yazıram –

Bu dərdi böyütməyə
Sən gedəndən hazıram...

ŞAİR OTAĞI

Bir şair otağı görmüsənmi sən?!
Dindirib daşıyla danışmaq olur.
Uzanıb tavandan fikir götürmək,
Divardan qafiyə soruşmaq olur.

Bir şair otağı görmüsənmi sən?!
Sükut aşıq olur saat səsinə.
Bir ömür tarixi durur qapıda,
Payız keşikçidir pəncərəsinə.

Bir şair otağı belədir, gülüm,
Arzular masada söz halındadır.
Durub, işığını yandırırsan belə,
Şüası bir qadın timsalındadır.

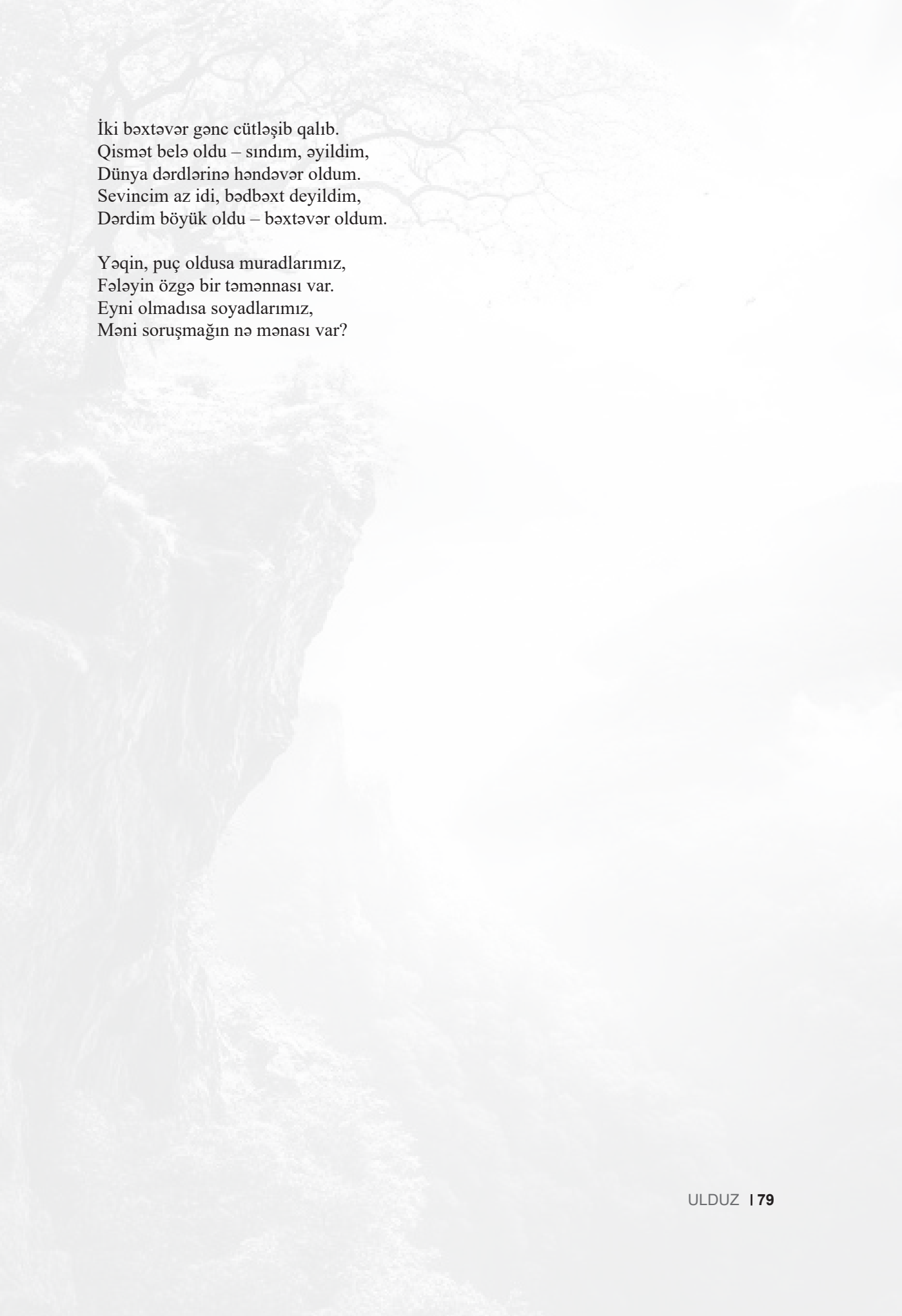
Bir şair otağı belədir, belə,
Məhəbbət şəklini yaradan otaq.
Şairin özünü yola salsa da,
Sözünü hər zaman yaşadan otaq.

MƏNİ SORUŞMA

Yəqin, puç oldusa muradlarımız,
Fələyin özgə bir təmənnası var.
Eyni olmadısa soyadlarımız,
Məni soruşmağın nə mənası var?

Getmisən, birə-beş çoxalıb yaram,
Səni sənsizliklə ucaldıram mən...
Hər gecə bir dəfə səndən yazıram,
Beş dəfə külqabı boşaldıram mən.

Qalmışam keçmişin mənzərəsində,
Vücudun ağlımda bütələşib qalıb.
Bəxtin mümkünsüzlər məntəqəsində

İki bəxtəvər gənc cütləşib qalıb.
Qismət belə oldu – sındım, əyildim,
Dünya dərdlərinə həndəvər oldum.
Sevincim az idi, bədbəxt deyildim,
Dərdim böyük oldu – bəxtəvər oldum.

Yəqin, puç oldusa muradlarımız,
Fələyin özgə bir təmənnası var.
Eyni olmadısa soyadlarımız,
Məni soruşmağın nə mənası var?

Fuad BİLƏSUVARLI

Bəlkə, yoxa çıxım, itim,
İtim – qədrim bilinəcək.
Yer üstündən yer altına,
Gedim – qədrim bilinəcək.

Ya tez, ya da gec olacaq,
Ölən zaman künc-bucaqda
Ağlamayın, bu torpaqda
Bitim – qədrim bilinəcək.

İnanmışdım bir zamanlar,
Yaxşı idi o əyyamlar.
Sevinirdim, a insanlar,
Dedim: “Qədrim bilinəcək...”

Fikirlərdi, didir məni,
Qəm üstündən verir qəmi.
Hansı aya, günə kimi
Bilim, qədri bilinəcək?

Dolu yerinə bomboşun,
Çöldə qalan qara daşın.
Nə vaxtacan qurdun-quşun
İtin, qədri bilinəcək?

Elə şeylər gördü gözüm,
Boş sevinc özümə qaldı.
Gec də olsa, sağkən bildim,
Çətin qədrim bilinəcək,
Gedim – qədrim bilinəcək.

ALLAHA DUA

Gəl sinəmdən dağı götür,
Götür, Allah, yalvarıram!
Dərdlərimi azdır, itir,
İtir, Allah, yalvarıram!

Çiyinlərim dağdan ağır,
Fikir məni yaman boğur...
Mən bəndənə bir yol uğur
Yetir, Allah, yalvarıram!

Gəl sınağa inadını,
Qırma eşqin qanadını...
Bizə vüsalın dadını
Gətir, Allah, yalvarıram!

Aç qapını üzümüzə,
Yetir bizi arzumıza.
Bərəkət qat ömrümüzə,
Qadir Allah, yalvarıram.

Hər vaxt yetiş köməyimə,
Bir qüvvət ver biləyimə.
Şəfqətini ürəyimə
Ötür, Allah, yalvarıram!

Bəxş et bizə xoş zamanı,
Sülhlə bəzə bu cahanı.
Müharibə, qan, davanı
Bitir, Allah, yalvarıram!

QAÇIR

Fürsətin kəndiri qısa,
Yıxılıram, əldən qaçır.
Bəzən deyə bilmədiyim
Söz də çıxır dildən, qaçır.

Torpaq küsür – əkən yoxdu,
Ev ucaldıb tikən yoxdu,
Güldən şirə çəkən yoxdu,
Arılar da güldən qaçır.

Ha gözlərik xoş baharı,
Bizə düşən – qışın qarı,
Sellər qaçır çaya sarı,
Çaylarımız seldən qaçır.

Belə doğub məni anam –
Ölən deyil arzu, inam.
Mən alıšan bir adamam!
Şair Fuad, küldən qaçır!

Əsəd **CAHANGİR**

“SÖZÜMÜN CANI”

Metafizik-strukturoloji esse

Bir hissə

İntibah mahiyyətə sözün Sözdən, humanizm (adəmilik) isə insanın Allahdan uzaqlaşmasıdır. Batı insanı özünü Allahı itirməkdə tapdı! Doğu insanı, əksinə, sufilər və ya hürufilərdə olduğu kimi, Allaha yaxınlaşmaq və hətta Allahla eyniləşməkdə! Hürufiliyin üsyankar təbliğatçısı Nəsimi bu barədə yazırdı:

Həqq-təala Adəm oğlu özüdür,
Otuz iki həqq kəlamı Sözüdür.
Cümlə aləm, bil ki, Allah özüdür,
Adəm ol candır ki, günəş üzüdür.

“Həqq-təala Adəm oğlu özüdür!” Qoy, çağdaş dəb üzrə hürufiləri, nəyin bahasına olursa-olsun, “küfrdən”, “bidətdən” təmizə çıxarmaq istəyənlər bu dördlüyü

oxusunlar. Ümumən, görəsən, hürüflərin hər hansı “bəraətə” ehtiyacı varmı? Və Allahla insanın eyniyyəti fikrini bundan aydın necə demək olar? Onları küfrdə suçlayıb öldürməklə, “küfrdən təmizləyib” onlara bəraət donu geyindirmək mahiyyətcə eyni şeydir – hər ikisi sözdür!

İ(n)sanı Allah(ın oğlu) elan eləyən xristianlıq özü də doğudan doğmuşdu. Min il sonra batı özünün antik bütələri, əski miflərinə qayıdır, Allahın oğlunu inkar eləyir və bu inkarı İntibah, oyanış, özünəqayıdış kimi başa düşürdü:

Batı xristianlığı rədd edib, antik miflərə qayıdırdı!

Batı doğunu rədd edib, özünə dönürdü!

Batı Sözü rədd edib, sözə dönürdü!

Batı Özünü rədd edib, özünə dönürdü!

Əslində, antik miflərdə də tanrıların çoxlu sayda övladları var, məsələn, biri elə “İliada”nın qəhrəmanı, dəniz tanrısı Poseydonun nəvəsi, dəniz ilahəsi Fetida ilə Ftiya hökmdarı Peleyin oğlu Axilles! Anası ilahə, atası adam! Yarı Allah, yarı insan! Amma batı insanı əski olaylara artıq inanc sistemi yox, sadəcə bədii zövq qaynağı olan estetik fakt kimi yanaşırdı. Bu, onun düşüncəsinin zəif yeri – Axilles dabanı idi! Bu baxış bucağı insanı Allah qarşısında borc və öhdəlikdən, günah eləməklə bağlı məsuliyyətdən azad eləyir, inancı isə sadəcə sənətə – bədii-estetik oyuna çevirirdi. Ümumən hər hansı təzahürün sənətə çevrilməsi, estetik sublimasiyası onun həyat faktı kimi öz önəmini itirməsi deməkdir. Bu gün batı və Amerikanın çoxsaylı kinofilmlərində Həzrəti İsanın simasının bu və ya digər aktyor tərəfindən canlandırılması xristianlığın bir din, inanc sistemi kimi öz ömrünü başa vurmaqda, sənət faktına çevrilməkdə olduğunu göstərir. Kinofilmlərdə Həzrət Məhəmmədin simasının göstərilməsi üzərinə qoyulan yasaq isə, əksinə, islamın bir inanc sistemi kimi hələ öz aktuallığını itirmədiyini göstərir. Həzrəti Məhəmməd peyğəmbərlərin sonuncusu olduğundan bu yasaq məntiqlə qiyamətə qədər qüvvədə qalmalıdır. Lakin İslam peyğəmbərinin də üstündən yasaq örtüyünün filmlərdə təcridən çəkildiyi hiss olunur: Misirin “Çağırış” filmində (1976, rejissorlar Mustafa Akkad, Endrü Marton, ssenari müəllifi H.A.L.Kreig) Peyğəmbərin sadəcə əsas görünürsə, İranın “Allahın elçisi” filmində (2015, rejissor Məcid Məcidi, ssenari müəllifləri Məcid Məcidi, Kambuzia Partovi) əsa tutan əlini də görürük. Deyəsən, kinematoqrafiya Pəsulullahın ekran təəcəssümünü yavaş-yavaş ələ verir!

Batı insanı dini-mistik yuxudan oyanıb özünün adiliyini görürdü. Bu lazım idi – insan özünün adiliyini görməlidir! İnsanın adiliyi onun cismi, bədəniylə bağlıdır! İnsan özünün cismini bilməli, tanımalıdır! O, bu dünyadakı varlığına görə cisminə, bədənə

borcludur! Bədən olmadan o, ən yüngül quş lələyini belə, yerdən qaldıra bilməz!

Doğu insanı dünya adlı yuxudan ayılıb özünün aliliyini görürdü! Bu vacibdir – insan özünün aliliyini görməlidir! İnsanın aliliyi onun ruhuyla bağlıdır! İnsan öz ruhunu bilməli, tanınmalıdır! Onun bu dünyaya gəlməkdə məqsədi ruhun empirik təcrübə toplanması, praktik biliyini artırmasıdır. Səməd Vurğunun dediyi kimi, “dünya yaranmayıb ötərgi bir səs!” Dünya ruhun emalatxanası, bədən ruhun alətidir.

Doğu insanı dünyanı bir yuxu sayırdı. Onun oyanışı özünün ruhaniliyini görməklə bağlıydı. Bu, tezis idi.

Batı insanı metafizikanı bir yuxu sayırdı. Onun oyanışı özünün cismaniliyini görməklə bağlıydı. Bu, antitezis idi.

İnsan ruhdan və bədəndən ibarətdir və bu iki oyanış bir-birini inkar eləmir, tamamlayırdı. Üçüncü minilliyin adamı bu tamamlanmış, bütöv oyanışdan doğacaq. Bu, sintez olacaq və bununla da, tezis, antitezis, sintez çevrəsi tamamlanacaq.

Hürufliliyin banisi astrabadlı Fəzlullah Nəimi Bakıda qələmə aldığı “Cavidan-namə” əsərində insanın Allah kimi ölməzliyindən danışır. Bu məntiqidir – ölməzlik haqqında kitab ölməzlər şəhərində (Bakı-bakı-baqi-boqi-əbədi-ölməz) yazılmalıydı və yazıldı. Fərqişəsinizmi – əbədiyyət haqqında ən dərin mənalı kitab indi içindən muzey kimi keçdiyimiz İçərişəhərdə yazılıb! Məntiqidir – mahiyyət, batin, daxil, iç haqqında kitab İçərişəhərdə yazılmalıydı və yazıldı! Oxuyursan və düşünürsən – görəsən, bu Kitabı, doğrudanmı, insan yazıb?! İnsan ağılı, zəkası, qavrayışı, təfəkkürü, idrakı buna qadirdirmi? “Cavidannamə” bugünəcən də bütün dünyada insanın aliliyi haqqında yazılan kitabların ən gözəli olaraq qalır! Bu kitab Sözü – ilahi kəlamın minlərlə bəşəri təfsiri içində müstəsna mövqeyə, təkrarsız statusa malikdir. Nəimi bu kitabla hürufliliyin – “Quran”ın iyirmi səkkiz qutsal hərfini (və üstəgəl, fars əlifbasından dörd hərfini) insanın sifətində görən dini-mistik təlimin əsasını qoyub. “Cavidannamə” ölməzliyin hürufatı, əbədiyyətin əlifbasıdır. Bu kitabda doğunun üç xalqı birləşir – fars oğlu ərəb əlifbası haqqında təlimini türk torpağında yaradır! Dünya, sadəcə, türklə başlamır, həm də türklə bitir!

Xiromantlar deyir ki, insanın taleyi onun əlinə yazılıb. Nəimi isə deyir ki, insanın əbədiyyəti, cavidanlıqı, ölməzliyi onun üzünə yazılıb. İnsan öz üzünü oxumalıdır! Üzünü oxumaqla insan bütün varlığı oxuyur! Nədən ki, bütün kainat insanın üzündə güzgülənir. İnsanın üzü bütün varlığın aynasıdır! İnsanın üzü dərin sirlər, ali mənalara dolu böyük bir kitabdır! Allahın əlamətləri, atirbutları (ərəz) insanın üzündə, zatı, substansiyası (cövher) isə insanın ruhunda əks olunur! Nəsimi bu barədə yazırdı:

Səni bu hüsnî-camal ilə, kamal ilə görüb,
Qorxdular həq deməyə, döndülər insan dedilər.

Surətin vəsfini sordum isə hər taifədən,
Məninin güzgüsünü surəti-rəhman dedilər.

Üzünü, özünü oxuyan insan kamil, oxuya bilməyən cahildir. Ona görə cəhalətdən oyanmağa – özünü, özünü oxumağa çağırış hürufi poeziyasından qızıl xətlə keçir. Hürufilərə görə, özünü bilmək, özünü oxumaq mərifət, özünü bilməmək, özünü oxumağı bacarmamaq qəflətdir! Özünü bilən arif, özündən xəbərsiz qafildir! Nəsimi bu barədə yazırdı:

Ey özündən bixəbər qafil, oyan!
Həqq mənim, həqq olmayıb batil, oyan!
Mərifətdən nəsnə qıl hasil, oyan!
Olma fani aləmə mayil, oyan!

Nəiminin Allah-insan konsepsiyası da hər şeyin insanda təcəllasına dair fundamental qənaətdən – vəhdəti-vücut düşüncəsindən doğurdu:

Allah özünün yaratdığı hər şeydədir;
İnsan Allahın yaratdığı hər şeyin sonucudur;
Və deməli, sonucda Allah insandır.

Nəimi bu kitabla doğu humanizminin (adəmiyyətin, insansevərliyin, insanpərvərliyin, yaxud insanpərəstliyin) sisteməitək əsasını işləyib hazırlayıb. “Cavidannamə”yə görə, insan Allahın Sözüdür! “Cavidannamə”yə görə insan Allahın özüdür!

Nəiminin tarix konsepsiyası da Allahın insanda təcəllasına dair fundamental hürufi qənaətindən doğur. O, bu prinsipə söykənərək Adəmdən özünəqədərki tarixi üç dönməyə bölür:

Birincisi – nübüvvət, yəni Həzrət Adəmlə başlayıb Həzrət Məhəmmədlə başa çatan peyğəmbərlər dönməsi;

ikincisi – vilayət, yəni Həzrət Məhəmmədin vəfatından Nəiminin zühuruna qədər sürən övliyalar, vəlilər dönməsi;

üçüncüsü – üluhiyyat, yəni Nəiminin zühuruyla başlayan ilahi dönmə.

Nəiminin üçlü bölgüsünü, təxminən belə sadələşdirmək də olar:

Birinci dönmə: Allah.

İkinci dönmə: insan.

Üçüncü dönmə: Allah-insan!

Bəli, Nəimi iddia edirdi ki, onunla övliyələr dönəmi bitir və üluhiyyat başlayır. Yəni Allah öz Sözlünü öncə peyğəmbərlər, sonra övliyələr, vəlilər vasitəsiylə deyib, indi isə birbaşa yerə enərək Nəiminin sifətində təcəllə eləyir. Və bununla, elə bil, deyir ki, bizim aramızda Cəbrayıl artıq ehtiyac yoxdur – onu öz qasidlilik görəvindən azad edirəm. Mən sənəm, sən də mənə! Nə sən varsan, nə də mən – biz varıq! Nəsimi bu babda belə yazırdı:

Biz ki, məndən üstün oldu, bil, odur,
Həyat suyu çeşməsinin rəvanı!

Müsəlmanlar haqlı olaraq həmişə onunla qürur duyub və indi də qürur duyurlar ki, öncəki qutsal kitablardan fərqli olaraq, “Qurani-Kərim” birbaşa Allah kəlamıdır. Yəni Allah öz Sözlünü Həzrəti Cəbrayıl deyib, qasid mələk Rəsulullah deyir, Rəsulullah isə nöqtəbənöqtə, hərfbəhərf, sözbəsöz insanlara çatdırır. Peyğəmbərə həsr elədiyi qəzəlində Füzuli bu barədə yazırdı:

Münhiyi-həqiqəti hal dililə daim,
Qılır əhli-hala əsrari-həqiqət inha.

Yalnız bir dəfə – merac gecəsi Pəsulullah ilahi vəhyi mələk vasitəsilə deyil, birbaşa Allahın özündən alıb və bu üzdən o gecəki vəhy “ayətül-kürsi” (“uca ayə”) adlanır. Nəimi zühur eləyəndə yeddi yüz il idi ki, bütün islam dünyası bütün bunları mütləq həqiqət kimi qəbul eləmişdi. İndi birdən-birə Astrabaddan bir nəfər yuxuyozan çıxır, öz yuxularını həqiqət adına yozur və demədən deyirdi:

“Əgər Allah vəhyi Peyğəmbərə Cəbrayıl vasitəsilə deyirdisə, mən onu birbaşa eşidirəm!

Həzrəti Məhəmməd zamanında Allah, mələk, insan üçlüyü vardı, indi üçü bir sifətdədir və o, mənəm!

Həzrəti Məhəmməd Allahın peyğəmbəri idi, mən Allahın özünün təcəllasıyam!

Həzrət Məhəmməd müjdə gətirən idi, mən müjdə verənəm!

Həzrət Məhəmmədə Söz deyilirdi, mən Sözü özüm deyirəm!”

Rəsulullahın olan bütün ehtiramına baxmayaraq, Fəzlullahın bu yanaşması sonucda “mən Peyğəmbərdən bir pillə üstünəm” anlamına gəlirdi. Yeddi yüz il ərzində artıq tam oturmuş, daşlaşmış İslam düşüncəsi buna dözə bilərdimi? Məhşəri-yövmül-hesab qopmalı deyildimi?!

Hüruflərin “Ənəl-həqq!”, yəni “Həqq mənəm!” devizi üluhiyyatın Nəimində, yəni Allah-insanda təcəllasına dair fikrə imandan doğurdu. Ənəl-həqq hüruflərin kəlməyi-şəhadətiydi. Rəsmi din təmsilçiləri bunu bidət, sapqınlıq, şirk kimi qar-

şıladı, Nəimini və onun ardıcılarını “zındıq” elan elədi. Əslində, “Ənəl həqq” ortodoksal İslamın ana ideyasının – “la ilahə illəllah”ın inkarı yox, yeni tarixi duruma uyğun davamı, qarşılığı, analoquydu. O, mahiyyətə “İnsandan başqa Allah yoxdur!” deməkdir. Yəni Allah ideyası hürufilərdə ümumən inkar olunmur, onun subyekt, şəxsiyyəti göydən yerə endirilir, adəmiləşdirilir, adamlaşdırılır, şəxsləndirilirdi. Nədən ki, birinci minilliyin qəhrəmanı Allah, ikinci minilliyin qəhrəmanı insan idi. Hər şey, hətta Allahın özü belə, insaniləşməliydi. İnsaniləşmə, torpağa eniş, maddiləşmə, konkretləşmə Allahın özünün proqramıydı. Allah minillərlə yerə mələkləri, peyğəmbərləri göndərmişdi, indi isə özü yerə enirdi. Və odur ki:

İslamda Allah gözəgörünməzdir, hürufilərdə görünən!

İslamda Allah eşidilməzdir, hürufilərdə eşidilən!

İslamda Allah toxunulmazdır, hürufilərdə toxunulan!

İslamda Allah mücərrəddir, hürufilərdə konkret!

İslamda Allah noumendir, hürufilərdə fenomen!

İslamda Allah qeyri-şəxsdir, hürufilərdə şəxs!

İslamda Allah yaradandır, hürufilərdə həm də yaradılan!

İslamda Allah kənardadır, hürufilərdə daxildə!

İslamda Allah birdir, hürufilərdə birlik!

İslamda Allah Allahdır, hürufilərdə insan!

Hürufilərin həqiqətinin yerə və insana bağlılığı onların dörd başlanğıc ünsür arasında torpağa özəl status vermələrinə nədən olurdu. Axı Allah insanı öncə torpaqdan yoğurub yapmış, sonra ona can, nəfəs vermişdi. Hürufilər bütün fikirlərində sistematik, ardıcıl surətdə “Quran” və ya hədislərə söykənirdilər. “Cavidannamə” başdan-sonacan “Quran” və hədislərdən gətirilən sitatlarla doludur.

Əgər kəlmeyi-şəhadəti deyib müsəlman olurdunsa, “Ənəl-həqq!” deməklə də hürufi olur, Allahın insanda təcəllasına iman gətirirdin. Nəsimi divanından bu hürufi kəlmeyi-şəhadətinə dair yüzlərlə sitat gətirmək olar:

Bulmuşam həqqi, ənəl-həqq söylərəm,

Həq mənəm, həq məndədir, həqq söylərəm!

Təsadüfi deyil ki, hürufilər özlərinə “adəmi” deyirdilər. “Adəmə, onun nəslindən törəyənlərə, insana pərəstiş eləyən şəxs” anlamı verən bu söz batılıların “humanist” anlayışının, adəmilik isə “humanizm”in doğu variantı idi.

Bir az da təhqiramız çalar daşıyan “hürufi” adını Nəimi və onun ardıcıllarına başqaları vermişdilər. Əslində, bu adı onlara verənlər özləri “Quran”ın mahiyyətinə varmır, onun nəhayətsiz dərəcədə dərin, çoxqatlı rümuzatına enmir, onu üzdən, səthi, hərfən anlayır, onun mənasına deyil, hərfinə sədaqət göstərirdilər. Dərinə

gedəndə Nəimi və onun ardıcılıarı deyil, onların əleyhdarları özləri “hürufi” idi. Yeni dönəmdən etibarən İslam dünyasının Avropadan geri qalması və bu geriliyin on doqquzuncu yüzildə acınacaqlı bir duruma gəlib çıxmasının ana səbəbi məhz “Quran”a, Kitaba, şəriətə yanaşmada din xadimlərinin “bukvoyedliyi” və bundan doğan fanatizm, cəhalət oldu:

namazı qolubağlı qılaq, yoxsa qoluaçıq;
dəstəmaz alanda ayağı yuyaq, yoxsa məsh eləyək;
namaz qılanda “əttahiyyati-lillahi...”ni oxuyaq, yoxsa “vəhdəhu la şəriki lə...”ni;
namazın sonunda sağa-sola salam verək, yoxsa verməyək;
gündə beş dəfə namaz qılaq, yoxsa üç dəfə;
orucluq zamanı tüpürçəyi udmaq olar, yoxsa olmaz;
orucluq zamanı təsadüfən ağzına milçək düşsə, oruc pozulur, ya yox;
dəvənin beli iynənin gözündən keçsə, cəhənnəm əhli azad olacaq, ya yox;
Xeybər qalasını Həzrət Ömər almışdı, yoxsa Həzrət Əli;
və sair və sair və sair...

Nəiminin təlimi, əksinə, “Quran”ın məhz alt qatlarına, batini anlamlarına iddia eləyən ifrat ezoterik təlim idi. Ənəl-həqq! Bu iki kəlmə İslam aləmində o vaxtacan Mənsur Həllac tərəfindən deyilmiş və böyük mistikin Bağdadda dara çəkilməsiylə sonuclanmışdı. Bu, görünüb-əşidilməmiş dərəcədə böyük cəsarət idi! Bu, Allahla insan, Sözlə söz arasında bərabərlik işarəsi qoymaq idi! Bu cəsarət Nəimiyə də, onun minlərlə müridinə də bəhə başa gəldi, onlar da bunun qarşılığını öz həyatları ilə ödədilər. Mürşidi-Kamili atlara qoşaraq dörd yerə şaqqaladılar, müridləri isə başını kəsib, dabanından soymaq, diri-diri yandırmaq, dara çəkmək, boynunu vurmaq kimi orta çağlara məxsus təhlükəli edamlara məhkum elədilər. Osmanlı sultanı Mehmet Fatehin əmriylə əl-qolu bağlanmış on mindən çox hürufini xüsusi olaraq qazılmış böyük bir çaladakı tonqala atdılar! Rəvayət edirlər ki, yanıq ət qoxusu o ətrafdan aylarla çəkilməyibmiş!

Azərbaycandan başlayan hürufilik Anadolu, İraq, Suriya, Misir, Balkanlara keçdi və tədricən zəifləyərək on səkkizinci yüzilin sonlarına qədər davam elədi. Düşüncə inqilabı bir günəş kimi doğudan doğub, batıda batdı! Batdı ki, sabah doğudan yenidən doğsun! Amma bu yeni doğuşu, təxminən, iki yüz il gözləmək lazım gəldi!

Əgər Teymur, Sultan Mehmet Fateh kimi cahangirlər hürufi intellektual elitasının başını kəsməsəydilər, dünyanın çağdaş mənzərəsi bu gün, bəlkə də, tamamilə başqa cür ola bilərdi! Nə yazıq ki, olmadı! Neçə-neçə orduları yenən Teymur fanatizmə məğlub oldu! Xaçpərəstlərin paytaxtı Konstantinopolu alan Sultan Mehmet Fateh müsəlman üləmasının təzyiqi qarşısında geri çəkildi! Hürufilərin edam fərmanı verildi! Aqlın, zəkanın, mərifətin çırağı söndürüldü!

İnsan Allah kimi ölməz, əbədi, cavidandır! Bu ideya orta çağ doğusunda hər gün baş verən adi bir olaydan başlayıb, bütün Yaxın Şərq və Orta doğu, Balkanları qapsayan, yüzillərlə sürən böyük bir düşüncə axınına çevrildi. Bəs o hansı olay idi!

Türkiyənin görkəmli hürufişünas alimi Fatih Usluer “Hürufilik” adlı qiymətli kitabında yazır ki, o vaxt gənc yaşda olan Nəimi bir gün küçə ilə gedən bir dərvişin Cəlaləddin Rumidən oxuduğu bu beyti eşidir:

Əz morq çe əndişə, çün cani-bəqa dari,
Dər gur koca gənci, çün nuri-xuda dari.

Və Xoca Kəmaləddindən (Allah ona rəhmət eləsin) bu sözlərin nə anlam daşdığını soruşur. Xoca beytin eşq və cəzblə bağlı olduğunu deyir və onun batini anlamını tələbəsinə açıqlayır. Gənc Nəiminin bütün gələcək həyat və düşüncə yolu radikal surətdə dəyişir! Üstündən onillər keçəndən sonra “Cavidannamə”nin qələmə alınması, hürufiliyin meydana gəlməsi, yüzillər keçəndən sonra Muğannanın “İdeal”ı yazması, sonucda oxumaqda olduğunuz bu kitabın yaranmasına nədən olan o taleyüklü beytin dilimizə tərcüməsi belədir:

Ölümdən nə qorxursan, çünki ölməz ruhun var,
Qəbrə necə sığırısan, çünki Allah nurun var.

İnsanın ölməzliyinə iddia edən hürufilər qətlə yetirir və sanki “demirsiniz ki, ölməzik, buyurun, bu meydan, bu da siz, di ölməzliyinizi sübut edin, görək necə edəcəksiniz!” deyirdilər.

Ağlasığmaz dərəcədə dəhşətli ölümlər Ruminin ölməzlik haqqında bu beytindən başladı, amma onunla bitmədi. İnsanın Allah kimi ölməzliyi məsələsində Nəimiyə ilham verən ikinci və daha önəmli qaynaq Peyğəmbərin meracı ilə bağlı bir hədis oldu. O öncə Ruminin liseyi, sonra isə Peyğəmbər Əfəndimizin akademiyasında dərslər aldı. Hədisə görə, Rəsulullah meracdən qayıdandan sonra “mən Allahı başında qızıl tac, əynində qızıl libas, əlində qızıl əsa, ayağında qızıl başmaq, qızıldan taxtda əyləşmiş, bığ yerləri yenidən tərələnmiş, qıvrıq saçları çiyinlərinə tökülən yeni yetmə oğlan qiyafəsində gördüm” demişdi.

Nəimi bu hədisdən çoxpilləli bir sonuca vardı: hər kəs merac edir, sadəcə, hər kəsin meracı onun layiq olduğu dərəcədə olur, yəni “Allah istədiyi kəsləri dərəcələrlə yüksəldir” (“Qurani-Kərim”, “Yusif” surəsi, 76-cı ayə), yaxud “kim nə miqdar olsa, əhlini eylər ol miqdar Söz” (Füzuli);

hər kəsin meracı onun özü-özüylə, yəni özünün daha yüksək dərəcəli, ali, ülvî, xalis, təmiz, dünyanın çirkabına bulaşmamış, əbədi gənc, ölümsüz forması ilə görüşüdür;

hər kəsin cismani forması onun surəti, kopiyası, meracda gördüyü isə özü(lü), əsl, zəti, orijinaldır;

Rəsulullah merac gecəsi qızıl taxtda əyləşmiş yeniyetməni görməklə özünün bir neçə il sonra Məkkədə dövlət quracağı və hökmdar olacağını görmüşdü; Rəsulullah adı, sıradan bir adam olmadığı, bütün insanlığın meyarı olduğu üçün meracda təkcə özünü deyil, bütün insanlığın əslini, mahiyyətini, zəti, orijinalını, yəni təkcə özünün Məkkədə şah olacağını deyil, həm də ümumən insanın kainat taxtının şahı olduğunu görmüşdü;

varlığın şahı Allahdır və odur ki, Rəsulullah insanı kainat taxtında əyləşmiş yeniyetmə qiyafəsində görməklə, Allahı insan sifətində görmüşdü;

əgər Allah insanın sifətində təcəllə eləyirsə, deməli, insan da Allah kimi əbədi, ölməz, cavidandır!

Hüruflərə görə, onlar ölməzliyin gizli sirrini (sirri-nihani) tapmışdılar. O sirr nədən ibarət idi? Bütün sualların, eləcə də ölməzliklə bağlı sualın cavabı, bütün sirlərin çözümü insan özüdür! İnsan özünü dərk etsə, bütün varlığı dərk edər! İnsan gizli xəzinədir, nə yazıq ki, bundan xəbərsizdir! Allahın zəti, mahiyyəti ilə bağlı hamıdan gizli saxlanılan adı İnsandır! Nəsimi “Sığmazam” rədifli proqram səciyyəli qəzəlində yazırdı:

Gənci-nihan mənəm, mən uş, eyni-əyan mənəm, mən uş,
Gövhəri kan mənəm, mən uş, bəhrəvü kanə sığmazam.

Nəimi özünün bütün həyatı və fəaliyyəti ilə yeriyən, danışan, şeir qoşan, risalə yazan, kitab oxuyan, namaz qılan, oruc tutan, papaqçılıq eləyən canlı Söz idi. Cahillər bunu eşidib insanın bu ali mərtəbəsindən dəhşətə gəldilər, gözləri qaraldı! Vərdiş olunmamış ucalıq insanı qorxudur! Əmir Teymurun böyük oğlu, Xorasan, Azərbaycan, İran və İraqın hakimi, atdan yıxıldığından beyni silkələnən və dəlisov qərarlar verən Miranşahın əmriylə Nəimini təqib eləyib tutdular və Əlincədə edam elədilər. Astrabadda cismən, Bakıda ruhən doğulan Söz Naxçıvanda torpağa tapşırıldı.

Nəiminin öz müridləri üzərindəki təsiri o qədər güclüydü ki, onlar Mürşidi-Kamilin Allahın yer üzündəki təcəllası olduğuna şəxsiz iman gətirmişdilər. Bu, doğrudan da, heyrətamiz bir hiss, təkrarsız duyğudur – təsəvvür edin ki, səsinə eşitdiyiniz, özünü gördüyünüz bir şəxsin simasında Allah hər gün sizinlə birbaşa danışır! Hətta bunu, sadəcə, yazmaqla belə, mən indi həyəcan duyuram! Bəs onda Mürşidi-kamili hər gün görən müridlər nələr duymalıydılar? Özünü tanıyandan bircə tikə də zəhmətsiz çörək yeməyən Halalxor dahinin ən istedadlı ardıcılardan biri olan Nəsiminin çılğın çağırışları da Allahla canlı bağlantı kimi heytəramiz duyğunun yaratdığı sonsuz həyəcandan doğurdu:

Fəzli-həqdir vaqifi-əsrarımız!
Fəzli-həqdəndir qamu ənvarımız!
Fəzli-həq göstərmiş idi karımız!
Fəzli-həqdir, fəzli-həq memarımız!

Nəsimini insanlığa bağışlayan Nəimi idi. Bu iki hürufinin təxəllüsləri arasında bircə hərf fərqi vardı: Nəimi – Nə(s)imi! Nəsiminin şeirləri Nəimidən ilham alırdı! Bu şeirlər Nəim cənnətlərindən əsən bir nəsim idi. Allah onların hər ikisini “Nəim cənnətlərinin varislərindən eləsin” (“Quran”, “Şairlər”, 85). Bu nəim, nemət, ənam, ruzi, mükafat Sözdür! Allahın Sözü onların üstündə olsun! Amin!

Nəimi meydana çıxanda Peyğəmbər Əfəndimizin zühurundan yeddi yüz il keçirdi. Hər yeddi yüz ildən bir Söz yenidən təcəlla eləyir. Nəiminin ölümünə qədər o üç dəfə zühur eləmişdi:

Ruhullahın – Həzrəti İsanın simasında I yüzildə;
Həbibullahın – Həzrəti Məhəmmədin simasında VII yüzildə;
Fəzlullahın – Nəiminin simasında XIV yüzildə;

Dinlər və ümumən bəşər tarixi Sözüün fenomenologiyası, zühuru, təcəllası tarixidir. Bu üç təcəlladan xrsitianlar yalnız birincini, ortodoksal islamçılar ilk ikisini qəbul eləyir, hürufilər isə bura üçüncünü – Nəimini əlavə eləyirdi. Mən dördüncünü əlavə edəcəm:

İsa Muğanna!!!

Deyəsən, təəccüb etdiniz! Amma nahaq! Nədən ki, bu, sadəcə mənim fərdi təxəyyülüm, subyektiv fantaziyamın sonucu deyil – ortada faktlar var, özü də yetərinə tutarlı faktlar:

Zaman faktı. Nəiminin edamından yeddi yüz il keçir, deməli, tarixi məntiqə Sözüün zühurunun yeni dönəmi başlamalıdır.

Məkan faktı. Nəimi “Cavidannamə”ni Bakıda yazmışdısa, yəni Sözüün son təcəllası Bakıda baş vermişdisə, deməli, yeni təcəlla da bu şəhərdə baş verə bilərdi. Muğannanın “İdeal”ı Bakıda yazması bu üzdən məntiqidir. Digər yandan, Muğannanın ssenarisi əsasında ekranlaşdırılan və vaxtilə Sovetlər Birliyində maraqlı kinematoqrafik olay kimi qarşılanan, bir çox ödüllərə layiq görülən “Nəsimi” filminin bir çox kadrları Naxçıvanda, yəni Nəiminin dəfn olunduğu yerdə çəkilmişdi. Hər iki məkan Muğannanı Nəimiyə bağlayır.

Ədəbi-bədii fakt: görkəmli yazıçının hürufilər, təbii ki, hər kəsdən öncə Nəimi və Nəsimi haqqındakı “Məhşər” tarixi romanını burda özəl xatırlatmaq lazımdır. Məhz hürufilik haqqındakı bu roman mövzuya girmək üçün Muğannaya qapı açmış, yazıçı üstündən, təxminən, on il keçəndən sonra böyük fikir dartışmalarına nədən olan ünlü “İdeal” romanını yazmışdı! “Məhşər” Muğannanın zühurunun hərf, “İdeal” isə Söz dönəmi idi. Söz hərflərdən yaranır.

Ad, loqos faktı. Görəsən, Sözün yeni təcəllası niyə məhz İsa adlı bir yazıçının simasında baş verməliydi? Bu, əlbəttə ki, təsadüfi deyildi və ümumən dünyada təsadüf deyilən bir şey yoxdur. Sözün insan sifətində təcəllası – Həzrəti İsa birinci minilliyin başlanğıcında zühur eləmişdi. İndi ikinci minilliyin sonu, üçüncünün başlanğıcı idi və Sözün yeni təcəllası yeni İsa ilə başlayırdı.

Elmi fakt: Muğanna “İdeal” romanında Sözün semantik yöndən təhrif, fonetik yöndən deformasiya olunaraq sözə enməsi tarixindən, sadəcə, yazıçı kimi yox, həm də bir linqvist alim, bir tarixçi, bir türkoloq, bir ideoloq kimi yazır. “İdeal” Muğannanın, sadəcə, romanı yox, həm də linqvistikası, tarixşünaslığı, türkologiyası, ideologiyasıdır! Muğannanın ideologiyası “İdeal”ogiyadır! Və ən başlıcası, Muğanna öz SafAğ elmini sufi-hürufi, bir sözlə, klassik təsəvvüfə söykənərək yaradır, yəni Nəiminin birbaşa varisi və yeni tarixi şəraitdə davamçısı kimi çıxış eləyir.

Elə düşünməyin ki, bütün bu sözləri kimisə Muğannanın “peyğəmbər”liyinə inandırmaq üçün yazıram. Əsla, əsla və yenə də əsla! Sözüm Muğanna həqiqətinə artıq inananlardır! İstəyirəm ki, bir-birimizin simasında həmfikir, ideya müttəfiqi tapaq, düşüncəmizdə daha ardıcıl və qətiyyətli olaq! İnananlar onsuz da inanır - onların həqiqəti eşitməyə qulaqları, deməyə dilləri, görməyə gözləri var. İnanmayanlar isə onsuz da inanmayacaqlar, nədən ki, “kar, lal və kordurlar («Qurani-Kərim», “Bəqərə”, 18). Onların həqiqəti eşitməyə qulaqları, deməyə dilləri, görməyə gözləri yoxdur. Allah bizi cəhalətdən qorusun! Cəhalət ən qorxulu düşməndir, özəlliklə də cahil oxumuş, diplomlu biridirsə!

Sözün Muğannadakı təcəllasının öncəkilərin hər üçündən bir önəmli fərqi var. Öncəkilərdə Söz ya din (Həzrəti İsa və Həzrəti Məhəmməd), ya da dini mistika (Fəzlullah Nəimi) kimi təcəlla edirdi. Muğanna isə daha çox elmin təmsilçisi kimi çıxış eləyir və özünün daşıyıcısı olduğu elmə SafAğ adı verir. “Quran” və digər qutsal kitablara söykənmələr hürufilikdə olduğu kimi, SafAğ elmində də qalır, lakin o daha çağdaş və bir qədər tənqidi çalar qazanır. Muğanna səmavi kitabları inkar eləmir, amma onları əsl, orijinal qutsal mətnlərin məqsədyönlü surətdə təhrif edilmiş variantları sayır. “Quran”ı toxunulmaz həqiqət sayan və ona özünəməxsus batini-ezoterik təfsir verən Nəimi bu yöndən peyğəmbərlərlə yazıçı arasında körpü rolu oynayır:

Peyğəmbərlərə, özəlliklə də, Həzrəti Məhəmmədə görə, qutsal mətnin birçə hərfinə belə, toxunula bilməz! Onun hər bir hərfi Allahın özü tərəfindən lövhi-məh-

fuzda (hifz olunan lövhədə) qorunur; bizim oxuduğumuz “Quran”, əslində, lövhi-məhfuzda qorunan orijinalın surətidir;

Nəimiyyə də görə, qutsal mətnlər toxunulmazdır, amma cəhalətin aradan qalxması üçün onların dərin batını qatlarına nüfuz etmək, onları yenidən mənalandırmaq lazımdır!

Muğannaya görə, mətnlərə artıq toxunulub, onlar ciddi surətdə təhrif olunub, indi bu təhrifləri aradan qaldırmaq, əsl, orijinal mətnləri bərpa etmək vaxtıdır! “İdeal” məhz tərif olunmuş qutsal mətnlərin bərpası arzusu, iddiası ilə qələmə alınmışdı! O iyirminci yüzildə – “nyu eyç” zamanında meydana çıxan, bütün dinləri özündə qapsayan interdinin Kitabıdır! “İdeal” interdinin – muğannaçılığın manifestidir!

“Quran”!

“Cavidannamə”!

“İdeal”!

Bu üç kitab biri digərinin davamıdır. Əgər “Quran” olmasaydı, “Cavidannamə”, “Cavidannamə” olmasaydı, “İdeal” olmazdı. Bu kitabların hər üçü insana ölməzlik vəd eləyir və bu məqamda birləşirlər! Təsadüfi deyil ki, “İdeal”dan sonra Muğanna “Əbədiyyət”i – ölməzlik haqqında romanı qələmə aldı.

Muğanna və “İdeal” olayından sonra Sözüün dirilməsi – intibah zamanı deyilmi? Bəlkə, Söz artıq dirilib, biz – çağdaş miranşahlar bunun fərqiində deyilik?! Muğannanın “Məhşər” romanı sözü yerlə-yeksan eləyən düşüncə məhşəri deyilmi? “İdeal” romanı sözün dağıntıları arasından baş qaldıran Söz deyilmi? Təəssüf ki, bunu anlamırıq! Turgenyev “Atalar və oğullar” romanında yazırdı ki, “oğullar var, şərait yoxdur”. Rus yazıçısı demək istəyirdi ki, yəni Yevgeni Bazarov kimi gənclər var, onlara şərait yaradan atalar yoxdur. Bizdə isə indi ata var, oğul yoxdur, mürşid var, mürid yoxdur, kitab var, oxuyub anlayan, Söz var, dinləyən yoxdur! Mən “Kufə əhli” şeirlər kitabının müəllifi Barat Vüsal və “Odərlər” romanının müəllifi Şəmil Sadiq istisna olmaqla, bugünkü yazarlar arasında kiminsə Muğannanın adını çəkdiyini eşitmirəm! Görkəmli yazıçını əbədiyyət evinə yola salmağımızdan vur-tut 12 il keçir. Amma özümüzü elə aparırıq ki, guya aramızda belə bir fenomen olmayıb! Söhbət ondan getmir ki, onu sevənlər, oxuyanlar, yad edənlər yoxdur. Var, əlbəttə, var! Söhbət onun lazım olduğu qədər dərinə dərk olunması, layiq olduğu dərəcədə yad edilməsindən gedir!

“Quran” və digər qutsal kitablar varkən, “Cavidannamə” və ya “İdeal”ə nə ehtiyac var?” deyə soruşa bilərsiniz! Dahilərin dahisi olsa belə, insan Allahdan yaxşımı yazacaq? Sonucda özünün dörd yerə şaqqalanmasına gətirib çıxaran bu risaləni yazmağa Nəimini nə vadar eləmişdi? Bəs, Muğanna qırx ildən bəri, dartışmalara nədən olan, sonucda onu inzivaya çəkilməyə, ömrünün axırını 25-30 ilini tənhalıq

içində keçirməyə vadar eləyən romanı yazmaqla hansı hədəfi nişan almışdı?

Əksər qövmlər, xalqlar, millətlər həmişə istəyib ki, öz peyğəmbəri, öz kitabı, öz şəriəti, öz dini, hətta öz Allahı olsun. Allahı özəlləşdirmək! Dərinə getsək, bu, Sözlün yox, sözlün mövqeyidir! Bu, ilahini insani, insanini milli ölçülərə sığışdırmaq, ümməti millətlə əvəzləmək deməkdir. Allahın nə özü, nə Sözlünün isə milli, irqi, coğrafi hüdudu yoxdur: “Doğu da, batı da Allahındır. Hansı tərəfə yönəlsəniz, Allah ordadır” («Qurani-Kərim», “Bəqərə”, 115). «Quran» ərəbin yox, Allahın kitabıdır, islam ərəbin yox, Allahın dinidir.

Türk qövmü bu üzdən “Kitabi-Dədə Qorqud”u “Quran”, Qorqud Atanı Rəsulullahla analoji müstəvidə qavrayır və dastan belə başlayırdı: “Rəsul əleyhissəlam zamanına yaxın Bayat boyundan Qorqud Ata deyirlər, bir ər qopdu”. Bu başlanğıc sətiraltı qatda ərəbin (bəli, bəli, Allahın yox, məhz ərəbin!) peyğəmbərinə qarşı öz milli peyğəmbərini, ərəbin kitabına qarşı öz milli kitabını qoymaq idi. Yəni də təsadüfi deyil ki, dastanın müqəddiməsi Allah və Tanrının paralelləşdirilməsi ilə başlayır:

Allah, Allah deməyincə işlər önməz!

Qadir Tanrı verməyincə, ər bayımaz!

Türkün müdrik ataları islam və tanrıçılıq arasında balansı gözləyir, bu və ya digər tərəfin xeyrinə ifrat və təhrifə yol vermək istəmirdilər, yəni Allahı qəbul edir, amma Tanrıya da təpik atmırdılar. Min ildən artıqdır ki, türklər öz övladlarına Allahverdi adıyla yanaşı, Tanrıverdi adını da qoyur. Bu üzdən türklər İslamın qəbulundan sonra yeni qutsal kitab yaratmadılar, özlərinin artıq mövcud kitabına əl gəzdirərək onu islama uyğunlaşdırdılar. Dastan türkçülüyn və islamın (zahirən də olsa) sintezinə çevrildi. “Gizli Dədə Qorqud” kitabının müəllifi Kamal Abdullanın dediyi kimi, Dədə Qorqudun bir peyğəmbər kimi əsas missiyası bu sintezi mümkün qədər ağrısız həyata keçirmək idi. Təkcə qılınc gücünə deyil, həm də Dədə Qorqud müdrikliyi ilə aşlanmış qızıl orta mövqeyinə görə türklər, təxminən, min il ərzində islam dünyasına ədalətli hakim oldular və bu gün də Ərdoğan Türkiyəsi başda olmaqla hakimlik eləyirlər.

Nəiminin “Cavidannamə”si fars xalqının öz qutsal kitabını yaratmaq cəhdinin ifadəsiydi. Bu kitab “Quran”ın özünəməxsus batini təfsiri olmaqla yanaşı, fars etnik şüuraltıısının təhrikiylə İslamın müqəddəs kitabına cavab kimi yazılmışdı. Bu, ərəbin Sözlünə qarşı farsın Sözü idi! Təsadüfi deyil ki, Nəimi dəşifrə elədiyi hərflər sisteminə ərəb əlifbasının 28 hərfi ilə yanaşı, fars əlifbasının 4 hərfini də daxil eləyir, bununla da, qutsal əlifbanın son akkordlarını fars pərdəsi üstündə vururdu. Türklərdən fərqli olaraq, farslar üçün radikalizm səciyyəvidir və bu özəllik “Cavidannamə”dən də yan keçməyib. İslam rənginə bürünmüş radikalizm bu gün İran İslam Respublikasının daxili və xarici siyasətində də aydın görünür. Və Trampa

Netanyahu İranı artıq dörd yox, beş-altı yerə şaqqalamaq təhdidi ilə çıxış eləyirlər. İnşallah, İranı da Nəiminin aqibəti gözləməz!

Muğannanın “İdeal”ı, Azərbaycan xalqının qutsal kitab yaratmaq cəhdinin ifadəsidir. Təsadüfi deyil ki, müəllif insanlığın ana dilini türk dilinə bağlayır və ona Odər (Azər) adı verir. Yazıcının fikrincə, İran şahı Daranın da, dəri dili, yəni orta farscanın da, yunan xalqını formalaşdıran üç etnik komponentin biri olan dorilərin də adları Odər sözünün təhrif olunmuş formalarıdır: Dara – Odər, dəri – Odər, dori – Odər... Təhrif iki əsas yolla olub: sözlərdə hecaların yeri dəyişib; hecalarda səslərin yeri dəyişib. Sözün təhrifi mənaların, mənaların təhrifi isə düşüncənin pozulmasına nədən olub. Biz indi təhrif olunmuş sözlər, təhrif olumuş mənalar, təhrif olunmuş düşüncələr dünyasında yaşayırıq. Bunlar Hamletin dediyi “sözlər, sözlər, sözlər”, çağdaş dünya isə təhriflər dünyasıdır! Sən demə, tarix boyu türkün başlıca rəqibləri – yunanlar və farslar onun deformasiya olunmuş, özünü unutmuş, manqurtlaşmış formalarından başqa bir şey deyilmiş. Əgər Kramer “tarix şumerdən başlayır” deyirdisə, şumerləri də türk sayan (şum ərləri) Muğanna “tarix türkdən başlayır” deyir. O, türkçülük məsələsində o qədər irəli gedir ki, hətta Həzrəti Məhəmmədin ərəb deyil, türk olmasına dair fərziyyə irəli sürür. Sonucda, “İdeal” müəllifi “kitab da, peyğəmbər də türkün küdür” fikrini irəli sürür.

Lakin “İdeal” Azərbaycan ictimai şüurunda qutsal kitabla bağlı yeganə fakt deyil. İyirminci yüzilin ikinci yarısında bizdə Kitabla bağlı bir neçə belə müjdələmə olub:

Anar xalqımızı “Kitabi-Dədə Qorqud”un kinodastan versiyası (1975) ilə müjdələdi; bu, Kitabın əski türk variantı – tezisdir; bu, özünə qayıt demək idi;

Asif Əfəndiyev xalqımızı Platon və Hegel fəlsəfəsinə əsaslanan “Mütləqə inam” kitabı (1979) ilə müjdələdi; bu, Kitabın antik yunan və klassik alman variantı – anti-tezisdir; bu, mütləq həqiqətinə qayıt demək idi;

Muğanna xalqımızı hürufliliyə söykənən “İdeal”la (1985) müjdələdi; bu, Kitabın əski türk, antik yunan və orta çağ fars variantlarının məcmusu və sintezidir; bu, dilinə, Sözüne qayıt demək idi; nəhayət, Vasim Məmmədəliyev və Ziya Bünyadov xalqımızı “Qurani-Kərim”in Azərbaycan dilinə çevirməsiylə (1992) müjdələdilər; bu, Kitabın ilahi variantı, həm tezis, həm antitezis, həm də sintez – hər şey idi; bu, dinə, imana, Allaha qayıt demək idi.

Anar “Dədə Qorqud” bağlı təklifini eləyəndə yaradıcılığa başlamasından, təxminən, 15 il keçirdi!

Asif Əfəndiyev bu təklifi eləyəndə yaradıcılığa başlamasından, təxminən, 25 il keçirdi!

İsa Muğanna bu təklifi eləyəndə yaradıcılığa başlamasından, təxminən, 35 il keçirdi!

Özgürlüyümüzün bərpasından, təxminən, 36 il keçsə də, özgürlük dönəmi yazarlarımızdan hələki yeni təklif gəlməyib!

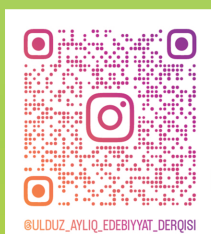
Üçü insanın, biri Allahın özünün olmaqla indi əlimizdə dörd Kitab var – “Kitabi-Dədə Qorqud”, “Mütləqə inam”, “İdeal” və Qurani-Kərim! Və yaxud: Qorqud Atanın Kitabı; Asif Atanın Kitabı; Muğannanın Kitabı; Allahın Kitabı! Bir sual yaranır – niyə, görəsən, bütün bu müjdələmələr hamısı iyirminci yüzilin sonundakı 15-20 il ərzində (1975-1992) baş verdi? Görəsən, bunlar öncələrdə və ya sonralarda ola bilməzdimi? Nədənki minillik sona çatır, Allah və zaman xalqdan hesabat istəyirdi. Qarabağ olayları hərbi-siyasi, bu kitablar isə mənəvi-intellektual planda bizim Allah və zaman qarşısında ikiminillik hesabatımız idi!

"Təhsil Nəşriyyat Poliqrafiya" MMC

+994 12 567 81 28 / +994 50 210 02 04

info@tahsilnp.az / www.tahsilnp.az / @tahsilnp.az Bakı şəhəri, Nərimanov rayonu, Fətəli xan Xoyski küç. 149, AZ1052.

ISSN 0134-522 İNDEKS AZ 1000
QİYMƏTİ: 2 AZN